บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศึกษาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในทัศนะของหมอพื้นบ้านเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ETHICS STUDY OF LOCAL HERBAL MEDICINE DOCTOR'S TREATMENT IN OPINIONS OF LOCAL HERBAL MEDICINE DOCTORS IN UDONTHANI MUNICIPAL AREA

พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศึกษาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในทัศนะของหมอพื้นบ้านในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา พระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ETHICS STUDY OF LOCAL HERBAL MEDICINE DOCTOR'S TREATMENT IN OPINIONS OF LOCAL HERBAL MEDICINE DOCTORS IN UDONTHANI MUNICIPAL AREA

PHRA KHAMPAI PASANNO (WONGLAKHON)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระศรีสิทธิมุนี)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ
(พระมหาทวี มหาปญฺโญ)

.....กรรมการ
(พระครูภาวนาโพธิคุณ)

.....กรรมการ
(พระมหาประมวล ฐานทตฺโต)

.....กรรมการ
(ดร.ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระครูภาวนาโพธิคุณ	ประธานกรรมการ
	พระมหาประมวล ฐานทตฺโต	กรรมการ
	ดร. ประยูร แสงใส	กรรมการ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในทัศนะของหมอพื้นบ้านเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ผู้วิจัย : พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูภาวนาโพธิคุณ น.ธ.เอก, พธ.บ. (ศาสนา), (B.A., M.A., (Phil), M.A., (Pol.Sc.), M. Phil, Ph.D. (Phil)

: พระมหาประมวล ฐานทตฺโต ป.ธ.๖, พธ.บ. (Pali. VI, B.A., M.A., (Ling),) M.A., (Pali & Bud), Ph.D. (Pali & Bud)

: ดร. ประยูร แสงใส ป.ธ.๔, พ.ม.,พธ.บ., (Pali IV, B.A., MA. (Ed.),P.G.D.D.IP), (Journalism), Ph.D.

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๔ เมษายน ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มุ่งศึกษา ความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน ศึกษาถึงจริยธรรมสำหรับหมอพื้นบ้าน และจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมที่หมอพื้นบ้าน ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็นคือ

๑. ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้านมีพัฒนาการในการรักษาโรคของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค มีวิธีการสืบทอดด้วยการท่องจำจนขึ้นใจ ต่อมามีการจดบันทึกรวบรวมเป็นตำรายาต่างๆ เช่น ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ หมอพื้นบ้านได้ยึดหลักคำสอนในคัมภีร์ฉันทศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงจริยธรรมของหมอพื้นบ้านไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

๒. หมอพื้นบ้านสามารถนำหลักพุทธจริยธรรมที่สอดคล้องกับการรักษาโรค ได้แก่ อกุศลมูล ๓ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ และยึดคุณสมบัติของผู้พยาบาลไข้

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นำมาประยุกต์ใช้ ในการแก้ปัญหาด้านการรักษาโรค และการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องผลจากการที่ดำเนินตามหลักจริยธรรม ทำให้หมอพื้นบ้านเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลาย การที่หมอพื้นบ้านประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นจริยธรรมก็จะเป็นเกาะป้องกันอันตรายแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามไม่ให้ประพฤติผิดจรรยาบรรณวิชาชีพ และยังเป็นการรักษาวัฒนธรรมด้านจริยธรรมของหมอพื้นบ้านไม่ให้เสื่อมสลาย

๓. ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในปัจจุบันถือว่าเป็นปัญหาใหญ่เพราะ เกิดจากภาวะทางเศรษฐกิจ ความเห็นแก่ตัว บางคนอยากจะเป็นหมอเพราะรายได้ดี แต่ขาดการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ประพฤติผิดศีลขาดจิตสำนึกในความเป็นหมอ มีความโลภเห็นแก่ได้

แนวทางแก้ปัญหาจริยธรรมคือ จะต้องขอความร่วมมือทั้งภาครัฐ และเอกชนตลอดจนประชาชน ช่วยกันดูแล รักษาภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนไทย อย่าให้คนแอบอ้าง ไปเป็นช่องทางหากินในทางที่ผิดจริยธรรม

หมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่าน ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านดังนี้

(๑) หมอพนม หอมสมบัติ ยึดหลักการมี สติ และ สัมปชัญญะ

(๒) หมอสำราญ ลุนทาลา ยึดหลักการมี พรหมวิหาร ๔

(๓) หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ยึดหลักการไม่มี อคติ ๔ เป็นแนวทางเสนอแนะให้หมอพื้นบ้านประพฤติตาม

การรักษาโรคตามแนวทางของหมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่านมีอยู่ ๒ แบบ คือ

(๑) การรักษาโรคแบบดั้งเดิมคือ การรักษาโรคโดยอาศัยความรู้จากตำรา หรือการเรียนสืบต่อๆ กันมา ซึ่งมิใช่การรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันเช่น ยาฝน ยาต้ม ยาแช่

(๒) การรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยคือ กระบวนการรักษาโรคอาศัยหลักวิชาการ ใช้เครื่องมือทางวิชาการแพทย์ วินิจฉัย และรักษาโรคตามขบวนการ อย่างมีระบบ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Thesis Title : Ethics Study of Local Herbal Medicine Doctor's Treatment in Opinions of Local Herbal Medicine Doctors in Udonthani Municipal Area

Researcher : Phra Khampai Pasanno (Wonglakhon)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee :

: Phrakrubawanabotikun (B.A., M.A. (Phil), M.A. (Pol.Sc.), M.Phil., Ph.D., (Phil))

: Phramaha Pramuan Thanathatto (Pali VI, B.A., M.A. (Ling), M.A. (Pali & Bud), Ph.D.(Pali & Bud)

: Dr. Prayoon Saengsai (Pāli IV, B.A., M.A. (Ed.), P.G.DIP. (Journalism), (Ph.D.)

Date of Graduation: April / 4 / 2008

ABSTRACT

This thesis aimed at a study of a local herbal medicine doctor's history and importance, ethics for him, and his ethics in the herbal treatment.

It is found that the ethics as a local herbal medicine doctor's practical way could be considerably divided into three points:

1. The local herbal medicine doctor's history and importance had been developed to cure human diseases from the past to the present by using herbs to cure human diseases. A way of herbal treatment was derived by means of be studied from month to month. Later, there was a record of many herbal formulas such as Tamraphaetsatsongkror. The local herbal medicine doctor had followed the teachings in a Chathasart scripture which

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

mentioned ethics for the local herbal medicine doctor as a good way of his ethical practice till the present time.

2. The local herbal medicine doctor's use of the Buddha's teachings relating to curing diseases were three roots of bad actions (Akusalamüla), four sublime states of mind (Brahmavihãra), four paths of accomplishment (Iddhipãda), and a nursery way to take of the patient, that were effectively applied to cure his problems in curing diseases and to live in the right way. This made him well-known in the community. By means of following the Buddhist principles, he became a main cause of great benefits coming both to him and others. Therefore, the well-observed ethics were really recognized as a good protector to prevent the ethical followers from damaging his code of professional conduct and to keep the local herbal medicine doctor's ethical culture for ever.

3. The local herbal medicine doctor's ethical problems in curing diseases in the present time were usually recognized as a big problem. These ethical problems came from economical crisis and selfish. Someone desired to become a local herbal medicine doctor because he could earn high income. But really, he lacked a study of its theoretical and practical knowledge. As a result, he grew his greedy and selfish mind and also behaved immorally without being conscious to be a local herbal medicine doctor.

The way to cure the ethical problem was to ask the government, private companies and people to protect and take care of this Thai invaluable science without allowing immoral persons to mention and use it in an immoral way.

There were three local herbal medicine doctors who suggested a way to cure the local herbal medicine doctor's ethical problems.

1. Mr. Phanom Hormsombat used the Buddhist principles of mindfulness and awareness.

2. Mr. Samran Lunthala observed four sublime states of mind.

3. Mr. Thongrak Phetkhiaw learnt a lack of prejudice.

These local herbal medicine doctors had cured diseases in two ways:

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. Original treatment was a way to cure diseases by means of reading books or learning it from generation to generation. Unlike the present doctor at the hospital, it included the whetted, boiled and soaked medicine, etc.

2. Thai-styled herbal treatment was a process to cure diseases by means of scientist knowledge, a scientist tool, a diagnosis, and curing systematically diseases according to such a diagnosis.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากพระครูภาวนาโพธิคุณ Ph.D. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาประมวล จานทตฺโต Ph.D. และ ดร. ประยูร แสงใส กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ตลอดจนถึงคณาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทุกท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งความกรุณาของท่านอาจารย์ทั้งหลาย ที่ได้ให้ความดูแลเอาใจใส่ ให้คำแนะนำ ชี้แนะในการศึกษาวิจัยแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณและเจริญพรขอบคุณ เป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอน้อมระลึกถึงพระคุณของท่านพระครูวิสุทธิสัจจาภรณ์ (สมชาย วงศ์ละคร) ผู้ให้ความอุปถัมภ์ทุนการศึกษา ตลอดจนโยมพี่ โยมน้องทุกๆ คนที่ให้กำลังใจ และความเมตตาอนุเคราะห์สถานที่พักจากพระครูภาวนาโพธิคุณ Ph.D. พระภิกษุ สามเณร วัดโพธิ์โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ทุกๆ รูป ที่อำนวยความสะดวกปัจจัย ๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่าน คือ หมอพนม หอมสมบัติ หมอสำราญ ลุนทาลา และหมอทองรัก เพ็ชรเขียว ที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ข้อมูลในภาคสนาม และประชาชนในชุมชนทั้ง ๓ ชุมชน คือ ชุมชนหนองนาเกลือ ชุมชนหนองตุ๑ ชุมชนบ้านเซ ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี คุณความดีที่เกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ขอน้อมถวายบูชา เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และสำนึกใน คุณบิดามารดา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดจนท่านผู้มีพระคุณทั้งหลายด้วยความตั้งมั่นในกตัญญูกตเวทิตาธรรม วิทยานิพนธ์แม้จะมีชื่อ ผู้วิจัยเพียงหนึ่ง แต่การดำเนินการตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ ย่อมอาศัยความช่วยเหลือจากหลายท่าน ผู้วิจัยไม่สามารถเอ่ยชื่อให้ปรากฏในที่นี้ได้ แต่โปรดทราบว่า มีความสำนึกในความกรุณาของทุกๆ ท่านอยู่เสมอ

ด้วยอำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดคุ้มครอง ปกปักรักษาท่านผู้มีอุปการะทุกท่านจงมีแต่ความสุขความเจริญปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง อนึ่ง หากจะมีคุณประโยชน์ใดๆ เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอให้ทุกท่านได้รับคุณประโยชน์นั้นๆ โดยทั่วกัน

พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

๔ เมษายน ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ง)
กิตติกรรมประกาศ	(ช)
สารบัญ	(ซ)
สารบัญตาราง	(ฐ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ ความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน	๑๐
๒.๑ ประวัติความเป็นมาแพทย์แผนโบราณในประเทศไทย	๑๐
๒.๒ ความสำคัญของหมอพื้นบ้าน	๑๘
สรุป	**๒๒**
บทที่ ๓ จริยธรรมสำหรับหมอพื้นบ้าน	**๒๓**
๓.๑ ความหมายของจริยธรรม	๒๓
๓.๒ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นต้น	๒๘
๓.๓ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นกลาง	๓๓
๓.๔ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นสูง	๓๘
๓.๕ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการแก้ปัญหาด้านการรักษาคนไข้	๔๑
๓.๖ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมที่หมอพื้นบ้านนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต	๕๖

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรุป ๕๕

บทที่ ๔ ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ๖๑

๔.๑ ความสำคัญจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ๖๒

๔.๒ ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ๖๕

๔.๓ แนวโน้มทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ๖๘

๔.๔ แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ๗๐

๔.๕ ลักษณะที่เป็นจุดเด่นทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ๘๗

๔.๖ ลักษณะที่เป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้าน ๘๙

๔.๗ จริยธรรมสิบสี่ข้อทางเดินของหมอพื้นบ้านที่ควรเดิน ๙๒

๔.๘ คุณค่าจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ๙๓

สรุป ๙๕

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ๙๗

๕.๑ สรุปผลการวิจัย ๙๗

๕.๒ ข้อเสนอแนะ ๙๘

บรรณานุกรม ๑๐๐

ภาคผนวก ๑๐๖

ภาคผนวก ก. ๑๐๗

ภาคผนวก ข. ๑๑๒

ภาคผนวก ค. ๑๑๔

ภาคผนวก ง. ๑๑๗

หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ ๑๒๐

ประวัติผู้วิจัย ๑๔๑

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

๑. แบบสัมภาษณ์ หมอสำราญ ลุทาลา หมอทองรัก เพ็ชรเขียว หมอพนม หอมสมบัติ ๑๒๐

๒. แบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของคนไข้ที่มาใช้การบริการหมอพื้นบ้าน ๑๓๑

๓. ตารางแบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของคนไข้ที่มาใช้การบริการหมอพื้นบ้าน ๑๓๓

๔. แบบสัมภาษณ์ ประชาชนทั่วไปความคิดเห็นการรักษาโรคของหมอสำราญ ลุนทาลา หมอพนม หอมสมบัติ หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ๑๓๖

๕. ตารางแบบสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปเกียวกับความคิดเห็นการรักษาโรค ของหมอ สำราญ ลุนทาลา หมอพนม หอมสมบัติ หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ๑๓๘

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำอธิบายสัญญาลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ข้อ / และหน้า ตามลำดับ เช่น องฺ.จตุกฺก.(บาลี) ๒๑/๒๖๖/๒๘๒. หมายถึง องฺคุตฺตรนิกาย จตุกฺกนิปาตปาลิ พระไตรปิฎก ภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ, ๒๕๐๐ เล่มที่ ๒๑ ข้อที่๒๖๖หน้า ๒๘๔, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๘/๓๗ หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบท พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๒๘ หน้า ๓๗

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฎก ทีฆนิกาย สีลกฺขนฺธวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา	(บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณากส์	(ภาษาไทย)
สำ.สฬา.	(บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฎก สำยุตตนิกาย สฬายตนวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
สำ.สฬา	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
องฺ.จตุกฺก.	(บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย จตุกฺกนิปาตปาลิ	(ภาษาบาลี)
องฺ.จตุกฺก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.ปญฺจก.	(บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย ปญฺจกนิปาตปาลิ	(ภาษาบาลี)
องฺ.ปญฺจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

องฺ.ทสก.	(บาลี)	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย ทสกนิปาตปาลิ	(ภาษาบาลี)
องฺ.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สงฺ	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๑
บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่ประสบอยู่ทุกๆ วัน คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ทุก ๆ คนจึงตกอยู่ในกฎของไตรลักษณ์ [๑] แพทย์หรือพยาบาลจึงเป็นบุคคลที่คนในสังคมคิดถึงเป็นลำดับแรกเมื่อยามเจ็บป่วย แพทย์หรือพยาบาลเป็นผู้ที่ทุก ๆ คนให้ความเชื่อมั่น ความนับถือ ความไว้วางใจในชีวิต แพทย์หรือพยาบาลจึงเป็นบุคคลที่ต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขความสบายของผู้อื่น ดังที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เช่น ทรงพยาบาลไข้ให้พระติสสเถระผู้ป่วยมานานจนมีร่างกายเน่า มีกลิ่นเหม็นไม่มีใครพยาบาลไข้เพราะกลัวติดเชื้อโรค[๒] พระพุทธองค์ ทรงเป็นต้นแบบในการพยาบาลไข้ ทำให้เห็นถึงคุณค่าทางจริยธรรม คุณธรรม ด้านการพยาบาลไข้ด้วยความเมตตา แก่คนไข้ มีความกรุณา อยากจะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ จึงได้รับยกย่องว่าเป็นแพทย์ผู้รักษาโรคด้วย ธรรมโอสถ[๓]

หมอชีวก โกมารภัจ ก็ได้นำเภสัช ๕ ประการ[๔] ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต มารักษาโรค และอาพาธของ พระพุทธองค์ และ ภิกษุสามเณรบุคคลทั่วไป ดังที่หมอชีวก โกมารภัจ รักษาโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี ท่านกล่าวว่า “คุณนายอย่าพึ่งให้อะไร ๆ ต่อเมื่อโรคหายแล้วจึงค่อยให้สิ่งที่ประสงค์จะให้ก็ได้” [๕] แสดงให้เห็นว่า หมอชีวก โกมารภัจ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการรักษาโรคของหมู่มวลมนุษย์ ไม่เห็นแก่ลาภ และทรัพย์สินเงินทองเห็นคุณค่าของชีวิตมากกว่าสิ่งตอบแทน

---

[๑] สำ.สฬา.(บาลี)๑๘/๕๑/๕๕. สำ.สฬา.(ไทย)๑๘/๓๒๗/๓๔๕.

[๒] อง.ทสก.(บาลี)๒๔/๖๐/๑๑๕-๑๒๐.

[๓] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย๒๕๔๕).หน้า ๓๒.

[๔] ดูรายละเอียดใน วิ.ม.(ไทย)๕/๓๓๕/๑๕๕.

[๕] วิ..ม.(ไทย)๕/๓๓๐/๑๘๓.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หมอพื้นบ้าน เป็นผู้มีบทบาทและมีความสำคัญมากในการรักษาโรคของคนในชุมชน เมื่อเจ็บป่วยขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวได้ทันที ซึ่งการรักษาโรคด้วยสมุนไพรก็หาได้ง่าย เพราะมีปลูกไว้ในบริเวณบ้านใช้เป็นอาหารก็ได้ใช้เป็นยาก็ได้ และหมอพื้นบ้านยังเป็นที่ต้องการของประชาชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เพราะหมอพื้นบ้านมีวิธีการรักษาโรคแบบเป็นกันเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ รูปแบบการรักษาไม่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นที่ยอมรับของผู้ป่วย และ เป็นที่เชื่อถือของบุคคลทั่วไปในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

ปัจจุบันนี้ หมอพื้นบ้าน กำลังเป็นที่นิยมของสังคม สืบเนื่องมาจากทางรัฐบาลให้ความสนับสนุนในการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย ประชาชนหันมาเรียนวิชาแพทย์แผนไทยมากขึ้น เพราะคิดว่า มีรายได้ดี ทำให้คนที่มาเรียนแพทย์แผนไทย หวังทรัพย์สินเงินทอง จึงทำให้มองไม่เห็นความสำคัญด้านการประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ ทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้านขึ้น พระธรรมปิฎก กล่าวว่า “การแพทย์ที่มีธุรกิจเป็นฐาน ก็วัดคุณค่าของชีวิตด้วยเงินตรา ส่วนแพทย์ที่มีคุณธรรมเป็นฐาน ก็วัดคุณค่าชีวิตด้วยความเป็นมนุษย์” [๖] ทำให้เห็นเด่นชัดว่าปัญหาการให้การบริการระหว่างคนรวยกับคนจน ปัญหาการรักษาโรค การเลี้ยงโรค* สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาทาง จริยธรรม ของหมอพื้นบ้าน

แต่ก็ยังมีกลุ่มหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน ยังยึดรูปแบบการรักษาโรคด้วยสมุนไพรแบบดั้งเดิมอยู่ โดยการใช้สติปัญญา แก้ปัญหา ด้วยการนำหลักจริยธรรมมาประยุกต์ในการประกอบวิชาชีพ และ แนวคิดที่ว่า “อุทิศตนเพื่อคนไข้ อุทิศใจเพื่อรักษา เป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้” โดยไม่คำนึงถึงเงินตรามากกว่าค่าของคน

จากเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในทัศนะของหมอพื้นบ้านในเขตเทศบาลนครอุดรธานี และ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาประกอบในการรักษาโรค เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมในการรักษาของหมอพื้นบ้าน ที่จะนำมาประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาความรู้สืบต่อไป

---

[๖] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต),**การแพทย์ยุคใหม่ ในพุทธทัศน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (บริษัท ธรรมสาร จำกัด.๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

* **การเลี้ยงโรค** หรือ **การเลี้ยงไข้** คือ รู้ว่าโรคสามารถรักษาหายขาด กับไม่ยอมรักษาให้หายขาด เพื่อให้ยืดเวลาออกไป หวังทรัพย์สิน จากคนไข้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาจริยธรรมสำหรับหมอพื้นบ้าน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยและคำจำกัดความดังนี้

๑.๓.๑ **จริยธรรม** หมายถึง การปฏิบัติตามคำสอนในศาสนา หรือการประพฤติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง หรือ มีความประพฤติเหมาะสมในวิชาชีพแพทย์แผนไทย

๑.๓.๒**หมอพื้นบ้าน** หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาโรค ที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาจากประสบการณ์และตำราหรือการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นที่ยอมรับนับถือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี และรักษาโรคด้วยสมุนไพร

๑.๓.๓ **การรักษาโรค** หมายถึง การดูแลรักษาและการพยาบาลผู้ป่วย

๑.๓.๔ **สมุนไพร** หมายถึง พืชหรือส่วนของพืช สมุนไพรที่ยังไม่ได้แปรรูป ซึ่งอาจอยู่ในสภาพ สมุนไพรสด หรือแห้งที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ทั้งที่ใช้เป็นอาหาร เช่น ผักพื้นบ้าน อาหารสมุนไพรต่างๆ และทั้งที่ใช้เป็นยา เช่น ใบมะขามแขกใช้กินเป็นยาระบาย หรือใช้ประโยชน์อื่นๆ เช่นผลมะกรูดใช้สระผม ตะไคร้หอมใช้ไล่ยุง เป็นต้น

๑.๓.๕ **การรักษาโรคด้วยสมุนไพร** หมายถึง การรักษาโรคด้วยสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ ที่นำมาปรุงหรือผสมขึ้นเป็น ยาสำหรับรักษาโรคนั้น ๆ

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๑ เอกสารทั่วไป

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ได้กล่าวถึง การรักษาโรคไว้ใน แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์, สรุปความได้ว่า หัวใจหลักที่สำคัญของผู้ที่จะเป็นแพทย์ที่ดีได้นั้น นอกจากจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องการรักษาโรค และรู้จักสาเหตุของโรคเกิดจาก

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อะไรแก้ด้วยอะไรจะรักาษาด้วยวิธีแบบไหนเมื่อรู้สาเหตุดังกล่าวแล้วก็จะรักษาโรคได้[๗]

สวิง บุญเจิม ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมุนไพรพื้นบ้าน, สรุปความได้ว่า จริยธรรมเป็นจริยาวัตรของผู้ที่จะเป็นแพทย์ที่ดีนั้นจะต้องเพียบพร้อมไปด้วย มีบุคลิก เป็นที่ศรัทธาห่วงหาอาทรคนไข้ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง ไม่เห็นแก่ตัว หมั่นเยี่ยมไข้อยู่เสมอ มีน้ำใจต่อคนยากไร้ที่มารักษาปรุงยาให้ถูกตามตำรา เก็บรักษายาไว้ในที่สมควร [๘]

ชาคริส อนันทราวัน ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน, สรุปความได้ว่า จริยธรรมหมอพื้นบ้านโดยทั่วไปไม่ได้เน้นหมอใดหมอหนึ่ง คือกล่าวถึงจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ ด้วยและกล่าวถึงภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในการประกอบวิชาชีพในการช่วยเหลือชาวบ้าน ตามภูมิปัญญาของตนเองที่ได้สืบทอดกันมาตามสาขาต่าง ๆ คือหมอยาในสมัยนั้น คนที่จะเป็นหมอพื้นบ้านจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตน[๙]

บุญมี แท่นแก้ว ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน จริยศาสตร์, สรุปความได้ว่า ระเบียบหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมมาบังคับไว้อันเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งทั้งนี้ต้องอาศัยหลักจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม มาประกอบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความผาสุกต่อไป [๑๐]

---

[๗]คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์,** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑, ๑๒.

[๘]สวิง บุญเจิม , **ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมุนไพรพื้นบ้าน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๔),หน้า ๒๑.

[๙]ชาคริส อนันทราวัน, **จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พริ้นตริ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘ - ๔๙.

[๑๐]บุญมี แท่นแก้ว,**จริยศาสตร์,**พิมพ์ครั้งที่ ๓.(กรุงเทพมหานคร:โอ.เอส.พริ้นเฮ้าส์,๒๕๓๙),หน้า ๗,

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.๒ งานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูสันติสารคุณ (อินตำแย) ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม, สรุปได้ว่า วิธีการรักษาโดยอาศัยยาสมุนไพรเป็นหลัก แล้วผสมผสานเข้ากับเวทมนต์คาถา ตามคติความเชื่อศรัทธาหมอพื้นบ้านและชาวอำเภอวาปีปทุม และอีกประการหนึ่งการรักษาโรคที่จะให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องคะลำทั้งผู้ที่เป็นหมอและผู้ป่วยจะต้องคะลำให้ได้ ตามกรณีของหมอนั้น ๆ อย่างเช่น ข้อห้ามหรือข้อคะลำของหมอพื้นบ้าน ดังนี้ ห้ามรับประทานเนื้อ ๑๐ ชนิด เช่น เนื้อมนุษย์ เนื้อม้า เนื้อสุนัข เป็นต้น ห้ามรับประทานรกวัว รกควาย ผักจำพวกฟักและน้ำเต้า อาหารที่เป็นเหลือเดนคนอื่น อาหารที่เป็นของเซ่นไหว้ผี ลาบก้อย ดิบๆ ดื่มสุรา พูดคำหยาบ สาปแช่งคนอื่น ห้ามเดินผ่านใต้ถุนบ้าน บันได สะพาน กี่ทอผ้า ราวตากผ้า และเครือกล้วย [๑๑]

พระมหาสุภีร์ คำใจ ได้กล่าวถึงการรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรไว้ใน คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, สรุปความได้ว่าคติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน เป็นกระบวนการเกี่ยวกับหลักความเชื่อการรักษาโรคด้วยสมุนไพรของคนในพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยวิธีการรักษาแบบผสมผสานระหว่างยาสมุนไพรกับการใช้คาถาอาคมเสกเป่าเพื่อเพิ่มความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ในการรักษาตลอดจนข้อห้ามเกี่ยวกับของแสลงโรคต่าง ๆ หรือคนในพื้นที่เรียกว่า“คะลำ” [๑๒]

พระมหาทองจันทร์ ทิพยวัฒน์ ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูก อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ,สรุปความได้ว่า หมอพื้นบ้านจะต้องมี

---

[๑๑]พระครูสันติสารคุณ (อินตำแย) , **“**คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้านในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม**”** , **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๔.

[๑๒]พระมหาสุภีร์ คำใจ, **“**คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้านอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด**”**, **สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๓.

จิตสำนึกในจรรยาบรรณในวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ของตน ดังนี้ (๑) มีความเพียร ความอดทน และรู้จักเสียสละ (๒) มีศรัทธาในวิชาชีพของตนเอง (๓) ก่อนนอนจะต้องสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัยและระลึกถึงผู้มีพระคุณ บุญคุณของบิดา มารดา บูรพาจารย์ เมื่อถึงวันพระก็จะต้องทำพิธีบูชาครู (๔) หมอพื้นบ้านทุกคนจะต้องไม่เรียกร้องค่ารักษาพยาบาลจากผู้ป่วยนอกจากยกค่าครูเท่านั้น [๑๓]

พรศักดิ์ พุทธมาตย์ ได้กล่าวถึงการรักษาโรคไว้ใน แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล ,สรุปความได้ว่า บุคคลที่จะเป็นหมอในการบำบัดโรคหรือทำการรักษาโรคต่างๆได้นั้นจะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนจากครูบาอาจารย์อย่างเคร่งครัด ทั้งข้อห้ามและข้อที่ยกเว้นให้ปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อแม้ เพื่อความขลังและความศักดิ์สิทธ์ในพลังจักรวาลที่ตนได้เล่าเรียนมา หนึ่งในนั้นก็คือ จริยธรรม หรือจรรยาบรรณของหมอนั้นเองเพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย และความเห็นแก่ตัวของหมอหรือความมักง่ายในการรักษาผู้ป่วย และเพื่อความเป็นธรรมต่อผู้ที่มารับการบริการอย่างเป็นธรรม [๑๔]

เกศินี ลิ่มบุญสืบสาย ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, สรุปความได้ว่า ความบริบูรณ์ในตัวของท่านหมอชีวกโกมารภัจนั้นเพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติตลอดจนสิกขาจารวัตรที่เป็นตัวอย่างโดยเฉพาะทางด้านความรับผิดชอบเรื่อง จริยธรรมของหมอคือมีความเมตตากรุณาใฝ่ในสัจจะธรรมอยู่เสมอมีปัญญาแก้ปัญหาได้ตรงจุดมีสติสัมปชัญญะมีความไม่ประมาทมีความซื่อสัตย์มีความอดกลั้นและสำรวม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และปิยวาจาอ่อนหวาน มีความขยันหมั่นเพียรและมัธยัสถ์ มีความละอายต่อบาปมีความสามัคคีและเสียสละมีความรับผิดชอบต่อสังคมรักษาศีลอย่างเคร่งครัด [๑๕]

---

[๑๓]พระมหาทองจันทร์ ทิพยวัฒน์ , **"**ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูก อำเภอธวัชบุรี จังหวัด มหาสารคาม**", สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๓.

[๑๔]พรศักดิ์ พุทธมาตย์ , "แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล", **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๔.

[๑๕]เกศินี ลิ่มบุญสืบสาย, **"**การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา**",** **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

วีรวรรณ มูลต้น ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในกระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของ วัดขวัญเมืองระบือธรรม อำเภอบระบือ จังหวัดมหาสารคาม, สรุปความได้ว่าหลักจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ห้ามเรียกร้องอามิสสินจ้างใดๆ นอกจากค่ายกครู ห้ามรับประทานอาหารได้แก่ เนื้อม้า เนื้อปลาไหล เนื้อเต่า เนื้องู เนื้อสุนัข เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือ เนื้อช้าง เนื้อลิง เนื้อมนุษย์ เนื้อกระต่าย เนื้อเก้ง เนื้อกวาง เนื้อเหี้ย เนื้อตะขาบ เนื้อแมว เนื้อวัว เนื้อควาย [๑๖]

บุญเลิศ มรกต ได้กล่าวถึงการรักษาโรคด้วยสมุนไพรและจริยธรรมไว้ใน ความเชื่อในการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค: ศึกษากรณีอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น, จากการวิจัยและศึกษาทบทวนเอกสารดังกล่าว สรุปความได้ว่า เป็นการประมวลความประพฤติที่ผู้เป็นหมอจะต้องรักษาไว้และส่งเสริมไว้ให้ดีตลอดจนแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติดังนี้มีความรับผิดชอบไม่โลภเห็นแก่ลาภไม่โอ้อวดวิชาความรู้ไม่ปิดบังความเขลาของตนเอง แสดงความยินดีกับคนอื่นเมื่อเขารักษาหาย ไม่หวงกีดกันลาภของคนอื่นไม่มีอคติ ๔ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ ไม่หวั่นไหวในลาภ ยศ สรรเสริญสุข ทุกข์ มีหิริ โอตตัปปะ ไม่เป็นคนเกียจคร้าน มีโยนิโสมนสิการ [๑๗]

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือการศึกษาเอกสารและการศึกษาจากภาคสนาม

๑.๕.๑ **ข้อมูลปฐมภูมิ** เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรมซึ่งมีปรากฏในเอกสารดังนี้

๑.๕.๑.๑ พระไตรปิฎกภาษาบาลี, ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ, ๒๕๐๐.

๑.๕.๑.๒ พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

---

[๑๖]วีรวรรณ มูลต้น , **"**กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระเบือธรรม อำเภอบรบือ จังหวัด มหาสารคาม**",** **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๓.

[๑๗]บุญเลิศ มรกต, **"**ความเชื่อในการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค: ศึกษาอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น**", วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,**(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ),๒๕๓๖.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๕.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่

๑.๕.๒.๑ งานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑.๕.๒.๒ เอกสารและงานวิจัยของนักวิชาการที่เกี่ยวกับหลักจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรค

การศึกษาภาคสนาม เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) ตลอดการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาแนวทางข้อสรุปที่ถูกต้อง ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนในชุมชนทั้ง ๓ ชุมชน ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ด้วยการใช้แบบสอบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องแล้วออกสัมภาษณ์เชิงลึกมาทำการวิเคราะห์ และสรุปผลอภิปรายรวบรวมนำเสนอผลการวิจัยสืบต่อไป

ประชากรที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาวิจัย คือ หมอพื้นบ้าน และประชาชน ที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน ๓ ชุมชน คือ ชุมชนหนองตุ ชุมชนบ้านเซ และชุมชนหนองนาเกลือ ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ดังนี้

๑. กลุ่มหมอพื้นบ้าน

๑.๑ กลุ่มหมอพื้นบ้าน ที่ได้รับใบประกอบโรคศิลปะเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะตามกฎหมายว่าด้วยบุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะจากคณะกรรมการวิชาชีพ

(๑) **หมอ สำราญ ลุนทาลา** อยู่ที่ ชุมชนหนองตุ ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

(๒) **หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว** อยู่ที่ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

๑.๒ กลุ่มหมอพื้นบ้านที่ทำการรักษาโรคตามที่ได้สืบทอดต่อๆกันมา จากตำรายาที่ปู่ ย่า ตา ยาย ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาและได้ผลดีในการรักษา แต่ไม่มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ

(๑) **หมอ พนม หอมสมบัติ** อยู่ที่ ชุมชนหนองนาเกลือ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้ง ๓ ชุมชน ที่กล่าวมาใน ข้อ ๑.๖.๔ ที่มารับการรักษาโรคและประชาชนทั่วไป โดยแบ่งประชาชนออกเป็น ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๒ รูป / คน

๑. กลุ่ม พระสงฆ์	๒ รูป
๒. กลุ่ม ข้าราชการ	๒ คน
๓. กลุ่มประชาชนทั่วไป	๒ คน
๔. กลุ่ม ค้าขาย	๒ คน
๕. กลุ่มที่ใช้แรงงานรับจ้างทั่วไป	๒ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางการสัมภาษณ์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

๑.๖.๕.๑ แบบสัมภาษณ์

๑.๖.๕.๒ การจดบันทึก

๑.๖.๕.๓ ใช้เครื่องบันทึกเสียงด้วย MP, ๓

๑.๖.๕.๔ กล้องถ่ายรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๖.๖.๑ ถอดเทปบันทึกเสียง

๑.๖.๖.๒ จัดเรียบเรียงลำดับและแยกแยะข้อมูล

๑.๖.๖.๓ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา ตามจุดประสงค์ของการศึกษา

๑.๖.๖.๔ เรียบเรียงผลการศึกษาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบ ความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน

๑.๗.๒ ทำให้ทราบ จริยธรรมสำหรับหมอพื้นบ้าน

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๒

ความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน

หมอพื้นบ้านถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากเพราะทุกๆ คนเกิดมาจะต้องประสบกับความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย เมื่อยามเจ็บป่วยทุกๆคนก็ต้องดิ้นรนต่อสู้พยายามที่จะเอาชนะโรคภัยเหล่านั้นให้ได้ ดังจะเห็นได้จากในครั้งพุทธกาลมีหมอที่รักษาโรคให้หายขาดได้เช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรักษาพระติสสเถระ[๑] ทรงอนุญาตให้หมอชีวก โกมารภัจใช้เภสัช ๕ ประการ[๒] ไปรักษาพระภิกษุสามเณรบุคคลทั่วไปเช่นหมอชีวก โกมารภัจ รักษาโรคปวดศรีษะของภรรยาเศรษฐี[๓] เมื่อรักษาโรคหายแล้วท่านไม่ได้เรียกร้องค่ารักษาพยาบาลเลย แสดงให้เห็นว่า หมอชีวก โกมารภัจ เป็นบุคคลมีจริยธรรมไม่เห็นแก่ลาภ และทรัพย์สินเงินทองเห็นคุณค่าของชีวิตมากกว่าสิ่งตอบแทน

หมอพื้นบ้านจึงประพฤติปฏิบัติตาม และยกหย่องให้หมอชีวก โกมารภัจ เป็นบรมครูของหมอพื้นบ้าน และสืบทอดรูปแบบการรักษาโรคด้วยสมุนไพรจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น คาวมเป็นมาของหมอพื้นบ้านที่สืบทอดจากบรรพบุรุษในประเทศไทยพอจะสรุปได้ดังนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาแพทย์แผนโบราณในประเทศไทย

ประวัติการแพทย์แผนโบราณมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน พร้อมๆกับการกำเนิดมาของมนุษยชาติ ผู้คนทุกชาติทุกภาษาต่างก็มีวิชาแพทย์ของตนเอง แตกต่างกันไปตามแนวปรัชญาการแพทย์พื้นฐานของแต่ละกลุ่มชน การแพทย์ไทยถือการรักษาโรคโดยอาศัยธรรมชาติบำบัด ซึ่งมีหลักฐานการขุดพบเขากวาง อันเป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับการแพทย์ที่จังหวัดกาญจนบุรี[๔] หินบดยา และเครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องสำริด ต่างๆ ที่

---

[๑] องฺ.ทสก.(บาลี)๒๔/๖๐/๑๑๕-๑๒๐.

[๒] ดูรายละเอียดใน วิ.ม.(ไทย)๕/๓๓๕/๑๕๕.

[๓] ดูรายระเอียดในวิ..ม.(ไทย)๕/๓๓๐/๑๘๓.

[๔] มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม, **การแพทย์ไทยเดิม,** พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญชัยพาณิช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีอายุราว ๕,๖๐๐ – ๓,๐๐๐ ปี [๕] เป็นต้น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร หมอพื้นบ้าน ก็มีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ที่เหมือนกันก็คือ การนำเอาสิ่งซึ่งมีอยู่หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและใช้อย่างประหยัดตลอดจนการอนุรักษ์วัตถุที่ใช้ทำยาเพื่ออนาคตของลูกหลานสืบต่อไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ย่อมมีพลังงานอยู่ในตัวเองทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาในแง่ของการรักษาโรค หรือการแก้ไขความผิดปกติภายในร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ก็คือการแก้ไขการเสียสมดุลของธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ อันประกอบขึ้นเป็นร่างกาย พลังงานที่มีอยู่ในสรรพสิ่งในธรรมชาติ เรียกตามวัตถุประสงค์ทางการแพทย์ ว่าสรรพคุณ เราสามารถนำเอาสรรพคุณในการรักษาของสรรพสิ่งที่มีอยู่แตกต่างกันออกมาใช้ให้ เกิดประโยชน์แก่มนุษยชาติได้ ดังนั้นท่านจึงกล่าวว่า ทุกสิ่งในโลกสามารถนำมาปรุงเป็นยาได้ทั้งสิ้น และการแพทย์ไทยก็มีการพัฒนาตำรายามาตามลำดับ ซึ่งมีตำรายาแพทย์แผนโบราณที่สำคัญๆ ดังนี้[๖]

๑. พระคัมภีร์ประถมจินดา กล่าวถึง การกำเนิดโลหิตระดูสตรี และโรคกุมาร
๒. พระคัมภีร์ฉันทศาสตร์ กล่าวถึง จรรยา ของ แพทย์ ทับ ๗ ประการ
๓. พระคัมภีร์ธาตุวิภังค์ กล่าวถึง กองธาตุพิการ ตามฤดู ต่างๆ
๔. พระคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย กล่าวถึง การค้นหาต้นกำเนิดแห่งการเกิดของโรค
๕. พระคัมภีร์วรโยคสาร กล่าวถึง รสยา และลักษณะนิมิตร้าย
๖. พระคัมภีร์มหาโชติรัต กล่าวถึง โรคระดูสตรี
๗. พระคัมภีร์ชวดาร กล่าวถึง พิษอาหารทำให้ลมโลหิตกำเริบ
๘. พระคัมภีร์โรคนิทาน กล่าวถึง กองธาตุทั้ง ๔ กำเริบ หย่อน พิการ
๙. พระคัมภีร์ธาตุวิวรณ์ กล่าวถึง ธาตุทั้ง ๔ โรคโลหิตระดูสตรี
๑๐. พระคัมภีร์ธาตุบรรจบ กล่าวถึง โรคอุจจาระธาตุ
๑๑. พระคัมภีร์มุจฉาปักขัณฑา กล่าวถึง โรคปัสสาวะมุตกิตมุตฆาฏ
๑๒. พระคัมภีร์กษัย กล่าวถึง โรคกษัย ๒๖ ประการ
๑๓. พระคัมภีร์ตักกศิลา กล่าวถึง ไข้พิษทั้งปวง

---

[๕] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และ จดหมายเหตุ,**วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และ ภูมิปัญญา จังหวัดอุดรธานี,** หน้า ๔๔ –๔๘.

[๖] มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม, **การแพทย์ไทยเดิม,** หน้า ๑ - ๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๔. พระคัมภีร์อภัยสันตา กล่าวถึง กำเนิดไข้ โรคทราง และโรคตาทุกชนิด

๑๕. พระคัมภีร์มัญชุสารวิเชียร กล่าวถึง โรคลม ๑๐ ประการ

๑๖. พระคัมภีร์อติสาร กล่าวถึง โรคอุจจาระร่วง

๑๗. พระคัมภีร์มุขโรค กล่าวถึง โรคในปาก และ คอ ๑๙ ประการ

๑๘. พระคัมภีร์จะละนะสังคะหะ กล่าวถึง ลักษณะอุจจาระธาตุ ๔ ประการ

๑๙. พระคัมภีร์ธาตุอภิญญาณ กล่าวถึง ลักษณะโรคที่เกิดกับธาตุ ๔

ทั้ง ๑๙ พระคัมภีร์ เป็นตำราแพทย์แผนไทยที่ทรงคุณค่า ที่บรรพบุรุษของเราได้จารึกไว้ให้มรดกอันล้ำค่าของคนไทย

๒.๑.๑ การแพทย์แผนไทย : ยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย

การแพทย์แผนไทยอาจเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ขณะที่มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน รู้จักเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จากผลของการขุดค้นพบว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ ปรากฏเมื่อประมาณ ๔, ๐๐๐ ปีมาแล้ว ร่องรอยที่เชื่อว่าอาจมีบุคคลที่ทำหน้าที่คล้ายกับเป็นหมอหรือแพทย์ ก็คือ พบสัญลักษณ์ที่อาจสันนิษฐาน ว่าอุปกรณ์ที่ประกอบยา เช่น หินบดยา จากหมู่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี [๗]

ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลโดยการสร้างสถานพยาบาล เรียกว่า อโรคยาศาลา โดยมีผู้ทำหน้าที่รักษาพยาบาล ได้แก่ หมอ พยาบาล เภสัชกร รวม ๙๒ คน มีพิธีกรรมบวงสรวง พระเภสัชยคุรุไวฑูรย์ ด้วยยาและอาหาร ก่อนแจกจ่ายไปยังผู้ป่วยต่อมามีการค้นพบหินบดยาในสมัยต่อมาได้ค้นพบหินบดยาสมัยทวาราวดี และศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในสมัยสุโขทัยได้บันทึกไว้ว่า ทรงสร้างสวนสมุนไพร ขนาดใหญ่บนภูเขาหลวง หรือเขาสรรพยา บ้านเขว้า จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ราษฎรได้เก็บสมุนไพรไปใช้รักษาโรคยามเจ็บป่วยจนถึงปัจจุบันนี้ [๘]

---

[๗] **สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิการแพทย์แผนไทย,**< http://www.thaimedi.com/,> ๒๗ เมษายน ๒๕๕๐.

[๘] กองการประกอบโรคศิลปะ , สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, **ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป** , หน้า ๑.

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๑.๒ การแพทย์แผนไทยในสมัยสุโขทัย

มีการค้นพบหินบดยาสมัยทวาราวดี ซึ่งเป็นยุคก่อนสุโขทัย และจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงได้บันทึกไว้ว่าทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่บนเขาหลวงหรือเขาสรรพยาเพื่อให้ราษฎรได้เก็บสมุนไพรไปใช้รักษาโรคยามเจ็บป่วย ปัจจุบันภูเขาดังกล่าวอยู่ในอำเภอคีรีมาศจังหวัดสุโขทัย กล่าวคือ สมัยทวารวดี พ.ศ. ๑๐๐๐ - ๑๕๐๐ หลักฐานเกี่ยวกับการแพทย์คือ การพบเขากวางที่ตำบลทัพหลวง จังหวัดนครปฐมประเทศไทยมีการติดต่อกับประเทศใกล้เคียงประเทศที่ติดต่อกันมากน่าจะเป็นประเทศอินเดียเพราะนอกจากการเผยแพร่ของพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย คนไทยอาจรับลัทธิฮินดูพร้อมกับศิลปวิทยาอื่น ๆ เข้ามาด้วย ซึ่งมีวิชาการแพทย์ของประเทศอินเดียเข้ามาด้วย ดังนั้นวงการแพทย์แผนไทยจึงให้ความเคารพหมอชีวก โกมารภัจ ในยุคนี้ศาสนาพุทธลัทธิหินยานมีบทบาทอย่างมาก พระภิกษุนิยมธุดงค์ ศูนย์รวมของวัฒนธรรมและการศึกษาอยู่ที่วัดเชื่อว่าพระภิกษุยุคนี้ มีความรู้ในการรักษาตนเองด้วยสมุนไพรและช่วยเหลือแนะนำประชาชนด้วย [๙]

๒.๑.๓ การแพทย์แผนไทยใน สมัยอยุธยา

การแพทย์สมัยอยุธยามีลักษณะผสมผสาน ปรับประยุกต์ความรู้ การแพทย์พื้นบ้านทั่วราชอาณาจักร ผสมกับความเชื่อตามปรัชญาแนวพุทธ รวมทั้งความเชื่อ ทางไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีหนังสือ "ตำราพระโอสถพระนารายณ์" ที่แพทย์หลวงได้ประกอบขึ้น ยาที่แพทย์หลวงฝ่ายฝรั่งได้ประกอบขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นยาขนานที่ ๒๒ มี สรรพคุณ แก้ขัดปัสสาวะ ให้เอาใบกะเพราะเต็มกำมือหนึ่ง ดินประสิวขาวหนัก ๒ สลึง บดให้ละเอียด เอาใบชาต้มเป็นกระสาย ละลายถวายสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ครั้งทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ทรงเข้าพระทัยว่าคือสมเด็จพระเพทราชา ให้เสวย เมื่อเสวยพระโอสถแล้วกราบทูลให้เสวยพระสุธารสชา ตามเข้าภายหลังอีก ๒ - ๓ ที ซึ่งขัดปัสสาวะก็หายเป็นปกติ

การพบบันทึกว่ามีระบบการจัดหายาที่ชัดเจน สำหรับประชาชนมีแหล่งจำหน่ายยาสมุนไพรหลายแห่ง ทั้งในและนอกกำแพงเมือง มีการรวบรวมตำรับยาต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้ง

---

[๙]กองการประกอบโรคศิลปะ , สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, **ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป,** หน้า ๒ - ๓.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แรกในประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทย เรียกว่า ตำราพระโอสถพระนารายณ์ การแพทย์แผนไทยสมัยนี้รุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะการนวดไทย การแพทย์ตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาท โดยมิชชันนารีชาวฝรั่งเศส ได้จัดตั้งโรงพยาบาลรักษาโรค แต่ก็ขาดความนิยมและล้มเลิกไป[๑๐]

ตามตำราอายุเวทศึกษา ได้กล่าวถึง การแพทย์ในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี ตำราแพทย์แผนโบราณถูกไฟไหม้สูญหายไปมากมาย และรวบรวมเป็นตำราขึ้นได้เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๑๓ ทำให้เกิดการจัดทำตำราแพทย์ขึ้น ชื่อว่า ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ซึ่งถือว่าเป็นตำราแพทย์ที่ใช้เรียนสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ [๑๑] นอกจากนั้นยังมีข้อความสำหรับผู้ที่จะดำเนินชีวิตในอาชีพแพทย์จะต้องกล่าวคำสาบาน (Hippocratic Oath) ที่ใช้กันอยู่แพร่หลายในหลายแห่งของโลก ทำให้แพทย์มีจรรยาบรรณในการปฏิบัติที่เหมาะสม [๑๒]

สมัยต่อมาสมเด็จพระเทพราชา (พ.ศ. ๒๒๓๑-๒๒๔๖) ได้ขับไล่ชาวฝรั่งเศสออกไปจากประเทศไทยแล้ว การแพทย์แผนปัจจุบันที่นำมาโดยชาวฝรั่งเศสก็พลอยสูญไปด้วยจึงกลับไปใช้การแพทย์แผนโบราณตามเดิม ต่อมาการแพทย์แผนปัจจุบันได้กลับมาอีก พร้อมกับการเข้ามาของนักสอนศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนท์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) พ.ศ. ๒๓๗๑ มีนักสอนคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนท์ ๒ คน เข้ามาในประเทศไทย เป็นแพทย์ชาวเยอรมนีคนหนึ่งชื่อกุตซ์ลัฟฟ์ และหมอสอนศาสนาชาวอังกฤษคนหนึ่งชื่อ ทอมลิน นอกจากการสอนศาสนา ทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันได้มีความสำคัญขึ้นอีกครั้ง ในประเทศไทย ก็คือพระราชดำริให้สร้างโรงพยาบาลศิริราช เป็นสถานที่ดำเนินการจนถึงปัจจุบันนี้ [๑๓]

๒.๑.๔ การแพทย์แผนไทยใน ยุครัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยที่ได้มีการพัฒนาการแพทย์อย่างต่อเนื่อง มีแพทย์แผนปัจจุบันชาวต่างประเทศเข้ามาทำการรักษาคนเจ็บป่วย ซึ่งขณะนั้นคน

---

[๑๐] พระยาศัลวิธานนิเทศ ,และ คณะ,**สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน,** โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์. ๒๕๒๙), หน้า ๓.

[๑๑] ขุนนิทเทสสุขกิจ,(ถมรัตน์ พุ่มชูศรี),**อายุรเวทศึกษา,** พิมพ์ครั้งที่ ๒.(กรุงเทพมหานคร: พร้อมจักรการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๓๒๔.

[๑๒]**สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิการแพทย์แผนไทย**, < http://www.thaimedi.com/,> ๒๗ เมษายน ๒๕๕๐

[๑๓] **เรื่องเดียวกัน,** หน้า ๑.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไทยยังไม่มีสถานที่รักษาพยาบาลของตนเอง จนกระทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้นำไม้และวัสดุจากเมรุที่ใช้ในพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ มาสร้างเป็นโรงศิริราชพยาบาล เป็นสถานที่รักษาโรคทั้งแพทย์แผนปัจจุบัน และแพทย์แผนไทย ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงพยาบาลศิริราช” มีการรับนักเรียนเข้าเรียนแพทย์ และพยาบาล สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ได้อุปถัมภ์ส่งคนไทยไปศึกษายังต่างประเทศ เพื่อมาพัฒนาหลักสูตรการแพทย์แผนปัจจุบัน ทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันเป็นที่ยอมรับจนถึงปัจจุบันนี้ [๑๔]

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการก่อตั้งสมาคมโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือ วัดโพธิ์ กรุงเทพมหานคร นับแต่นั้นมาสมาคมต่าง ๆ ก็ได้แตกสาขาออกไป ปัจจุบันมีโรงเรียนแพทย์แผนไทย ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ แพทย์แผนปัจจุบันผู้ซึ่งเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของการแพทย์แผนไทยเป็นอย่างดี ได้ก่อตั้งมูลนิธิฟื้นฟูการแพทย์ไทยเดิมขึ้น ทำให้เกิดอายุรเวทวิทยาลัย (ชีวกโกมารภัจ) ผลิตแพทย์แผนโบราณแบบประยุกต์ หลักสูตร ๓ ปี ในโอกาสต่อมา นับได้ว่า “ศาสตราจารย์ นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ เป็นบิดาของการแพทย์แผนไทยแบบประยุกต์” ที่เปิดโอกาสให้แพทย์แผนไทยฟื้นตัวอีกครั้งทำให้เกิดการประกอบโรคศิลปะที่หลากหลายออกไป [๑๕]

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์ธาราม หรือวัดโพธิ์ ขึ้นเป็นพระอารามหลวงให้ชื่อว่า“วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม” ทรงให้รวบรวมและจารึกตำรายา ฤาษีดัดตน ตำรานวดไว้ตามศาลาราย ส่วนการจัดหายาของราชการมีการจัดตั้งกรมหมอและโรงพระโอสถคล้ายกับในสมัยอยุธยา แพทย์ที่รับราชการเรียกว่าหมอหลวง ส่วนหมอที่รักษาราษฎรทั่วไป เรียกว่า หมอราษฎร หรือหมอเชลยศักดิ์

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเห็นว่าคัมภีร์แพทย์ ณ โรงพระโอสถสมัยอยุธยานั้นสูญหายไป เนื่องจากตอนนั้นมีสงครามกับพม่า ๒

---

[๑๔]พระยาศัลวิธานนิเทศ ,และ คณะ, **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน,** หน้า ๓,๔.

[๑๕] **สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิการแพทย์แผนไทย**, < http://www.thaimedi.com/, > ๒๗ เมษายน ๒๕๕๐.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ครั้ง บ้านเมืองถูกทำลายราษฎรและหมอแผนโบราณถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยทำให้ตำรายาและข้อมูลเกี่ยวกับการแพทย์ของไทยถูกทำลายไปด้วย จึงมีพระบรมราชโองการให้เหล่าผู้ชำนาญโรคและสรรพคุณยา รวมทั้งผู้มีตำรายานำเข้ามาถวาย กรมหมอหลวงคัดเลือก ให้จดบันทึกเป็นตำราหลวงสำหรับโรงพระโอสถ และในปี พ.ศ. ๒๓๕๙ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมาย ชื่อว่า กฎหมายพนักงานพระโอสถถวาย

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อีกครั้งหนึ่งทรงโปรดเกล้า ฯ ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งแรก คือ โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์ ในงานฉลองวัดโพธิ์สมัยนั้น ทรงดำริว่า อันตำรายาไทยและการรักษาโรคแบบอื่น ๆ เช่น การบีบนวด การประคบ หมอที่มีชื่อเสียงต่างก็หวงตำราของแต่ละคนไว้เป็นความลับ ตลอดทรงดำริว่า การรักษาโรคทางตะวันตกกำลังแผ่อิทธิพลเข้ามาในประเทศสยาม และในเวลาอันใกล้น่าจะบดบังรัศมีของการแพทย์แผนโบราณเสียหมดสิ้น สุดท้ายอาจไม่มีตำรายาไทยเหลืออยู่เพื่อประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลังก็ได้ จึงทรงประกาศให้ผู้มีตำรับตำรายาแผนโบราณทั้งหลายที่มีสรรพคุณดีและเชื่อถือได้ เท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้น นำมาจารึกเป็นหลักฐานไว้บนหินอ่อน ประดับไว้บนผนังพระอุโบสถ ศาลาราย เสา และกำแพงวิหารคตรอบพระเจดีย์สี่องค์และตามศาลาต่าง ๆ ของวัดโพธิ์ ที่ปฏิสังขรณ์ในครั้งนั้น การจารึกนี้เป็นตำราบอกสมุฏฐานของโรควิธีการรักษาและยังได้มีการจัดหาสมุนไพรที่ใช้ปรุงยา หายามาปลูกไว้ในวัดโพธิ์เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นได้ทรงให้ปั้นรูปฤาษีดัดตนในท่าต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้ประสงค์จะฝึกตนเป็นแพทย์หรือหาทางบำบัดตนได้ศึกษาเป็นสาธารณะทาน นับว่าเป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนอีกแบบหนึ่ง ตำรายาเหล่านี้พอจะทราบกันดีในหมอพื้นบ้านว่า ตำรายาดีจริงๆ นั้น คงไม่ได้รับการเปิดเผยอย่างแท้จริงแต่ก็เป็นอนุสรณ์และเป็นโรงเรียนการแพทย์ของเมืองไทย รัชสมัยนี้มีการนำเอาการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาเผยแผ่โดยคณะมิชชันนารีชาวอเมริกัน ด้วยการนำของนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ ซึ่งคนไทยเลือกว่า หมอ บรัดเลย์ เช่น การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การใช้ยาเม็ดควินินรักษาโรคไข้จับสั่น เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้นำแพทย์แผนตะวันตกมาใช้มากขึ้น เช่นการสูติกรรมสมัยใหม่แต่ไม่สามารถให้ประชาชนเปลี่ยนความนิยมได้เพราะการรักษาพยาบาลแผนโบราณของไทย เป็นจารีตประเพณีและวัฒนธรรมสืบเนื่องกันมาและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของไทย

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดตั้ง ศิริราชพยาบาลใน พ.ศ. ๒๔๓๑ มีการเรียนการสอนและให้การรักษาทั้งการแพทย์แผนโบราณและแพทย์ตะวันตกร่วมกันหลักสูตร ๗ ปี การจัดการเรียนการสอนและบริการรักษาทางการแพทย์ทั้งแผนโบราณและแผนตะวันตกร่วมกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก มีการขัดแย้งระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเป็นอย่างมาก ด้วยหลักการแนวคิด และวิธีการเรียนการสอน มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนเป็นตำราแห่งชาติฉบับแรก ต่อมาพระยาพิษณุประสาทเวชเห็นว่า ตำราเหล่านี้ยากแก่ผู้ศึกษาจึงได้พิมพ์ตำราขึ้นใหม่ได้แก่ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง ๒ เล่ม และตำราแพทย์ศาสตร์สังเขป ๓ เล่ม ซึ่งยังคงใช้เป็นตำราทางการแพทย์มาจนทุกวันนี้

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการสั่งยกเลิกวิชาแพทย์แผนโบราณ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ มีประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติการแพทย์เป็นการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับประชาชนอันเนื่องมาจากการประกอบโรคศิลปะของผู้ที่ไม่มีความรู้และมิได้ฝึกหัด ด้วยความไม่พร้อมในด้านการเรียนการสอน การสอบ และการประชาสัมพันธ์ทำให้หมอพื้นบ้านจำนวนมากกลัวถูกจับจึงเลิกประกอบอาชีพนี้ บ้างก็เผาตำราทิ้ง

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตรากฎหมายเสนาบดี แบ่งการประกอบโรคศิลปะออกเป็น แผนปัจจุบัน และแผนโบราณโดยกำหนดไว้ว่า

ก. ประเภทแผนปัจจุบัน คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยความรู้จากตำราอันเป็นหลักวิชาโดยสากลนิยม ซึ่งดำเนินและจำเริญขึ้น โดยอาศัยการศึกษา ตรวจค้น และทดลองของผู้รู้ในทางวิทยาศาสตร์ทั่วโลก

ข. ประเภทแผนโบราณ คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยความสังเกต ความชำนาญ อันได้สืบต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยจากตำราอันมีมาแต่โบราณ มิได้ดำเนินไปในทางวิทยาศาสตร์

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในรัชสมัยนี้มีการจัดตั้งสมาคมของโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ ได้ก่อตั้งขึ้นที่วัดโพธิ์ กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นับแต่นั้นมา สมาคมต่างๆ ก็ได้แตกสาขาออกไป ปัจจุบันก็มีโรงเรียนแพทย์แผนโบราณที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งใน

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ได้ก่อตั้งโรงเรียนอายุรเวทวิทยาลัย ให้การอบรมศึกษาด้านการแพทย์แผนโบราณแบบประยุกต์ มาจนกระทั่งทุกวันนี้ [๑๖]

๒.๒ ความสำคัญของหมอพื้นบ้าน

หมอพื้นบ้านมีความสำคัญมากสำหรับชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลตัวเมืองและด้วยความยากจนของคนในชนบทย่อมเป็นที่พึ่งในยามเจ็บไข้ได้ป่วยและเป็นที่ปรึกษาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี จึงเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนหมอพื้นบ้านอาจจะมีความสำคัญในชุมชนเมืองน้อย เพราะอาจจะเป็นด้วยความเจริญทางด้านเทคโนโลยีมีความเจริญ จึงทำให้ชุมชนเมืองมองข้ามหมอพื้นบ้านไปแต่กระนั้นบรรพบุรุษของเราอยู่รอดปลอดภัยอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะภูมิปัญญาของคนในชนบทที่ยังยึดถือรูปแบบต่างๆ ทางวัฒนธรรมไม่ให้เลือนหายไป ดังนั้นหมอพื้นบ้านก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชนบทเพราะโรคภัยไข้เจ็บนี้เกิดขึ้นกับมนุษย์ได้ทุกวันเวลา

ดังจะเห็นได้ว่าในหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน จะต้องมีหมอยาประจำหมู่บ้าน จะต้องมีหมอยาพื้นบ้านประจำอยู่ในหมู่บ้าน เช่น หมอยาสมุนไพรพื้นบ้านทำการรักษาโรคขั้นพื้นฐานให้กับคนในหมู่บ้าน ก่อนจะส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลเพื่อให้หมอทางโรงพยาบาลรักษาตามขั้นตอนของแผนปัจจุบันต่อไป

อีกอย่างหมอพื้นบ้านที่ขาดไม่ได้ก็คือ หมอสู่ขวัญ (หมอเรียกขวัญ) เป็นหมอที่มีความสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมประเพณีของคนในชนบทนี้ มีการทำบุญทั้งสิบสองเดือน หมอสู่ขวัญจึงมีบทบาทในการทำหน้าที่ในการสู่ขวัญให้คนในหมู่บ้าน ทั้งงานบุญงานบวชแขกไปไทยมาเยี่ยมเยือนสิ่งที่คนอีสานเคยปฏิบัติมา และสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานคือ ทำการสู่ขวัญให้แขกอย่างสมเกียรติ์ อันเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของคนในภาคอีสาน

๒.๒.๑ ความสำคัญของหมอพื้นบ้านในแต่ละประเภท

การรักษาโรคของหมอพื้นบ้านในเขตเทศบาลนครอุดรธานี มีพื้นฐานประสบการณ์ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษหรือ ปู่ ย่า ตา ยาย ของตนเอง ดังนั้นหมอพื้นบ้าน

---

[๑๖] กองการประกอบโรคศิลปะ, สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข,**ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป,** หน้า ๒-๓.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จึงมีความรู้ความสามารถในการรักษาโรคที่แตกต่างกันและแต่ละประเภทก็มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนอีสานมาก ดังนี้[๑๗]

๒.๒.๒ หมอยาฮากไม้ (รากไม้) คือ หมอยารากไม้ หรือหมอยาสมุนไพร เป็นหมอที่ใช้วิธีในการรักษาโรคที่เกิดขึ้นกับสัตว์ต่างๆ ด้วยสมุนไพรประกอบไปด้วย สมุนไพร ๓ กลุ่มเป็นหลักในการรักษาโรค คือ

๑. พืชวัตถุ คือ จำพวกพืช ต้น เถาเครือ หัวเหง้า ผัก หญ้า

๒. สัตว์วัตถุ คือ จำพวก สัตว์ บก น้ำ และสัตว์อากาศ

๓. แร่ธาตุวัตถุ คือ จำพวกแร่ธาตุที่สลายตัวยาก และ สลายตัวง่าย [๑๘]

โดยการพิจารณาของสมุนไพรทั้ง ๓ อย่างในการรักษาโรคตามสัดส่วนสูตรยาหรือตำรับยาในการรักษาโรคแต่ละโรคไปและมีการรักษาควบคู่ไปกับคาถาอาคม มีการเสกเป่าก่อนการรักษา เช่น การปลุกเสกยาก่อนปรุงหรือผสมตัวยาเพื่อเอาเคล็ดในการรักษาโรค

เมื่อพิจารณาดูจากการปลุกเสกยาตามหลักการปรุงยาของคนโบราณเชื่อว่าของทุกอย่างนั้นมีจิตวิญญาณโดยเฉพาะวัตถุต่างๆจะนำมาปรุงเป็นยาจะต้องทำการปลุกเสกก่อนจึงจะดีมีคุณค่าทางยาเช่น การที่จะไปเก็บยาสมุนไพรมาทำยารักษาโรคจะต้องเข้าไปขุดเอาหรือตัดเอาทางทิศตะวันตกในตอนเช้าเพื่อที่จะไม่ให้เงาของเราไปทับต้นไม้ที่เราจะเอาไปทำยา เพราะถือเป็นการลบหลู่คุณของยาทำให้ยาไม่มีสรรพคุณดีเท่าที่ควร ด้วยความเชื่อว่ายาดีต้องมีเทพรักษา

๒.๒.๓ หมอเป่า คือ หมอที่มีวิธีการในการรักษาโรคด้วยการเสกเป่า ส่วนมากจะเคี้ยวสมุนไพรประกอบในการเป่า เช่น เคี้ยวหมากเป่า เคี้ยวกระเทียมเป่า หมอเป่ารักษาโรค เช่น ฝี โรคกำเริบ (เด็กที่คลอดใหม่มักร้องไห้ในเวลากลางคืน) ปวดศีรษะด้านเดียว ตลอดจนโรคผิวหนังบางชนิด เช่น ถูกสุนัขกัด หมอเป่าก็จะทำการรักษาด้วยการเป่า โดยพิธีกรรมและอุปกรณ์ประกอบดังกล่าวในการเป่ารักษา ตามที่ตนเองได้เคยรักษาและสืบทอดกันมา

๒.๒.๔ หมอน้ำมนต์ คือ หมอที่ใช้คาถาอาคมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการเสกคาถาลงในน้ำทำเป็นน้ำมนต์แล้วทำการพรมลงไปยังคนไข้หรือ ให้ดื่มกินน้ำมนต์นั้นเพื่อขับสิ่งชั่วร้ายเข้า

---

[๑๗]วัฒนาพร ชิณพรและคณะ, **การใช้สมุนไพรในชุมชน อำเภอคำม่วง และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ,** (โรงพยาบาลคำม่วง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘-๒๑.

[๑๘]วุฒิ วุฒิธรรมเวช, **คัมภีร์เภสัช รัตนโกสินทร์,** หน้า ๗๔.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิงอยู่ในร่างกายเช่น คนถูกคุณไสยถูกคุณคนทำโดยการกระทำของคนผู้ไม่หวังดีในทางไสยศาสตร์ถือเป็นเรื่องลึกลับไม่สามารถจะมองเห็นได้ในระดับของสามัญชนธรรมดาแต่อาจเป็นจิตวิทยาในการรักษาของหมอเพื่อให้กำลังใจผู้ป่วยอีกทางหนึ่ง

๒.๒.๕ หมอเอ็น (หมอนวด) คือ หมอนวดที่จับเส้นเอ็นคลายความปวดเมื่อยซึ่งแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ โดยเฉพาะต้นตำรับหมอนวดวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นการบีบนวดเพื่อรักษาโรค ในขณะเดียวกันก็ยังมีหมออีกประเภทหนึ่งที่ได้รับสืบทอดมาจากประเทศจีน คือ การฝังเข็ม ก็ทำการรักษาโรคด้วยการฝังเข็มตรงจุดเส้นเอ็นที่มีอาการเจ็บป่วยนั้น แต่การรักษาโรคทั้งสองแบบนี้ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เช่น โรคอัมพกฤษ์ อัมพาต แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย นวดคลายเส้นเอ็น นวดคลายเครียดโดยการใช้หัวแม่มือและนิ้วชี้ตลอดจนการใช้เท้าเหยียบไปตามร่างกาย ด้วยพิธีกรรมที่ได้ศึกษามา

๒.๒.๖ หมอพระ คือ พระภิกษุที่มีบทบาทในการรักษาโรค ดังที่พระพุทธองค์อนุญาตให้เป็นที่ปรึกษาของคนในสังคมและอีกประการหนึ่งพระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดด้านการรักษาโรคมาตั้งแต่สมัยโบราณดังจะเห็นได้จากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุปรุงยารักษาโรค ฉันได้เวลากลางวันและเวลากลางคืนไม่ผิดพระธรรมวินัย[๑๙] ดังนั้นหมอพระจึงมีบทบาทในการผสมผสานในการรักษาโรคที่เกิดขึ้นกับสังคมได้ดีเพราะหมอพระให้ทั้งการรักษาโรคภายนอกและโรคภายในจิตใจ การรักษาจึงได้ผลทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ

การที่พระเป็นหมอ ต้องเป็นหมออาชีพ จะกระทำโดยหวัง หรือ รับสินจ้างรางวัลใดๆ ไม่ได้ ต้องกระทำด้วยเมตตากรุณา ถ้าหมอพระ รักษาโรคโดยหวังลาภ หรือกระทำโดยขาดเมตตาจิต เช่น ผู้เป็นโรคที่พระพุทธองค์ไม่อนุญาตให้อุปสมบท ๕ ชนิด คือ ๑. เรื้อน ๒. โรคฝี ๓. โรคกลาก ๔. โรคมองคร่อ ๕. โรคลมบ้าหมู โรค ๕ ชนิดนี้ในสมัยนั้นถือว่าเป็นโรคที่รักษาหายยาก แต่ในปัจจุบันนี้ โรคบางชนิดที่กล่าวมาสามารถรักษาให้หายขาดได้ [๒๐]

๒.๒.๗ หมอลำผีฟ้า คือ การรักษาผู้ป่วยอีก แบบหนึ่งของชาวอีสาน ด้วยการขับลำคล้าย ๆ กับการแสดงหมอลำกลอนโดยมีแคนอย่างเดียวเป็นเครื่องดนตรีประกอบในการลำผีฟ้า ส่วนประกอบที่สำคัญในพิธีกรรมคือ พาคาย (เครื่องบูชา) ถาดใส่เครื่องแต่งตัวเช่น แป้ง

---

[๑๙] วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๖๑/๔๕.

[๒๐] วิ.ม (ไทย) ๔/๘๘/๑๔๒.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระจกส่องหน้า หวี น้ำมันใส่ผม เป็นต้น หมอแคนเป่าแคนให้เป็นเพลง ส่วนหมอลำก็จะลำส่องกระจกและเจรจาไต่ถามกับผีจนในที่สุดผู้ป่วยจะลุกขึ้นฟ้อนรำแสดงว่าผีที่เป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยพอใจและ ผู้ป่วยจะหายในที่สุด หมอลำชนิดนี้รักษาผู้ป่วยได้เพราะมีผีเข้ามาเทียมและเรียกชื่อตามผีนั้นๆ เช่น หมอลำผีทรง หมอลำผีฟ้า

๒.๒.๘ หมอธรรม (นั่งทางใน) คือ หมอที่ได้รับอิทธิพลมาจากการบวชเรียนเขียนอ่านมาก่อน คือ เมื่อก่อนนี้เคยบวชเป็นพระมาก่อนแล้วก็ได้ศึกษาวิชาสืบทอดต่อๆ กันมา อันเป็นวิชาอีกแขนงหนึ่งที่ทำการรักษาผู้ป่วยที่ถูกผีเข้าสิง หมอธรรมจะต้องมีสมาธิในการรักษาผู้ป่วยด้วยการนั่งสมาธิหรือนั่งทางในส่องดูเพื่อหาสาเหตุว่าใครมีสาเหตุของความเจ็บป่วยเพราะอะไรเช่น เป็นเพราะผีเข้าสิงหรือไม่ หรือการละเมิดกฎเกณฑ์ของครอบครัวหรือชุมชนแล้วก็ดำเนินการรักษาตามสาเหตุนั้น

๒.๒.๙ หมอสู่ขวัญ (เรียกขวัญ) หรือ หมอสูตรขวัญ หมายถึง การอำนวยอวยพรเป็นการให้กำลังใจแก่คนทั่วไป การสู่ขวัญ ทำได้ทั้งคนที่มีร่างกายปกติ และคนไข้ หรือประสบอุบัติเหตุ ทำให้ตกใจไม่มีสติ เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ คนอีสานนิยมเรียกขวัญให้กับเข้ามาสู่ร่างกาย ในส่วนต่างๆ ของร่างกาย เรียกอีกอย่างหนึ่งก็คืออาการ ๓๒ ประการ ของคนเรานี้เองเริ่มตั้งแต่ เกศา โลมา นะขา ไปจนครบอาการ ๓๒ ดังกล่าวคือ ทุกส่วนของร่างกายมีขวัญประจำอยู่ จึงทำให้ ขวัญหนีดีฟ้อในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้น การสู่ขวัญจึงเป็นการรักษา และสู่ขวัญเพื่อให้ร่างกายแข็งแรงตลอดจนสู่เพื่อให้เป็นสิริมงคลในพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานแต่งงานงานบวชนาค เป็นต้น อันเป็นการสู่ขวัญเพื่อให้กำลังใจทำให้เกิดความสามัคคี ในหมู่คณะ

๒.๒.๑๐ หมอตำแย คือ คนที่มีความรู้ความสามารถ และวิธีกรรมในการทำคลอดมาอย่างช่ำชองอยู่แล้ว ดังนั้นหมอตำแยจึงมีความสำคัญมากในหมู่บ้านหรือในชุมชนหมอตำแย เป็นบุคคลที่คนในหมู่บ้านหรือในชุมชนให้ความเคารพนับถือมากและเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณ หมอตำแยจึงต้องเรียนรู้ทั้งวิธีทำคลอดตลอดจนการแก้ปัญหาเด็กคลอดยากคลอดออกมาไม่ถูกวิธีอาจทำให้เสียชีวิตทั้งแม่และลูกได้ตลอดจนการแก้ปัญหาที่ลกไม่ออกอีกหมอตำแยจึงต้องมีทั้งประสบการณ์ตรง และการใช้คาถาอาคมเข้ามาช่วยโดยการเสกน้ำมนต์ให้หญิงที่จะคลอดให้ดื่มกินเพื่อที่จะให้คลอดบุตรง่าย เรียกว่าสะเดาะให้คลอดลูกง่าย เมื่อพิจารณาแล้วหมอตำแย มีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำคลอด

ลิขสิทธิ์เป็นของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒.๑๑ หมอเหยียบ คือ การรักษาโรคอีกแบบหนึ่งด้วยการเหยียบโดยอาศัยพิธีกรรมความศักดิ์สิทธิ์ความศรัทธาและคาถาอาคมประกอบในการรักษาโรคส่วนมากโรคที่ทำการรักษา เช่น โรคอัมพกฤษ์ โรคอัมพาตปวดตามร่างกายตลอดจนโรคผิวหนังต่างๆ ส่วนพิธีกรรมการรักษาโรคหมอเหยียบคือจะต้องอาศัยความร้อนจากเหล็กที่นำไปเผาไฟให้แดงแล้วเอาเท้าไปเหยียบน้ำมันงาที่ผสมกับน้ำมันมะพร้าวและผสมกับยาสมุนไพรต่างๆ ตามสูตรของหมอที่ทำการรักษาหลังจากเอาเท้าไปเหยียบน้ำมันแล้วก็เอาเท้าไปเหยียบเหล็กกล้าที่เอาออกมาจากไฟ เหยียบเหล็กแดงแล้วก็เอาเท้านั้นไปเหยียบคนป่วยอีกต่อหนึ่งทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น หรือหายจากโรคภัยไข้เจ็บ

เมื่อพิจารณาดูในการรักษาของหมอเหยียบเมื่อเทียบกับหมอแผนปัจจุบันก็ยังใช้ถุงน้ำร้อนในการประคบร้อนแสดงว่าหมอเหยียบของคนอีสานเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่ทำการรักษาโรคได้ผลจริงๆ เพราะอาศัยความร้อนจากการเหยียบความร้อนจากเหล็กกล้าที่เผาไฟจนแดงและน้ำมันมะพร้าวน้ำมันงาตลอดจนสมุนไพรที่นำมาผสมทำให้ยาที่ติดอยู่กับเท้าของหมอเหยียบนั้นซึมเข้าสู่ร่างกายของคนป่วยได้เร็วขึ้น

๒.๒.๑๒ หมอสักน้ำมัน คือ การรักษาโรคอีกแขนงหนึ่งของคนโบราณ ด้วยการสักน้ำมันแทนการนวดแทนการเหยียบได้เหมือนกัน ยาที่นำมารักษาได้จากน้ำมันสัตว์และน้ำมันพืช ต่างๆ เช่น น้ำมันเสือ น้ำมันเลียงผา น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันที่ได้จากพืชตระกูลว่านต่างๆ แล้วนำมาผสมกันตามอัตราส่วนที่กำหนดแล้วนำไปสักตามร่างกาย เพื่อรักษาโรคอัมพกฤษ์ อัมพาต ปวดตามร่างกาย ปวดตามข้อตามกระดูก เป็นต้น

สรุป จากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้านพบว่าการรักษาโรคด้วยสมุนไพรมีมาตั้งแต่โบราณ ดังจะเห็นได้ว่า การรักษาโรคของหมอพื้นบ้านมีหลายสาขาแต่ละสาขามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเพราะหมอพื้นบ้านช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด ตั้งแต่อยู่ในครรค์จะทั้งถือกำเนิดเกิดและยังดูแล ไปจนกว่าจะหมดอายุขัยหมอพื้นบ้านถึงจะเป็นบุคคลที่ไม่มีชื่อเสียงในทางสังคมชั้นสูง แต่คนในชุมชนถือว่าหมอพื้นบ้านเป็นหนึ่งในดวงใจของคนทั้งหลาย และให้ความเคารพนับถือหมอพื้นบ้านมา โดยตลอด ดั้งนั้น หมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญต่อคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๓

จริยธรรมสำหรับหมอพื้นบ้าน

จริยธรรม ในทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้ที่เป็นพื้นบ้าน การที่จะเป็นที่ดีได้นั้น นอกจากจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องยาสมุนไพร การรักษาโรค การตวรจโรค การวินิจฉัยโรค ได้อย่างถูกต้องแล้ว ยังไม่ถือว่าเป็นหมอพื้นบ้านที่ดีได้ เพราะหมอพื้นบ้านจะต้องมีจริยธรรมที่ดี ประกอบกับความรู้ความชำนาญ จึงเป็นหมอพื้นบ้านโดยครบถ้วน

ดังนั้น การประยุกต์หลักจริยธรรม ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาในการรักษาโรคได้อย่าถูกต้อง ดังที่ท่าน พุทธทาสกล่าวว่า “ศาสนาคือ โรงพยาบาลรักษาโรคทางกายและโรคทางใจ”[๑]เพราะฉะนั้นหมอพื้นบ้านจึงได้มีการประยุกต์หลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับจริยธรรมของหมอพื้นบ้านได้

๓.๑ ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามคำสอนในศาสนา หรือการประพฤติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง หรือ มีความประพฤติเหมาะสมในวิชาชีพแพทย์แผนไทย

หมอพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาโรค ที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาจากตำราหรือการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นที่ยอมรับนับถือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี และรักษาโรคด้วยสมุนไพร

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) [๒] ท่านได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า การดำเนินชีวิตและกิจการใดก็ตามให้ถูกต้องดีงาม บังเกิดผลดี เมื่อมีปัญหาอะไรขึ้นมาในวงการ

---

[๑]พุทธทาสภิกขุ, **ศาสนา คือ โรงพยาบาลโลก,** พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : ตถาคตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗.

[๒]พระธรรมปิฎก,(ป.อ. ปยุตฺโต), **การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์,** พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อะไรก็ตามแล้วพยายามแก้ปัญหานั้นให้สำเร็จและสร้างสรรค์ความเจริญดีงามให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคม อันนี้เป็นเรื่องของจริยธรรม

ชาคริส อนันทราวัน[๓] ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมหมอพื้นบ้านโดยทั่วไปไม่ได้เน้นหมอใดหมอหนึ่ง คือกล่าวถึงจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ ด้วยและกล่าวถึงภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในการประกอบวิชาชีพในการช่วยเหลือชาวบ้าน ตามภูมิปัญญาของตนเองที่ได้สืบทอดกันมาตามสาขาต่าง ๆ คือหมอยาในสมัยนั้นคนที่จะเป็นหมอพื้นบ้านจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตน

สวิง บุญเจิม[๔] ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมเป็นจริยาวัตรของผู้ที่จะเป็นแพทย์ที่ดีนั้นจะต้องเพียบพร้อมไปด้วย มีบุคลิก เป็นที่ศรัทธาห่วงหาอาทรคนไข้ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง ไม่เห็นแก่ตัว หมั่นเยี่ยมไข้อยู่เสมอ มีน้ำใจต่อคนยากไร้ที่มารักษาปรุงยาให้ถูกตามตำรา เก็บรักษายาไว้ในที่สมควร

บุญมี แท่นแก้ว[๕] ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า คือระเบียบหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมมาบังคับไว้อันเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งทั้งนี้ต้องอาศัยหลักจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม มาประกอบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความผาสุกต่อไป

ประภาศรี สีหอำไพ[๖] ได้กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง การประพฤติดี อบรมกิริยาดีและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในคลองธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ในการปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ใน

---

[๓]ชาคริส อนันทราวัน, **จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พริ้นตริ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘ - ๔๙.

[๔]สวิง บุญเจิม , **ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมุนไพรพื้นบ้าน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๔),หน้า ๒๑.

[๕]บุญมี แท่นแก้ว,**จริยศาสตร์,**พิมพ์ครั้งที่ ๓.(กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นเฮ้าส์,๒๕๓๙),หน้า ๗,

[๖]ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม,** พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นมีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีโดยมีจิตสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

ลำดวน ศรีมณี [๗]ได้ให้ความหมายของคำว่า "จริยธรรม" คือ หลักปฏิบัติตนเพื่อเป็นคนดี เพื่อความสงบสุขของตนเองและสังคม เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต คือ การเข้าถึงคุณธรรม (บรรลุธรรม)

วรธัมม์ (วรศักดิ์ วรธัมโม) [๘]ได้ให้ความหมายของคำว่า "จริยธรรม" คือ ระเบียบปฏิบัติที่มนุษย์ประพฤติและต้องปฏิบัติ เพื่อการแก้ปัญหาดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ในทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา

วศิน อินทสระได้ให้ความหมายของคำว่า "จริยธรรม" คือ ธรรมที่ควรประพฤติในสิ่งที่ดี คือ บุญหรือกุศลกรรม จริยธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ethics คล้ายกับคำว่าธรรมจริยาคือ การประพฤติธรรมหรือประพฤติถูกต้อง [๙]

ดังนั้น พุทธจริยธรรม พอสรุปได้ว่า เป็นหลักแห่งความประพฤติที่มีรากฐานมาจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นวิถีทางแห่งความเจริญงอกงามของบุคคลตลอดถึงสังคมด้วยการมีจริยธรรมอันดีงาม ฉะนั้น ในกรณีของหมอพื้นบ้านถ้าหากมีหลักพุทธจริยธรรมไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ ก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์แก่บุคคลสังคมในการประกอบอาชีพอีกด้วย

๓.๑.๑ ความสำคัญของจริยธรรม

เรื่องของจริยธรรมเป็นเรื่องทางจิตใจการมีกฎระเบียบเพื่อบังคับจิตใจไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่หมอพื้นบ้าน จะทำตามความพอใจของตนเองไม่ได้ที่เป็นข่าวอยู่ทุกวันก็เพราะหมอพื้นบ้านถือประชาธิปไตยมีอิสระเสรีภาพในการประกอบอาชีพ แต่ก็ต้องมีหลักประกันทางสังคมบังคับว่าด้วยหลักจริยธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งการทำความดี

---

[๗]ลำดวน ศรีมณี, **จริยธรรม และ จริยศาสตร์ตะวันตก,** (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๙๙ - ๑๐๐.

[๘]วรธัมม์ (วรศักดิ์ วรธัมโม),**พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ**,(กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๓.

[๙]วศิน อินทสระ,**พุทธจริยศาสตร์,** พิมพ์ครั้งที่ ๒.(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หลักจริยธรรมอีกประการหนึ่งมีความสำคัญในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านอาจแบ่งได้ ๖ ประการ[๙๐] คือ

๑) จริยธรรม ช่วยให้คนเราได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิต สอนให้เรารู้ว่าคนเราต้องดำรงชีวิตอย่างไร จึงจะเป็นชีวิตอันประเสริฐและมีคุณค่าของความเป็นคน

๒) จริยธรรม มีความสำคัญในหลักการดำรงชีวิตมีข้อปฏิบัติที่ทำให้เราเจริญขึ้นมีความก้าวหน้าในชีวิตในทางที่ดีงามในทางที่ถูกต้อง

๓) เป็นหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมของศาสนาเป็นการพัฒนาด้านจิตใจของคนให้มีระดับจิตใจที่สูงขึ้นทำหน้าที่อันถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของตนเพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ชีวิตของตน

๔) ช่วยให้ชีวิตของเรามีระเบียบในการปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่มีคุณค่าและรากฐานทางคุณธรรมช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๕) ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขเช่น การเสียสละไม่เห็นแก่ตัวการวางตนที่เหมาะสมต่อบุคคลในสังคมความมีเมตตาบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

๖) ช่วยให้เกิดความเที่ยงธรรมถูกต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้นๆ และช่วยแก้ปัญหาทางสังคมเช่น การออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรมจำต้องอาศัยมาตรฐานทางจริยธรรมหรือเกณฑ์ตัดสินความประพฤติว่าถูกต้องอย่างไรควรจะลงโทษหรือให้อภัยโทษ

๓.๑.๒ ประโยชน์ของจริยธรรม

การประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมย่อมได้รับประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เพราะฉะนั้นในกรณีของหมอพื้นบ้านย่อมยังทำให้เกิดประโยชน์ ๓ ประการ[๙๑]คือ

๑. ประโยชน์ต่อตนเอง การปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมย่อมก่อให้เกิดผลแก่ตนเองผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบมีจริยธรรมเช่น มีความขยันหมั่นเพียรมีความรับผิดชอบมีความอดทนมีความซื่อสัตย์ มีความกล้าหาญและมีความเสียสละเป็นต้น เมื่อเราปฏิบัติตามแล้วย่อมส่งผลให้เราได้รับความสุขและความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

---

[๙๐]วรธัมม์ (วรศักดิ์ วรธัมโม),**พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ,** หน้า ๑๑๓.

[๙๑]ชาญ นพรัตน์, และ สิทธา มีชอบธรรม, **พัฒนาสังคมและชุมชน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย,** หน้า ๗๑ – ๗๒.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ประโยชน์ต่อสังคม การปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติแล้วยังก่อให้เกิดแก่ส่วนรวมด้วยหรือไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน จริยธรรมทำให้ครอบครัวชุมชนและสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีและจริยธรรมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยความกตัญญูกตเวทีการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการไม่เบียดเบียนกัน ย่อมเป็นหลักสำคัญที่ทำให้ครอบครัวและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๓. ประโยชน์ทางใจ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมนอกจากจะช่วยให้เราประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวหน้าที่การงานและก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมแล้วยังทำให้เรารู้สึกอิ่มเอิบใจเช่น การทำบุญ การแสดงความเมตตา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความบริสุทธิ์ใจมีความละอายต่อความชั่ว มีความยุติธรรมเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราสุขใจ จิตใจสงบไม่เร่าร้อนแต่คนทำความชั่วแม้ว่าจะได้รับผลประโยชน์ก็เป็นเพียงครู่ยามแต่จิตใจต้องเร่าร้อนวิตกกังวลดังสำนวนที่ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” แม้จะมีทรัพย์สินเงินทองมากมายแต่จิตใจไม่เป็นอิสระก็หาความสุขมิได้ส่วนผู้ที่ปฏิบัติตามจริยธรรมจนซึมซับลงไปในกมลสันดาน จิตใจจะสงบสว่างและปลอดโปร่งนี่คือประโยชน์สูงสุดของจริยธรรม

๓.๑.๓ จริยธรรมระดับพื้นฐาน

จริยธรรมระดับพื้นฐาน เป็นการปฏิบัติตนของหมอพื้นบ้านให้อยู่ในกฎระเบียบที่สังคมได้วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงจริยธรรมในระดับเบื้องต้นในทางพุทธศาสนา เพื่อที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในระดับกลางและระดับสูงขึ้นไปเช่น การสร้างบ้านมีการวางรากฐานการก่อสร้างไว้อย่างแน่นหนาถาวรย่อมรับน้ำหนักได้หลายๆ ชั้น ดังนั้นจริยธรรมระดับพื้นฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะพัฒนาร่างกาย วาจาและจิตใจให้สมบูรณ์เพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติระดับสูงสุดขึ้นไปเพื่อนำมาพัฒนาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านการช่วยเหลือเยียวยารักษาโรคที่เกิดขึ้นทางร่างกาย จิตใจ[๑๒] และให้การบริการช่วยเหลือทางสังคมทุกๆ ด้าน ตามหลักพุทธศาสนาได้กำหนดหลักพุทธจริยธรรมไว้ ๓ ระดับ คือ

ก. หลักพุทธจริยธรรมระดับต้น คือ เป็นหลักจริยธรรมเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยการยึดหลักธรรม คือ ศีล ๕

---

[๑๒]พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์), **พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน,** (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๗), หน้า ๕๔.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข. หลักพุทธจริยธรรมระดับกลาง คือ เป็นหลักจริยธรรมเพื่อขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น โดยยึดหลักธรรม คือ กุศลกรรมบถ ๑๐

ค. หลักพุทธจริยธรรมระดับสูง คือ เป็นหลักจริยธรรมเพื่อพัฒนาตนเข้าสู่ความเป็นอริยชน โดยยึดหลักธรรม คือ มรรคมีองค์ ๘

๓.๒ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นต้น

การแก้ปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้านการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมชั้นต้น การดำรงชีวิตของหมอพื้นบ้านในยุคปัจจุบัน มีความแตกต่างจากอดีตมาก เมื่อย้อนไปประมาณ ๔๐ ปี ที่ผ่านมา ตอนนั้นผู้วิจัยยังเป็นเด็กและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อาศัยกันและกันดังที่คนอีสานพูดว่า “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้” ทำให้มองเห็นคุณค่าทางจริยธรรมของคนสมัยก่อนอย่างเด่นชัด ส่วนในปัจจุบัน ด้วยสภาพแวดล้อมและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดการแข่งขันกัน ประกอบกับ การเพิ่มขึ้นของประชากรและสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ทุกอย่างเท่าเดิมแต่มนุษย์เพิ่มขึ้นทุกๆ วัน สิ่งที่ตามมาคือ ความเดือดร้อนวุ่นวาย ความเห็นแก่ตัว ความยากจน ในที่สุดก็เกิดความเห็นแก่ตัว

การยึดหลักพุทธจริยธรรมชั้นต้นคือ การรักษาศีล ๕ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับบุคคลทั่วไปหมอพื้นบ้านผู้ทำหน้าที่บรรเทาทุกข์บำรุงสุขของประชาชนในชุมชนและสังคม ดังเช่น หมอ ชีวกโกมารภัจ[๑๓] ท่านมีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วโลกด้วยการแผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลายด้วยพระพุทธองค์ตรัสแก่หมอชีวก โกมารภัจว่า“ชีวกเธอมีกรุณา... มีมุทิตาจิต...มีอุเบกขาจิต... เมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒...ทิศที่ ๓...ทิศที่๔...ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบูลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ด้วยประการอย่างนี้” [๑๔]

ฉะนั้น เมื่อไม่มีการเบียดเบียนกันถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะการประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรม ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้หมู่มวลมนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตาม อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข คือการรักษาศีล ๕ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นพุทธจริยธรรมชั้นต้น มีเบญจธรรมสนับสนุนในการประพฤติปฏิบัติ ศีล ๕ ให้ผ่องใสยิ่งขึ้นไป

---

[๑๓]ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๑๕/๓๐๒,๓๐๓.

[๑๔]ม.ม.(ไทย)๑๓/๕๔/๕๑.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตารางเปรียบเทียบระหว่างเบญจศีล [๑๕]และ เบญจธรรม [๑๖]

เบญจศีล (ศีลห้าประการ) ฝ่ายที่ต้องละเว้น ไม่ควรประพฤติ	**เบญจธรรม (ธรรมห้าประการ)** ฝ่ายที่ต้องประพฤติต้องนำมาปฏิบัติ
๑. เว้นขาดจากการปลงชีวิตสัตว์ ๒. เว้นขาดจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้ ๓. เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม ๔. เว้นขาดจากการพูดเท็จ ๕. เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมามีสุราและเมรัย	๑. มีความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข ๒. การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ๓. มีความสังวรในกามารมณ์ ๔. มีความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง ๕. มีความรู้ตัวอยู่เสมอ

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๑ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ก็เพราะการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๑ คือ การมีเมตตากรุณาในสัตว์

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๒ คือ เว้นจากการลักทรัพย์ ก็เพราะว่าการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๒ คือ เลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๓ คือ เว้นจากการประพฤติผิดประเวณี ก็เพราะว่าการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๓ คือ มีความสำรวมระวังในกาม

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๔ คือ เว้นจากการพูดปด ก็เพราะว่าการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๔ คือ พูดแต่ความจริง

บุคคลที่มีศีลข้อที่ ๕ คือ เว้นจากดื่มสุราเมรัย ก็เพราะการสนับสนุนของเบญจธรรมข้อที่ ๕ คือ มีสติรักษาตนไว้เสมอ

ดังนั้น ศีล ๕ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต เพราะการที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์ได้นั้นก็ต้องอาศัยผลบุญแห่งการรักษาศีล ซึ่งจะยังประโยชน์สุขให้แก่ผู้นั้นทั้งในชาตินี้และ ชาติหน้า เมื่อได้ละอัตภาพนี้ไปแล้วย่อมส่งผลให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น ซึ่งความละเอียดประณีตของศีลที่รักษาและที่บำเพ็ญมา ครั้นเมื่อสิ้นบุญในเทวโลกแล้ว ด้วยเศษของ

---

[๑๕]สำ.สพา.(ไทย)๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

[๑๖]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต),**พจนานุกรมพุทธศาสตร์,**ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. (กรุงเทพมหานคร. บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด), หน้า ๑๗๕,๑๗๖.

บุญที่ยังคงหลงเหลืออยู่แต่เพียงเล็กๆ น้อยๆ หากไม่มีอกุศลกรรมอื่นมาให้ผล ก็อาจจะน้อมนำให้ได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ที่พร้อมด้วยสมบัติ ๔ ประการ [๑๗]

๓.๒.๑ ศีล ๕ ข้อ[๑๘]

ศีลข้อที่ ๑. ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทำ สมาทิยามิ

สิกขาบทนี้ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และ ใช้ให้คนอื่นฆ่า

คำว่า สัตว์ ในที่นี้ ประสงค์เอามนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน ที่ยังมีชีวิตอยู่แม้ที่สุดยังอยู่ในครรภ์ ไม่กำหนดชนิด

ศีลข้อที่ ๒. อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทำ สมาทิยามิ

สิกขาบทนี้ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเองและใช้คนอื่นลักหมายความว่า การลักเอาด้วยอาการขโมยเยี่ยงอย่างโจร สิ่งของที่เขาไม่ได้ให้หมายถึง ของ ๒ อย่าง คือ

๑) สิ่งของที่มีเจ้าของทั้งที่เป็นสวิญญาณกทรัพย์ ทั้งที่เป็นอวิญญาณกทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้เป็นกรรมสิทธิ์

๒) สิ่งของที่ไม่ใช่ของใครแต่มีผู้รักษาหวงแหนได้แก่ สิ่งของที่อุทิศบูชาปูชนียวัตถุในศาสนานั้นๆ และเป็นสิ่งที่เป็นกลางในหมู่ชนอันไม่พึงแบ่งกันได้แก่ของสงฆ์ และของมหาชนในสโมสรสถานนั้นๆ

ศีลข้อที่ ๓. กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทำ สมาทิยามิ

สิกขาบทนี้ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

ศีลข้อที่ ๔. มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทำ สมาทิยามิ

สิกขาบทนี้ แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานคือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการพูดปดพูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ

---

[๑๗]พระสุทธิชัย ทีฆายุโก, **"**การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยธรรม เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธศาสนานิกายเถรวาท และคริสศาสนานิกายโรมันคาทอลิก**"**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗. หน้า ๒๗.

[๑๘]องฺ.จตุกฺก.(บาลี)๒๑/๒๖๔/๒๘๒. ที.ปา.(บาลี)๑๑/๓๑๕/๒๐๘. ที.ปา(ไทย)๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓. องฺ.ปญฺจก.(ไทย)๒๒/๑๗๔/๒๕๑. อภิ.วิ.(ไทย)๓๕/๗๐๔/๔๔๗-๔๔๗.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศีลข้อที่ ๕. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทำ สมาทิยามิ

สิกขาบทนี้ ข้าพเจ้าขอสมาทาน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย อันเป็นสิ่งที่ตั้งแห่งความประมาท

น้ำเมา ที่เป็นแต่เพียงของมักดองเช่น น้ำตาลเมาต่างๆ ชื่อเมรัย เมรัยนั้น เขากลั่นอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้เข้มข้นเช่น เหล้าต่างๆ ชื่อว่า สุรา [๑๙]

สุราเมรัย เป็นของทำให้ผู้ดื่มแล้วเมาจนเสียสติ อารมณ์เปลี่ยนแปรงจากดีเป็นชั่วได้ ที่สุดกิริยาใดที่ชั่วในเวลาเป็นปกติเขาทำไม่ได้ ในเวลาที่เมา เขาทำกริยานั้นได้แทบทุกอย่าง เป็นต้น

เบญจศีล คือการประพฤติปฏิบัติในข้อที่ควรเว้นถือว่าเป็นพื้นฐานทางจริยธรรม ซึ่งมีหลักเบญจธรรมเป็นเครื่องอุดหนุนควบคู่กันทำให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพราะเบญจธรรมเป็นฝ่ายที่ส่งเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้องดีงามเช่น มีความรักใคร่ปรารถนาให้คนอื่นมีความสุข ความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตความสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทาง กามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูปเสียง กลิ่น รส และสัมผัส ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง ความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิดรู้สึกตัวอยู่เสมอว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท เป็นต้น [๒๐]

๓.๒.๒ ประโยชน์สูงสุดที่ได้จากพุทธจริยธรรมขั้นต้น

พุทธจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานชั้นต้นคือ การละชั่วทำดี ที่หมอพื้นบ้านหรือบุคคลทั่วไปควรประพฤติเมื่อปฏิบัติตามศีล ๕ ดังกล่าวย่อมได้รับประโยชน์ ๕ ประการ [๒๑]คือ

๑. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีลสมบัติในโลกนี้ ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวง ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุเป็นประโยชน์ประการที่ ๑ ของบุคคลผู้มีศีล

๒. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีลกิตติศัพท์อันดีงาม ของบุคคลผู้มีศีลมีสมบัติย่อมกระฉ่อนไปเป็นประโยชน์ประการที่ ๒ ของบุคคลผู้มีศีล

๓. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีลมีศีลสมบัติจะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นขัตติยบริษัท

---

[๑๙]สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก,**วิธีสร้างบุญบารมี**, (กรุงเทพมหานคร : เม็ดทราย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔-๒๗.

[๒๐]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์,** ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๕,๑๗๖.

[๒๑] วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๗๕/๕๘,๕๙.

ก็ตามพราหมณบริษัทก็ตามคหบดีบริษัทก็ตามสมณบริษัทก็ตามย่อมแกล้วกล้าไม่เก้อเขินเข้าไป เป็นประโยชน์ประการที่ ๓ ของบุคคลผู้มีศีล

๔. บุคคลทั้งหลายผู้มีศีล มีศีลสมบัติย่อมไม่หลงลืมสติตายเป็นประโยชน์ประการที่ ๔ ของบุคคลผู้มีศีล

๕. บุคคลทั้งหลาย ผู้มีศีล มีศีลสมบัติ หลังจากตายแล้วย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เป็นประโยชน์ประการที่ ๕ ของบุคคลผู้มีศีล

พระครูปภัสสรสุทธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร) กล่าวว่าศีลมีดี ๕ อย่าง[๒๒] คือ

๑. เป็นที่รักของมนุษย์ อมนุษย์ เทพ พรหม ทั้งหลาย

๒. ชื่อเสียงก้องกังวานทั่วโลกาในทุกทวีปนั้น ๆ

๓. แกล้วกล้าเข้มแข็งทุกสังคมน้อยใหญ่ของวรรณะ ๔

๔. จะไม่หลงลืมงมงายต่อมัจจุราชอันมาตัดรอน

๕. มีความสุขกาย สุขใจ ในภพนี้ หรือ ภพหน้าอย่างแน่แท้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการรักษาศีล ๕ อย่าง[๒๓] ดังนี้

๑. ผู้รักษาศีลข้อที่ ๑ ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตผลบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อน้อมนำมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะทำให้มีพลานามัยแข็งแรงปราศจากโรคภัย ไม่ขี้โรคอายุยืนยาว ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บไม่มีอุบัติเหตุต่างๆ ที่ทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันควร

๒. ผู้รักษาศีลข้อที่ ๒ ด้วยการไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้ผลบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพในภายหน้ามักจะประสบช่องทางที่ดี ทำมาค้าขึ้นและมั่งมีทรัพย์ เป็นต้น

๓. ผู้รักษาศีลข้อที่ ๓ ด้วยการไม่ล่วงประเวณีในคู่ครอง หรือ คนในปกครองของผู้อื่น ด้วยผลบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะประสบโชคดีในความรักมักได้พบรักแท้ที่จริงจังและจริงใจไม่ต้องอกหักอกโรยครั้นเมื่อมีบุตรธิดาก็ว่านอนสอนง่ายไม่ดื้อด้าน

---

[๒๒]พระครูปภัสสรสุทธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), **สาระ ชีวิต**,หน้า ๑๗๗. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม)

[๒๓]สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก,**วิธีสร้างบุญบารมี**, หน้า ๒๐-๒๒.

ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวงฉุดคร่าอนาจารไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาตบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

๔. ผู้รักษาศีลข้อที่ ๔ ด้วยการไม่กล่าวมุสา ด้วยผลบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้มีสุ้มเสียงไพเราะพูดจามีน้ำมีนวลชวนฟังมีเหตุมีผลชนิดที่เป็น “พุทธวาจา” มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

๕. ผู้รักษาศีลข้อที่ ๕ ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัยเครื่องหมักดองของมึนเมาด้วยผลบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมองประสาทปัญญา ความคิดแจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและทรงจำได้ง่ายไม่หลงลืมฟั่นเฟือนเลอะเลือนไม่เสียสติวิกลจริตไม่เป็นโรคสมองโรคประสาทไม่มีปัญญาทรามปัญญาอ่อนหรือปัญญานิ่ม

๓.๓ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นกลาง

หลังจากที่หมอพื้นบ้านได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมชั้นต้นพระพุทธศาสนา ยังมีหลักพุทธจริยธรรม ที่ละเอียดประณีตมากขึ้นคือ หลักพุทธจริยธรรมชั้นกลางหรือ “กุศลกรรมบถ ๑๐” หมายถึง หลักการประพฤติปฏิบัติ ที่หมอพื้นบ้านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นทางแห่งความดีท่านกำหนดไว้ ๓ ประการ คือ

๑. อโลภะ คือ ความไม่โลภ

๒. อโทสะ คือ ความไม่คิดประทุษร้าย

๓. อโมหะ คือ ความไม่หลง

กุศลทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมา เป็นสิ่งตัดรอนอกุศลออกจากสันดาน ด้วยการชำระมลทินที่นอนเนื่องอยู่ในจิตใจให้บริสุทธิ์ พร้อมที่จะรับสิ่งที่ดี ๆ เข้ามาคือ “กุศลกรรมบถ ๑๐” ตามหลักแล้วการทำกรรมดี พระพุทธองค์ตรัสไว้ ๓ ทาง[๒๔] คือ

๑. การทำกรรมดีทางกาย	เรียกว่า	กายกรรม
๒. การทำกรรมดีทางวาจา	เรียกว่า	วจีกรรม
๓. การทำกรรมดีทางใจ	เรียกว่า	มโนกรรม

อีกประการหนึ่งหลักแห่งการทำความดีที่หมอพื้นบ้านควรนำมาแก้ปัญหาด้านความประพฤติ มีอยู่ ๓ ทาง คือ

---

[๒๔]ม.มู.(ไทย)๑๒/๘๙/๘๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ความประพฤติดีทางกาย เรียกว่า กายสุจริต
๒. ความประพฤติดีทางวาจา เรียกว่า วจีสุจริต
๓. ความประพฤติดีทางใจ เรียกว่า มโนสุจริต

ตามความเป็นจริงการทำกรรมดี ทางกายกรรม ทางวจีกรรมและทางมโนกรรมกับการประพฤติดีทางกาย ทางวาจาและทางใจเมื่อกล่าวโดยเนื้อหาสาระแล้วเหมือนกันจะต่างกันก็เพียงชื่อเท่านั้นและตามหลักของ กุศลกรรมบถ ๑๐ ก็สามารถจำแนก หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวสงเคราะห์เข้ากันได้ ๓ กลุ่ม คือ

๑. ความประพฤติดีทางกาย มี ๓ ข้อ
๒. ความประพฤติดีทางวาจา มี ๔ ข้อ
๓. ควมประพฤติดีทางใจ มี ๓ ข้อ

ดังนั้น การทำกรรมดีและการประพฤติดีทั้ง ๓ จึงสงเคราะห์เข้าในหลักพุทธจริยธรรมชั้นกลาง ให้เกิดความแกล้วกล้าที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมชั้นสูงต่อไป การทำกรรมดีหรือ การประพฤติดี ทางกาย ทางวาจาและทางใจในกุศลกรรมบถ ๑๐ เพื่อนำไปสู่ความสุขความเจริญ หรือ สุคติ อันเป็นที่หวัง[๒๕] แต่ถ้าในทางตรงกันข้าม บุคคลใดทำกรรมชั่ว ประพฤติชั่ว ในอกุศลกรรมบถ ๑๐ เขาย่อมตกไปสู่ทุคติ หนทางแห่งอบายภูมินรกเป็นที่หวัง ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกสัตว์ดิรัจฉานเปรตอสุรกาย แต่อย่างไร ก็ตามหลักพุทธจริยธรรมชั้นกลางจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะหลักพุทธจริยธรรมชั้นต้นเป็นตัวช่วยเกื้อหนุนให้ก้าวขึ้นมาสู่หลักพุทธจริยธรรมชั้นกลาง อันเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี[๒๖]

๓.๓.๑ กุศลกรรมบถ ๑๐[๒๗]

กุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งความดี มี ๑๐ ประการ แบ่งออกตามหลัก การกระทำกรรมดีหรือ การประพฤติดี จัดได้ดังนี้

จากข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๓ จัดเป็น การกระทำกรรมดีหรือ การประพฤติดีทางกาย

จากข้อที่ ๔ ถึงข้อที่ ๗ จัดเป็น การกระทำกรรมดีหรือ การประพฤติดีทางวาจา

---

[๒๕]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์,** ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๓๒๐.

[๒๖]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต),**พจนานุกรมพุทธศาสน์,**ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๐.

[๒๗]ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒,๓๖๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากข้อที่ ๘ ถึงข้อที่ ๑๐ จัดเป็น การกระทำกรรมดีหรือ การประพฤติดีทางใจ

๑.๑ การกระทำกรรมดี หรือ การประพฤติดีทางกาย มี ๓ ข้อ[๒๘] คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การไม่เบียดเบียน เว้นจากการทำร้ายชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงไป เป็นต้น

๒. อทินนาทานา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ ไม่ถือเอาทรัพย์ของคนอื่นไม่ว่าด้วยประการใดๆ อันเป็นเหตุแห่งการขโมย เป็นต้น

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่เป็นผู้ประพฤติล่วงสตรีที่อยู่ในปกครองของมารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว ญาติ และมีกฎหมายคุ้มครองโดยที่สุดแม้แต่สตรีที่บุรุษสวมด้วยพวงมาลัยหมายไว้ เป็นต้น

๑.๒ การกระทำกรรมดี หรือ การประพฤติดีทางวาจา มี ๔ ข้อ คือ

๔. มุสาวาทา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เป็นต้น

๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เป็นต้น

๖. ผรุสาย วาจา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ เป็นต้น

๗. สัมผัปปลาปา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เป็นต้น

๑.๓ การกระทำกรรมดี หรือ การประพฤติดีทางใจ มี ๓ ข้อ คือ

๘. อนภิชฌา คือ ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขาพอใจในสิ่งที่เรามีอยู่

๙. อพยาบาท คือ ความไม่คิดร้ายต่อคนอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นต้น

๑๐. สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบตามธรรมนองคลองธรรม เป็นต้น

๓.๓.๒ ประโยชน์สูงสุดที่ได้จากพุทธจริยธรรมชั้นกลาง

กุศลกรรมบถ คือ พุทธจริยธรรมฝ่ายดีมีประโยชน์สุขแก่หมอพื้นบ้านผู้ประพฤติปฏิบัติตามดังนี้ [๒๙]

ประโยชน์การกระทำดีทางกาย ๓ ประการ ดังนี้

ก. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงไปย่อมได้รับประโยชน์ ๙ อย่าง คือ

---

[๒๘]องฺ.จตุกฺก.(บาลี)๒๑/๒๖๔/๒๘๒,๒๘๓.

[๒๙]พระมหาสุทธิชัย ทีฆายุโก (ยังสุข), **“**การศึกษาเชิงวิเคราะหลักจริยธรรม, เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธศาสนานิกายเถรวาท และ คริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก**”**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** หน้า. ๓๒ – ๓๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- มีร่างกายสมบูรณ์
- มีรูปพรรณสัณฐานงดงาม
- มีพละกำลังดี
- แม้มีกำลังกายเฉื่อยชา แต่มีกำลังปัญญาไว
- เป็นผู้อาจหาญดี
- ไม่ทำร้ายตัวเอง หรือ ถูกผู้อื่นทำลาย
- ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน
- เป็นคนมีบริวารมาก
- เป็นคนมีอายุยืนนาน

ข. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ย่อมได้รับประโยชน์ ๖ ประการ คือ

- มีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์
- มีชีวิตเป็นอยู่ไม่ฝืดเคือง
- ไม่มีความอดอยาก
- ย่อมได้สิ่งที่ตนปรารถนา
- มีความเจริญก้าวหน้าในด้านค้าขาย
- ไม่มีความพินาศไปด้วยวิบัติ เช่น อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย และโจรภัย

ค. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการประพฤติผิดในกามย่อมได้รับประโยชน์ ๑๑ ประการดังนี้

- มีคนรักนิยมนับถือ
- ไม่มีคนคอยปองร้าย
- มีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์
- ไม่มีความอดอยาก ยากจน
- ไม่ต้องเกิดเป็นสตรี
- ไม่ต้องเกิดเป็นกระเทย
- เกิดเป็นบุรุษในตระกูลสูงส่ง
- ได้รับเกียรติยศเป็นอาจิณ
- เป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ไม่มากไปด้วยความวิตกกังวล
- ไม่ต้องพลัดพรากจากผู้ที่ตนรัก

ประโยชน์การกระทำดีทางวาจา ๔ ประการคือ

ก.หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดปดย่อมได้รับประโยชน์ ๘ ประการคือ

- เป็นคนพูดเสียงไพเราะชัดเจน
- มีฟันเรียบร้อยทุกชี่
- มีกลิ่นปากหอม
- มีไอตัวเย็นสนิท
- มีดวงตาสมส่วน
- มีปกติกล่าววาจาโดยใจจริง
- มีกิริยาอาการสง่าผ่าเผย
- มีจิตใจมั่นคงสมาธิดี

ข. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดส่อเสียดย่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการคือ

- เป็นคนปกติไม่ตำหนิตนเอง
- มีปกติได้รับฟังคำพูดจริงเสมอ
- บัณฑิตยกย่องสรรเสริญเสมอ
- มีความดีสามัคคีกับมิตรเสมอ

ค. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดคำหยาบย่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการ คือ

- เป็นคนมีความสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์
- มีปกติได้ยินเสียงที่เป็นที่รักน่าพอใจ
- มีกายวาจาละเอียด
- เวลามรณะจะมีสติสมบูรณ์

ง. หมอพื้นบ้านผู้เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อย่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการ คือ

- เป็นคนมีปกติกล่าวเป็นธรรม
- เป็นคนเลื่อมใสในคำพูดของตนเสมอ
- มีอำนาจวาสนาดี
- ไม่เป็นคนวิกลจริต

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การกระทำดีทางใจ หมายถึง การกระทำดีที่เกิดขึ้นทางใจเพราะใจ เป็นใหญ่เป็นประธาน จะทำดี ทำชั่วขึ้นอยู่ที่ใจ ถ้าหากว่าคนเรามีใจดีจะพูดจะคิดย่อมประสบผลสำเร็จและได้รับประโยชน์ ดังกล่าว

ประโยชน์การกระทำดีทางใจ ๒ ประการคือ

ก. หมอพื้นบ้าน ประพฤติดีทางใจด้วยการไม่โลภอยากได้ของคนอื่นย่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการคือ

- สมบูรณ์ด้วยทรัพย์และความดี
- เกิดในตระกูลสูง
- มีปกติได้รับคำสรรเสริญ
- มีลาภและสักการะสมบูรณ์

ข. หมอพื้นบ้าน ประพฤติดีทางใจ ด้วยการไม่พยาบาทปองร้ายใครย่อมได้รับประโยชน์ ๔ ประการ คือ

- เป็นคนมีรูปกายงดงาม
- ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน
- มีอายุยืน
- มรณกรรมตามอายุขัย

๓.๔ หมอพื้นบ้านกับการแก้ปัญหาด้วยพุทธจริยธรรมชั้นสูง

พุทธจริยธรรมชั้นสูง คือ มรรคมีองค์ ๘ หนทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง ทางแห่งความสมหวัง หมอพื้นบ้านสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพซึ่งตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถ ไปสู่ความสำร็จสูงสุดพระพุทธองค์ทรงค้นพบทางอันประเสริฐอันสิ้นไปแห่งกิเลสดังที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า

> “ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ
> นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง
> บรรดาทางทั้งหลายอันให้ถึงอมตธรรม
> ทางมีองค์ ๘ เป็นทางอันเกษม” [๓๐]

---

[๓๐]ที.ม.(บาลี)๑๐/๒๘๙/๓๔๘. ม.ม (ไทย) ๑๓/๒๑๕/๒๕๔. ขุ.อิติ.(ไทย)๒๕/๙๐/๔๖๒.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดังนั้น อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ทางแห่งความเจริญทางที่ปลอดภัย มีความสวัสดี ที่หวังประโยชน์เกื้อกูลเอื้อเฟื้ออาศัยความอนุเคราะห์มรรคมีองค์ ๘ เพ่งพินิจอย่าประมาทก็จะประสบแต่ความสุขที่แท้จริง ๘ ประการ [๓๑] คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทานี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ

๒. สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริชอบ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

๓. สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบเจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เรียกว่า สัมมาวาจา

๔. สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกามนี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

๕. สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะนี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

๖. สัมมาวายามะ คือ พยายามชอบ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

๗. สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

---

[๓๑] ที.สี.(บาลี)๙/๓๙๓/๑๖๕. องฺ.จตุกฺก.(บาลี)๒๑/๘๙/๙๐๑. ม.มู.(ไทย)๑๒/๑๓๕/๑๒๖,๑๒๗.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘. สัมมาสมาธิ คือ การตั้งจิตชอบ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกาม และ อกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไป บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและละทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้วบรรลุจตุถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ

๓.๔.๑ ประโยชน์สูงสุดที่ได้จากพุทธจริยธรรมชั้นสูง

พุทธจริยธรรมชั้นสูง ในพระพุทธสาสนา ถือว่าเป็นแนวทางอันประเสริฐ เป็นทางแห่งความจริง เป็นทางสายเอก ที่ยังประโยชน์ให้แก่หมอพื้นบ้านผู้ประพฤติปฏิบัติตามดังนี้

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันหรือประโยชน์ในโลกนี้ถือว่าประโยชน์ชั้นต้น ได้แก่

ก. อุฏฐานสัมปทา ได้แก่ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานประกอบอาชีพอันสุจริต

ข. อารักขสัมปทา ได้แก่ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และงานที่ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม

ค. กัลยาณมิตตตาได้แก่รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อยู่อาศัยที่ควรคบ

ง. สมชีวิตา ได้แก่ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฝืดเคือง หรือ ฟูมฟาย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีการประหยัดและเก็บไว้ในคราวจำเป็น

๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ในคุณค่าของชีวิต ซึ่งเป็นขั้นล้ำลึกสำหรับชีวิตในด้านจิตใจเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือความเจริญงอกงามแห่งชีวิตและจิตใจที่เจริญก้าวหน้าด้วยคุณธรรม ได้แก่

ก. สัทธาสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

ข. สีลสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยศีล

ค. จาคสัมปทา คือ ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ

ง. ปัญญาสัมปทา คือ ถึงพร้อมปัญญา ดำรงมั่นอยู่ในศีลธรรม เมื่อละโลกนี้ไปก็มีจิตใจสงบครองสติได้ไม่กังวลทุรนทุรายหรือหวาดกลัวภัยในโลกหน้า

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็นจุดหมายของชีวิตในระดับสุดท้ายที่ชีวิตเข้าถึงคือ ความรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้เท่าทันคติธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นธาตุของโลกและชีวิตไม่ถูกบีบคั้นด้วยการยึดติดถือมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ผ่องใส สะอาด สงบ มีความสุขประณีตภายในเรียกสั้นๆ ว่า “นิพพาน” [๓๒]

๓.๕ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในการแก้ปัญหาด้านการรักษาคนไข้

สังคมมีความเจริญ ปัญหาทางสังคมก็เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปัญหาด้านพฤติกรรมของมนุษย์ ที่กำลังหลงอยู่ในวัตถุนิยม ทำให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้มนุษย์ ต้องพยายามตามเทคโนโลยี ความทันสมัยทำให้หมอพื้นบ้านบางท่านเกิดความสับสนต่อสภาวะปัจจุบัน ปัญหาหลายๆ อย่าง ถือว่าเป็นปัญหาที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึก ของคนในยุคนี้ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาให้เหมาะสมตามสภาวะนั้นๆ เช่น การแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งปัญญา สอนให้รู้จักใช้ความคิดพิจารณาและเป็นที่กล่าวขวัญกันว่าพระพุทธศาสนานั้นไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “Dogma” แต่พระพุทธศาสนาใช้หลักการแห่งความจริงและเหตุผลทั่วๆ ไป แล้วใช้สติปัญญาใคร่ครวญพิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรม มาแก้ปัญหาด้านจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน บนพื้นฐานของความเป็นจริง ทางด้านการรักษาคนไข้ [๓๓]

ดังนั้น หมอพื้นบ้านที่มีนิสัยในการขัดเกลาชำระจิตด้วยการทำความดี ละชั่วกลัวบาป ทำจิตใจให้มีคุณธรรม ประกอบด้วยความรัก ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ฝักใฝ่ให้ทาน มีความประพฤติดี ทางกายวาจาและใจ รักษาศีล อบรมจิตใจของตนให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมสามารถประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาแก้ปัญหาได้ถูกต้องตรงจุดประสงค์ [๓๔]

---

[๓๒]บุญมี แท่นแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต,** พิมพ์ครั้งที่ ๖. (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์ , ๒๕๔๑),หน้า ๔๘.

[๓๓]พระธรรมปิฎก,(ป.อ. ปยุตฺโต) **การแพทย์ไทยทางเลือกในยุคโลกาภิวัตน์,** พิมพ์ครั้งที่ ๑. (บริษัทธรรมสาร จำกัด,๒๕๓๙),หน้า ๑๕๗ – ๑๕๙.

[๓๔]ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม,** หน้า ๗๙.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๕.๑ อกุศลมูล ๓[๓๕]

ความอยากถือว่าเป็นโรค อยากในทางที่เลว อยากในสิ่งที่ตรงกันข้าม เช่น อยากได้แต่ไม่ทำ อยากมั่งมีแต่เกียจคร้าน อยากได้ดีแต่ประพฤติชั่วไม่ทำดีอยากให้เขาชมว่าดี สิ่งเหล่านี้ หมอพื้นบ้านสามารถประยุกต์หลักพุทธจริยธรรม บำรุงใจให้มีจิตใจแกล้วกล้า อยากทำความดี [๓๖] ความอยากที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่มีปาปิจฉา[๓๗] คือ ความปรารถนาลามก ความอยากได้ในสิ่งที่ผิดศีลผิดธรรมซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดอกุศลมูล ดังนี้

อกุศลมูล ๓ คือ

๑. อกุศลมูล คือ โลภะ ความอยากได้

๒. อกุศลมูล คือ โทสะ ความคิดประทุษร้าย

๓. อกุศลมูล คือ โมหะ ความหลง

กุศลมูล ๓ คือ

๑. กุศลมูล คือ อโลภะ ความไม่อยากได้

๒. กุศลมูล คือ อโทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย

๓. กุศลมูล คือ อโมหะ ความไม่หลง

๓.๕.๒ พรหมวิหาร ๔ [๓๘]

หลักธรรมที่นำมาพัฒนาในการแก้ปัญหาทางด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านอีกประการ คือหลักพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นธรรมที่สนับสนุนการประพฤติปฏิบัติดี

พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจที่ประเสริฐ บริสุทธิ์ หรือคุณธรรมประจำตัวของท่านผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่เป็นหลักธรรมที่หมอพื้นบ้าน ต้องมีไว้ประจำใจ เป็นธรรมที่ควบคุมความรู้สึกดีต่อผู้ป่วย และบุคคลทั่วไป มีความรักผูกพันธ์ต่อกันและกันมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ๔ ประการ [๓๙] คือ

---

[๓๕]ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๙.

[๓๖]ประกายธรรม (รวบรวม), **ความเจ็บที่ท่านยังไม่รู้,** พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐, ๒๑.

[๓๗]ดนัย ไชยโยธา, **พจนานุกรมพุทธศาสน์,** ฉบับสำหรับ นักเรียน นักศึกษา ครู คณาจารย์ และพระภิกษุสามเณร, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์,๒๕๔๓),หน้า ๑๔๔.

[๓๘]องฺ.ปญฺจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๒/๒๕๒. อภิ.วิ.(ไทย)๓๕/๑๘๕/๑๖๓. ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๕๔/๓๗๘.

[๓๙]อภิ.สงฺ.(ไทย) ๓๔/๖๔๒/๔๒๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. **เมตตา** ได้แก่ ความรักความปรารถนาดีต่อกัน มีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้คนอื่นมีความสุข หมายถึง ปรารถนาดีต่อผู้ป่วยหรือ บุคคลทั่วไป ที่เราเกี่ยวข้องและมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยเมตตาซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานทางจิตใจที่หมอพื้นบ้านต้องมีไว้แก้ปัญหาในยามรักษาไข้ ทำให้มีความหนักแน่นในอารมณ์ ไม่ใจร้อนวู่วาม เป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกเห็นใจบุคคลอื่นเมื่อยามเจ็บไข้

อีกอย่าง ความมีเมตตา ถือว่าเป็นจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน จะต้องยึดเป็นหัวใจสำคัญ ในการประกอบวิชาชีพ ด้วยการยึดหลักแห่งความเมตตาเมื่อหมอพื้นบ้านมีเมตตาไมตรีจิต แก่บุคคลทั่วไป ย่อมมีความสุขความเจริญ ไม่ว่าจะหลับ จะตื่น ก็มีความสุขสบาย เป็นต้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เกี่ยวกับอานิสงส์ของการมีเมตตา ๑๑ ประการ[๔๐] คือ

๑. หลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
๕. เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย
๖. เทวดารักษา
๗. ไฟ ยาพิษ ศาสตราวุธ ไม่สามารถทำร้ายได้
๘. จิตเกิดสมาธิเร็ว
๙. ใบหน้าผ่องใส
๑๐. ไม่หลงทำกาลกิริยา
๑๑. เมื่อยังไม่บรรลุธรรม ย่อมเกิดในเทวโลก

ด้วยคุณค่าของความมีเมตตา ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ของหมอพื้นบ้าน ซึ่งเป็นหลักพุทธจริยธรรมข้อสำคัญที่ต้องนำไปประพฤติปฏิบัติโดยสม่ำเสมอเพราะจะทำให้การดำรงชีวิตประจำวันหมอพื้นบ้านและบุคคลอื่นประสบแต่ความผาสุก ดังในพระไตรปิฎกว่า “พึงอบรมใจให้มีเมตตาไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่างและท่ามกลาง รอบข้างไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู” [๔๑]

---

[๔๐]วิ.ป.(ไทย)๘/๓๓๑/๔๕๔.

[๔๑]ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๘/๒๒.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดังนั้น การใช้หลักความเมตตาในการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน เป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี ต่อคนไข้และญาติ บุคคลทั่วไป ให้มีความรักใคร่ต่อกัน เพราะหลักความเมตตาเป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนในโลกเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความรักความปรารถนาดี สนิทสนมกลมเกลียวในหมู่เพื่อนมนุษย์ ดังนั้น ถ้าทุกคนมีเมตตา มีความปรารถนาดีต่อกัน สังคมก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ

๒. กรุณา หมายถึง ความสงสารต่อผู้อื่น เมื่อประสบทุกข์ มีจิตใจในการปลดเปลื้องความทุกข์จากการเจ็บป่วยทั้งทางด้านร่างกาย วาจาและใจอันเกิดจากความไม่สมดุลของร่างกาย ทำให้เกิดเจ็บไข้ ดังนั้น ความกรุณาจึงมีความสำคัญมากต่ออาชีพหมอพื้นบ้าน ดังภาษิตที่ว่า “คนอื่นช่วยเรา เราจะจำไว้ชั่วชีวิต เราช่วยคนอื่น จงอย่าจำใส่ใจ” [๔๒]

๓. มุทิตา คือความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใส ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานเสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดี มีความสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป เป็นเครื่องปลูกอัธยาศัยส่งเสริมความดี ความสุข ความเจริญของกันและกัน การที่เห็นคนอื่นได้ดีเช่น เลื่อนยศ เลื่อนขั้นตำแหน่ง ก็ยินดีด้วย[๔๓]และการมีมุทิตาเป็นความพลอยชื่นชมยินดีปรารถนาอยากให้คนอื่นปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ คุณธรรมข้อนี้ทำให้หมอพื้นบ้าน ละความโลภได้

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชังไม่ยินดียินร้ายใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุและรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรมหรือตามควรแก่เหตุนั้น มองตามความเป็นจริงไม่เข้าข้างใครไม่ตกเป็นฝักฝ่าย ไม่ก้าวก่าย สิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม[๔๔]

ประการที่หนึ่งคือ เป็นความตั้งใจช่วยเหลือไม่ผูกพยาบาทเป็นวิธีแก้ความเกลียดชัง อิจฉาริษยา ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว อาศัยความเมตตาเป็นธรรมที่มุ่งความสุขของผู้อื่นเป็นสำคัญ

ประการที่สองคือ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ง่ายขึ้น เพราะมีความปรารถนาเช่นนั้นอยู่แล้วและไม่เบียดเบียนใคร พร้อมทั้งลงมือช่วยเหลือรักษาไข้ผู้อื่นในยามเดือดร้อน แต่การช่วยเหลือนี้ก็ต้องยึดพุทธจริยธรรมเป็นหลัก

---

[๔๒]สุภาณี ปิยพสุนทรา,**ยอดคนยอดคำ,** หน้า ๗๐.

[๔๓]พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๔๘.

[๔๔]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๔๒๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีกประการสามคือ การแสดงความยินดีด้วยน้ำใสใจจริงไม่อิจฉาริษยาเป็นเครื่องตัดมานะของผู้ปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่รู้สึกว่าตนต้องดีกว่าคนอื่น ธรรมข้อนี้ทำให้หมอพื้นบ้านละความโลภ คือ ความอยากได้ค่ารักษาพยาบาลไข้เกินความเป็นจริง

ประการสุดท้าย คือการวางเฉย การวางเฉยในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า เราจะไม่ดูแลคนไข้ คือการวางเฉยทางใจ การทำใจให้เกิดความอาจหาญ ในทุกสถานการณ์ ไม่ตกใจเมื่อรักษาไข้ และให้อภัย ไม่ซ้ำเติม คนไข้ พร้อมที่จะช่วยจนสุดความสามารถ ดังนั้น ธรรมทั้ง ๔ ข้อ จึงทำให้หมอพื้นบ้านเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกันได้ เป็นไปเพื่อความสุขทั้งต่อตนเองและสังคมสืบไป [๔๕]

๓.๕.๓ สังคหวัตถุ ๔ [๔๖]

สังคหวัตถุ คือ ความเกื้อกูล ความเอื้อเฟื้อ การสงเคราะห์ การยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้ได้ เป็นเครื่องสมานสามัคคีระหว่างหมอพื้นบ้านกับคนในชุมชนและเป็นเครื่องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยการสงเคราะห์[๔๗] คือ ช่วยเหลือกัน เป็นเครื่องประสานความสัมพันธ์ของสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ [๔๘] การผูกความสัมพันธ์มิตรไมตรี กับคนไข้และญาติๆ ของคนไข้ ด้วยความสนิทสนมกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและสมานสามัคคีซึ่งกันและกันความรักความเคารพแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นประกอบด้วย ๔ ประการ[๔๙] คือ

๑. ทาน คือ การให้ปัน คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อเพื่อนมนุษย์ที่ประสบกับโรคภัยที่มาเบียดเบียนทางร่างกายและทางใจ ด้วยการเสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ เช่น ยารักษาโรค เป็นต้น

๒. ปิยวาจา คือ การมีวาจาเป็นที่รัก การพูดด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อเพื่อมนุษย์ หรือ คนไข้ ไม่เรียกชั้นวรรณะกล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟังด้วยความเป็นจริง มีประโยชน์และเหมาะกับกาลเทศะเช่น ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติตัวในยามเจ็บไข้ เป็นต้น

---

[๔๕]กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร,** (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย), ๒๕๕๐, หน้า ๑๐, ๑๑.

[๔๖]องฺ.จตุกฺก.(ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐–๕๑.

[๔๗]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรรม,** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๑๕๘.

[๔๘]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,** หน้า ๓๑๐.

[๔๙]ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๘๕.

๓. อัตถจริยา คือ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นการช่วยเหลือให้ผู้อื่นในยามเจ็บไข้ให้พ้นทุกข์ ที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม [๕๐] ตามหลักอัตถจริยา ๒ ประการคือ

๑) หมอพื้นบ้านจะต้องประพฤติประโยชน์ต่อสังคมเกี่ยวกับความสุขทางกายกับผู้ที่มาขอความช่วยเหลือหรือเมื่อหมอไปให้ความช่วยเหลือโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

๒) หมอพื้นบ้านจะต้องประพฤติประโยชน์ต่อสังคมเกี่ยวกับความสุขทางใจต่อคนไข้ สามารถให้คำปรึกษาให้ความกระจ่างไม่สับสน สามารถอธิบายโรคที่เกิดขึ้นให้คนไข้เข้าใจและพูดให้กำลังใจคนไข้ ให้คนไข้สบายใจมีความสุขทางใจ โรคทางใจก็บรรเทาโรคทางกายก็จะดีขึ้นตามลำดับ

๔. สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ หมายถึง การรู้จักวางตัวให้เป็นกันเองอย่างเหมาะสม การทำตัวให้เข้ากับคนไข้ได้ ไม่ถือตัว มีความเสมอภาค และวางตัวเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคลเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมอย่างเสมอต้น เสมอปลายกับสังคมทั้งต่อหน้าและลับหลังไม่เอาเปรียบคนไข้ และสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตามความเป็นจริง

ดังนั้น หลักพุทธจริยธรรม สังคหวัตถุ ๔ ประการ นอกจากจะเป็นประโยช์ต่อชุมชน ชื่อว่าเป็นศิลปะในการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้าน เป็นพุทธวิธีในการครองใจคนไข้ และญาติๆ ของคนไข้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนรักใคร่ เคารพนับถือช่วยเหลือกันและกันให้อยู่เย็นเป็นสุขสบายทั้งกายและใจนับว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสำหรับนำมาใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ของหมอพื้นบ้าน กับคนในชุมชน ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

๓.๕.๔ อิทธิบาท ๔ [๕๑]

หมอพื้นบ้านผู้หวังประสบความสำเร็จในการงาน หรือ กิจการทั้งปวงด้วยหลักที่ว่า พอใจใคร่สู้ อยู่อย่างสร้างสรรค์ ทุกวันไม่ถอย ทำดีอยู่เสมอ

---

[๕๐] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์, ฉบับประมวลศัพท์,** หน้า ๓๙๙.

[๕๑] ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๐๖/๒๗๗. องฺ.จตุกฺ.ก.(ไทย) ๒๑/๒๗๖/๓๙๑. ที.ม.(ไทย)๑๙/๘๑๓/๓๗๗.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หลักอิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หนทางแห่งความสำเร็จ รากฐานแห่งความสำเร็จ หลักของอิทธิบาท หมอพื้นบ้านสามารถนำมาประยุกต์แก้ปัญหาด้านการรักษาคนเจ็บไข้ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ๔ ประการ [๕๒] ดังนี้

๑) **ฉันทะ** หมายถึง การประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน มีความพอใจในอาชีพหมอพื้นบ้าน และความพอใจในการช่วยเหลือเยียวยารักษาโรคของคนในสังคม ก็ถือว่าเป็นความพอใจ ที่เกิดประโยชน์สุขต่อสังคมอย่างแท้จริง

๒) **วิริยะ** หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรในอาชีพหมอพื้นบ้านนำเอาหลักความเพียรมาเสริมสร้างความแข็งแรง อดทน ไม่ท้อถอยแม้ว่าจะลำบากยากเย็นเพียงใดก็ตามก็ไม่ยอมแพ้ พร้อมที่จะต่อสู้อยู่เสมอ

๓) **จิตตะ** หมายถึง ความเอาใจใส่กิจการงานนั้นๆ ด้วยจิตตั้งมั่นในขณะคิดขณะทำ เช่น ขณะทำการรักษาโรค ขณะปรุงยารักษาโรค มีความไม่ประมาท หรือไม่เคร่งเครียดหวังผลมากจนเกินไป ค่อยๆ คิด ค่อยๆ ทำ ก้าวไปทีละขั้นทีละตอน ในที่สุดก็จะประสบผลสำเร็จ

๔) **วิมังสา** คือ ผลต่อเนื่องมาจากการมีจิตตั้งมั่น ส่งผลมาสู่วิมังสา การใช้สติปัญญาพินิจพิจารณาหน้าที่ มีเหตุผล ปรับปรุงข้อบกพร่อง แก้ไข ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป เช่น การคิดค้นสูตรยา หรือตำรับยา ที่จะรักษาโรคให้ทันต่อโรคแก้ไขปรับปรุงการบริการคนไข้ และญาติ ให้ดี มีอัธยาศัยเป็นกันเองเป็นต้น

๓.๕.๕ ลักษณะคนไข้ที่พยาบาลยากและง่าย ๕

หมอพื้นบ้านเปรียบเสมือน “เซฟทีคัท” คือยับยั้งเชื้อโรคมิให้กระจายเข้าสู่ร่างกายของมนุษย์ แต่เชื้อโรคบางชนิด หมอก็ไม่สามารถที่จะยับยั้งเชื้อโรคได้เพียงแต่แนะนำ หรือหาวิธีป้องกันเชื้อโรคได้ เช่น โรคเอดส์ โรคมะเร็ง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี ขึ้นชื่อว่า หมอแล้วต้องจะพยายามที่จะยับยั้งเชื้อโรคต่าง ๆ ไม่ให้แพร่ระบาด จนสุดความสามารถ [๕๓]

ดังนั้น โดยหน้าที่การงาน หมอก็เกี่ยวข้องกับความเป็นความตาย ของเพื่อนมนุษย์ วินาทีต่อวินาที ในการตัดสินใจ ลงมือทำการรักษาโรค และต้องมีความละเอียดรอบ

---

[๕๒] ม.ม.(ไทย)๑๓/๒๔๗/๒๙๑-๒๙๒. อภิ.วิ.(ไทย)๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

[๕๓] นิราลัย, **คู่มือพระนักเทศน์,** หน้า ๑๘๘.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ครอบ ในการรักษาโรค แต่ก็ขึ้นอยู่กับคนไข้ด้วย ดังที่พระพุทธองค์ตรัสถึงคนไข้ที่พยาบาลยากไว้ ๕ ประการ[๕๔] คือ

๑. ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือทำความยุ่งยากให้เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น

๒. ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ หมกมุ่นแต่ความสบายจนเกินประมาณ

๓. ไม่รับประทานยา คือ ไม่ยอมรับประทานยา ตามที่หมอสั่ง

๔. ไม่บอกอาการไข้ตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลที่ปรารถนาประโยชน์ คือไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่

๕. เป็นคนไม่อดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัสกล้าแข็ง เผ็ดร้อนไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจแทบจะคร่าชีวิต

คนไข้ที่มีความประพฤติด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นผู้รักษาได้ยาก และตรงกันข้าม คนไข้ที่พยาบาลง่ายมี ๕ ประการ[๕๕] คือ

๑. ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ ทำความสบายให้เกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น

๒. รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ คือ รู้จักประมาณในความสบาย

๓. รับประทานยา คือ รับประทานยาตามที่หมอสั่งอย่างต่อเนื่อง

๔. บอกอาการไข้ตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่

๕. เป็นคนอดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัสกล้าแข็ง เผ็ดร้อนไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต

คนไข้ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้พยาบาลง่าย การที่หมอจะทำการรักษาโรคได้ผล และไม่ได้ผลนั้น ก็ขึ้นอยู่กับคนไข้ด้วยถึงแม้ว่าหมอจะมียาดีแต่ถ้าคนไข้ไม่ให้ความร่วมมือ การรักษาโรคก็ไม่ได้ผล การรักษาโรคจะต้องประกอบด้วย ๓ ฝ่าย[๕๖] คือ หมอ คนไข้ และญาติ ดังนี้

๑.หมอมียาดี รักษาดี วินิจฉัยโรคตรงประเด็น พูดจาดี มีมนุษย์สัมพันธ์ดี แจกแจงรายละเอียดของโรคให้คนไข้เข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้ เป็นต้น

---

[๕๔]องฺ.ปญฺจก.(ไทย)๒๒/๑๒๓/๒๐๓.

[๕๕]วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๑ - ๒๔๓.

[๕๖]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙,ราชบัณฑิต),และคณะ, **คลังธรรม** เล่ม ๒.หน้า ๓๐๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.คนไข้ให้ความร่วมมือในการรักษา เช่น บอกอาการของโรคตามความเป็นจริง รับประทานยาตามที่หมอสั่ง ปฏิบัติตามที่หมอสั่งอย่างเคร่งครัด ห้ามรับประทานของที่แสลงกับโรค เป็นต้น

๓.ญาติ หรือบุคคลใกล้ชิด คือ การให้กำลังใจ ไม่ทิ้งให้คนไข้อยู่ตามลำพังเป็นเวลานาน ๆ เพราะอาจทำให้คนไข้เกิดน้อยเนื้อต่ำใจหรือเกิดความเครียดได้ โรคบางอย่าง ถ้าได้กำลังใจจากญาติพี่น้องสามีภรรยา คอยให้กำลังใจอยู่ใกล้ ๆ ทุกๆวัน โรคก็หายไปครึ่งแล้ว ได้ยาจากหมอเพียงครั้งเดียวโรคก็หาย เป็นต้น

๓.๕.๖ คุณสมบัติของผู้ควรพยาบาลไข้ มี ๕ ประการดังนี้

การเป็นหมอถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก บุคคลที่จะเป็นหมอได้จะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม จะต้องมีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ อย่างน้อย ๆ จะต้องมีความสามารถ ๓ ประการ คือ

๑. มีความกระตือรือร้น มีความละเอียดละออรอบคอบ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ไม่เป็นทาสของความขี้เกียจ ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ

๒. หมอพื้นบ้าน จะต้องเข้าใจในวิชาชีพของตนโดยเฉพราะการบริการคนไข้โดยไม่รังเกียจคนไข้

๓. หมอพื้นบ้านจะต้องรู้จักปรับปรุงวิธีการรักษาโรคอยู่เสมอมีแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น การที่คนจะเป็นหมอได้นั้น จึงถือว่าเป็นเรื่องยาก ในทางพระพุทธศาสนาพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าการที่บุคคลจะเป็นหมอ หรือ พยาบาลคนไข้ได้นั้นจะต้องมีองค์ประกอบ ๕ ประการ[๕๗] คือ

๑. สามารถจัดยา

๒. ทราบสิ่งที่เป็นสัปปายะ และสิ่งที่ไม่เป็นสัปปายะ นำสิ่งที่ไม่เป็นสัปปายะออกไป นำสิ่งที่เป็นสัปปายะเข้ามา คือ รู้จักของแสลง และไม่แสลง นำของที่แสลงออกไป นำของไม่แสลงเข้ามาให้

---

[๕๗] วิ.ม.(ไทย)๕/๓๖๖/๒๕๒,๒๔๓.

๓. มีจิตเมตตาพยาบาลไข้ ไม่เห็นแก่อามิส พยาบาล คือมีเมตตาจิตพยาบาลไข้ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่สินจ้าง

๔. ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ อาเจียน หรือน้ำลายออกไปทิ้ง

๕. สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ชวนให้อยากไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้าปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา เป็นบางครั้ง บางคราว

เพราะฉะนั้น หมอพื้นบ้าน จะต้องสามารถชี้แจงให้คนไข้เห็นชัด และชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมีกถาตามกาลอันควร คือ สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด และชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับสิ่งที่มารุมเร้าจิตใจให้สดชื่นด้วยธรรมะ เป็นบางครั้ง บางคราว [๕๔]

การเป็นหมอจะต้องมีคุณสมบัติ ๕ ประการดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็นหมอที่สมบูรณ์แบบ ด้วยการแสดงออกทางกาย คือทำดี การแสดงออกทางวาจา คือพูดดี การแสดงออกทางใจ คือคิดดี พร้อมที่จะทำทุกอย่างให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมได้ทุกเมื่อ

๓.๕.๗ สาเหตุที่ทำให้อายุสั้นและอายุยืน ๕

พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นคนสัตว์หรือสิ่งของ เป็นรูปธรรม หรือนามธรรม ไม่ว่าจะมีชีวิต หรือไม่มีชีวิต ย่อมเป็นไปตามกฎธรรมชาติตามเหตุปัจจัย หรือเรียกว่า นิยาม ๕ ประการ[๕๕] คือ

๑. อุตุนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ด้านวัตถุที่เป็นไปตามสภาพแวดล้อม เช่น เรื่องของลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล สิ่งเหล่านี้เกิดการผันแปรเนื่องด้วยความร้อนหรือ อุณหภูมิ เป็นเหตุให้สรรพสัตว์ทั้งหลายเกิดการแปรเปลี่ยนได้ในที่สุด

๒. พีชนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธ์ หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพันธุกรรม เช่น ชนเผ่านี้มีอายุสั้น ซึ่งอีกเผ่าหนึ่งโดยเฉลี่ยแล้วมีอายุยืนยาว จะให้ชนสองเผ่าอายุเท่ากันนั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะมีความแตกต่างกันด้วยกฎของธรรมชาติ เป็นต้น

๓. จิตตนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อมีสิ่งต่าง ๆ มา

---

[๕๔]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙,ราชบัณฑิต),และคณะ,**คลังธรรม,** เล่ม ๒.หน้า ๓๐๔.

[๕๕]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ,**พุทธธรรม,** หน้า ๑๕๒,๑๕๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระทบประสาทจะมีความรู้สึกเกิดขึ้น ถ้าเป็นเรื่องดี จิตใจก็ดี แต่ตรงกันข้าม ถ้าเป็นเรื่องไม่ดี จะส่งผลทำให้จิตใจหดหู่ เครียด ทำให้เกิดโรคส่งผลกระทบไปยังอวัยวะส่วนอื่น ๆ ในที่สุดก็เกิดการขาดความสมดุลทางร่างกายทำให้อายุสั้นได้

๔. กรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ในการดำรงชีวิตประจำวัน คือการกระทำ กรรมชั่ว มาตัดลอนชีวิตให้สั้น

๕. ธรรมนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และอาการที่เป็นเหตุปัจจัยส่งผลแก่กันและกัน ความเป็นไปตามธรรมชาติ เช่น สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นธรรมดา คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา

ดังที่ พระพุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น และอายุยืน [๖๐] ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น ๕ ประการ คือ

(๑) ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๒) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก

(๔) เที่ยวในเวลาที่ไม่ควร

(๕) ไม่ประพฤติพรหมจรรย์

ธรรมทั้ง ๕ ประการ นี้เป็นเหตุให้อายุสั้น เป็นทางเสื่อม บั่นทอนชีวิตให้สั้นลง เช่น ทำงานหนักเกินกำลัง ทรมารร่างกาย จิตใจ หรือไม่รู้จักบริหารร่างกายที่ถูกต้อง บริโภคอาหารที่ย่อยยาก หรือสิ่งที่เป็นพิษต่อร่างกาย ดื่มสุรา เที่ยวดูการละเล่นในยามวิกาล และมักมากในกามคุณ อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคเอดส์ สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้อายุสั้นได้ [๖๑] และพระพุทธองค์ตรัสถึง ธรรมที่ช่วยให้อายุยืนเป็นข้อปฏิบัติที่เกื้อกูลแก่อายุเรียกว่า อายุสสะ หรือ อายุวัฒนธรรม คือ ธรรมที่ช่วยให้อายุยืนมี ๕ ประการ [๖๒] คือ

(๑) ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๒) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย

(๔) เที่ยวในเวลาที่สมควร

---

[๖๐] องฺ.ปญฺจก.(ไทย)๒๒/๑๒๕/๒๐๕.

[๖๑] พระธรรมกิตติวงศ์,(ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙,ราชบัณฑิต),และคณะ,**คลังธรรม,** เล่ม ๒.หน้า ๓๐๕.

[๖๒] องฺ.ปญฺจก.(ไทย)๒๒/๑๒๕/๒๐๕.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๕) ประพฤติพรหมจรรย์

ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืนในทางดี เช่น ทำงานแต่พอดี ออกกำลังกายแต่พอดี รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ให้ครบ ๕ หมู่ อย่างสม่ำเสมอ ไม่เที่ยวจนทำให้ร่างกายทรุดโทรม ประพฤติตัวอยู่ในศีลและธรรม ๕ ประการที่กล่าวมานี้ หมอพื้นบ้านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรได้[๖๓]

อีกประการหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสถึงสาเหตุที่ทำให้คนอายุสั้นและอายุยืน ธรรมอันเป็นเหตุทำให้อายุสั้น ๕ ประการ[๖๔] คือ

(๑) ไม่ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๒) ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก

(๔) ทุศีล

(๕) มีปาปมิตร (มิตรชั่ว)

ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุสั้น คือ ทางเสื่อม บั่นทอนชีวิตให้สั้นลง เช่นทำความลำบากทรมารร่างกายทำงานหนักตลอด ๒๔ ชั่วโมง หรือนอนมากเกิดไปรับประทานอาหารที่ย่อยยากทำให้ร่างกายเสื่อมโทรมเร็วเกินกว่าปกติเป็นต้น เป็นเหตุทำให้อายุสั้นได้ และพระพุทธองค์ตรัสถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้อายุยืน ๕ ประการ[๖๕] คือ

(๑) ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๒) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ

(๓) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย

(๔) มีศีล

(๕) มีกัลยาณมิตร (มิตรดี)

---

[๖๓]พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **อายุยืนอย่างมีคุณค่า,** (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

[๖๔]องฺ.ปญฺจก.(ไทย)๒๒/๑๒๖/๒๐๖.

[๖๕]องฺ.ปญฺจก.(ไทย)๒๒/๑๒๖/๒๐๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืน คือ รู้จักทำความสบายแก่ตนเอง และรู้จักประมาณในความสบายในอริยบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน แต่พอดี รับประทานแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย รักษาศีล และมีกัลยาณมิตรที่ดี[๖๖]

ดังนั้น ถ้าหากว่าหมอพื้นบ้านจะประยุกต์หลักธรรมดังกล่าว มาพัฒนาการรักโรคด้วยสมุนไพร จะทำให้การรักษาโรคได้ผล และยังจะทำให้ตัวหมอเองสามารถยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ และชี้แนะให้คนไข้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง สามารถระงับโรค และยับยั้งความมีอายุสั้นได้ [๖๗]ทั้งยังจะเป็นการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนพระพุทธศาสนาไปด้วย

๓.๕.๘ สัญญา ๑๐ ประการ[๖๘]

การประยุกต์หลักธรรมบทสัญญา๑๐ เพื่อแก้ปัญหาทางด้าน การรักษาคนไข้ ดังมีในสมัยหนึ่ง พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณพระวิหารเชตวันใกล้พระนครสาวัตถี ในสมัยนั้น ท่านพระคิริมานนท์อาพาธได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก พระอานนท์เข้าเฝ้ากราบทูลว่า “ข้าแด่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระคิริมานนท์อาพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก ขอประทานพระวโรกาสขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมท่านคิริมานนท์ยังที่อยู่เถิดพระเจ้าข้า” [๖๙]

พระพุทธองค์ตรัสว่า พระอานนท์ ถ้าเธอพึงเข้าไปหาแล้วกล่าว สัญญา ๑๐ ประการ ให้คิริมานนท์ฟัง อาพาธของคิริมานนท์ภิกษุ จะพึงสงบระงับโดยพลัน เพราะได้ฟังสัญญา ๑๐ ประการนี้คือ

๑. อนิจจสัญญา คือ การพิจารณา รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง โดยการพิจารณาอย่างแยบคายในอุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ เป็นของไม่เที่ยง เมื่อพิจารณาตามความจริง รูป เป็นแต่เพียงธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ มาประชุมกันเข้าเป็น

---

[๖๖]พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) **อายุยืนอย่างมีสุข,**(กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

[๖๗]พฤฒาจารย์ วิพุธโยคะ รัตนรังษี, **เพชรน้ำหนึ่ง,** พิมพ์ครั้งที่ ๓.(กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์,๒๕๓๔),หน้า ๑๔๓.

[๖๘]องฺ.ทสก.(บาลี)๒๔/๖๐/๑๑๗. องฺ.ทสก.(ไทย)๒๔/๖๐/๑๒๘-๑๓๑. ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๖๐/๔๓๕.

[๖๙]องฺ.ทสก.(บาลี)๒๔/๖๐/๑๑๕-๑๒๐.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปเป็นร่างกาย ในไม่นานก็ต้องแปรเปลี่ยนเสื่อมสภาพไปตามธรรมชาติ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังนี้ เรียกว่า อนิจจสัญญา [๗๐]

๒. อนัตตสัญญา คือ การพิจารณาเห็นว่า เป็นอนัตตา รูปเป็นอนัตตา หูเป็นอนัตตา
เสียงเป็นอนัตตา จมูกเป็นอนัตตา กลิ่นเป็นอนัตตา ลิ้นเป็นอนัตตา รสเป็นอนัตตา กายเป็นอนัตตา โผฏฐัพพะเป็นอนัตตา ใจเป็นอนัตตา ธรรมารมณ์เป็นอนัตตา เป็นผู้พิจารณาเห็นไปตามอารมณ์ที่เข้ามากระทบภายใน และภายนอก ให้รู้เท่าทัน ไม่ให้โลภ ไม่ให้โกรธ ไม่ให้หลง โดยอาศัย กาย วาจา และใจ เป็นตัวเชื่อม และพิจารณาอย่างแยบคาย เรียกว่า อนัตตสัญญา

๓. อสุภสัญญา คือ การพิจารณาเห็นกาย ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไป ตั้งแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยของไม่สะอาดในร่างกายอันมี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต * หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม * ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า น้ำดี เสลด น้ำหนอง น้ำเลือด เหงื่อ น้ำมันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตรเป็นต้น พิจารณาว่าร่างกายของคนเราประกอบไปด้วยสิ่งที่ไม่งาม มีโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นได้ทุกส่วนของร่างกาย ไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น

๔. อาทีนวสัญญา คือ การพิจารณาเห็นว่า กายนี้เป็นทุกข์ เพราะเกิดจาก อาพาธต่าง ๆ เช่นโรคเกิดขึ้นทางตา โรคเกิดขึ้นทางหู โรคเกิดขึ้นทางจมูก โรคเกิดขึ้นทางลิ้น โรคเกิดขึ้นทางกาย โรคเกิดขึ้นทางศีรษะ โรคเกิดขึ้นทางปาก โรคเกิดขึ้นทางฟัน โรคไอ โรคหืด

---

[๗๐]พระธรรมปิฎก,(ป.อ. ปยุตฺโต) **พุทธธรรม,** พิมพ์ครั้งที่ ๙.(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐-๓๓.

*__ไต__ แปลจากคำว่า “วกฺกํ” (โบราณแปลว่า ม้าม) ได้แก่ก้อนเนื้อ ๒ ก้อน มีข้อเดียวกัน รูปร่างคล้ายลูกสะบ้าของเด็ก ๆ หรือ คล้ายผลมะม่วง ๒ ผล ที่ติดอยู่ขั้วเดียวกัน มีเอ็นใหญ่รึงรัดจากลำคอลงไปถึงหัวใจแล้วแยกห้อยอยู่ ๒ ข้าง (ขุ.ขุ.อ.๓/๔๓) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. ให้บทคำนิยามของคำว่า “ไต” ว่า “อวัยวะคู่หนึ่งของคน และ สัตว์อยู่ในช่องท้องใกล้กระดูกสันหลัง ทำหน้าที่ขับของเสียออกมากับน้ำปัสสาวะ

*__ม้าม__ แปลจากคำว่า “ปิหกํ”ตาม (ขุ.ขุ.อ.๓/๔๕) (โบราณแปลว่า ไต). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. ให้บทนิยามไว้ว่า “อวัยวะภายในร่างกาย ริมกระเพาะอาหารข้างซ้าย มีหน้าที่ทำลายเม็ดเลือดแดงสร้างเม็ดเลือดเหลือง และ สร้างภูมิคุ้มกันแก่ร่างกาย”

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โรคไข้หวัด โรคไข้พิษ โรคไข้เซื่องซึม โรคท้อง โรคลมสลบ โรคลงแดง * โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ โรคลมบ้าหมู โรคหิดเปื่อย โรคหิดด้าน โรคคุดทะราด โรคหูด โรคละอองบวม โรคอาเจียนเป็นเลือด โรคดี โรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรคริดสีดวง ไข้มีดีเป็นสมุฏฐาน ไข้มีเสลดเป็นสมุฏฐาน ไข้มีลมเป็นสมุฏฐาน ไข้มีสันนิบาตเป็นสมุฏฐาน ไข้ที่เกิดจากฤดูแปรปรวน ไข้ที่เกิดจากการบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ ไข้เกิดจากความเพียรเกินกำลัง ไข้เกิดจากวิบากของกรรม ไข้เกิดจากความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ เมื่อพิจารณาเห็นโดยความเป็นโทษในกายนี้ เรียกว่า อาทีนวสัญญา

๕. ปหานสัญญา คือ การพิจารณาเพื่อละอกุศลวิตก และบาปกรรมทั้งหลาย ที่เกิดขึ้น และกำลังจะเกิดขึ้น ที่เขามานอนเนื่องอยู่ในสันดาน ทำให้เกิดความกังวลในจิตใจเกิดความวิตกกังวล ไปต่าง ๆ ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นกับร่างกาย เป็นต้น

๖. วิราคสัญญา คือ การพิจารณา สังขารทั้งปวง ด้วยความสงบ ความประณีต เพื่อสละคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ให้สิ้นไปแห่งตัณหาทั้งปวง โรคที่เกิดขึ้นก็จะบรรเทาลงไปตามลำดับ นี้เรียกว่า วิราคสัญญา

๗. นิโรธสัญญา คือ การพิจารณาให้เห็นว่า ภาวะที่สงบ ประณีต คือ ความดับสังขารทั้งปวง ความสละคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นแห่งตัณหา ความดับแห่งกิเลสทั้งปวง เมื่อจิตสงบลงก็ไม่ติดข้องในวัฏสงสาร เรียกว่า วิโรธสัญญา

๘. สัพพโลเก อนภิรตสัญญา คือ การพิจารณา ละอุปาทานในโลกที่เป็นเหตุตั้งมั่น ยึดมั่น และ เป็นอนุสัยแห่งจิต งดเว้น ไม่ถือมั่น ไม่น่าเพลิดเพลิน ในโลกทั้งปวง นี้เรียกว่า สัพพโลเก อนภิรตสัญญา

๙. สัพพสังขาเรสุ อนิจจสัญญา คือ การพิจารณากำหนดความไม่น่าปรารถนาในสังขารทั้งปวง เรียกว่า สัพพสังขาเรสุ อนิจจสัญญา

๑๐. อานาปานสติ คือ การพิจารณา กำหนดอย่างมีสติดูลมหายใจเข้า และ มีสติหายใจออก อยู่ตลอดเวลา เรียกว่า อานาปานสติ

เมื่อพระอานนท์ได้กล่าวสัญญา ๑๐ ประการ ให้คิริมานนท์ภิกษุที่เป็นไข้นั้นฟัง อาการอาพาธของคิริมานนท์ภิกษุ ก็สงบระงับโดยพลัน เพราะได้ฟังสัญญา ๑๐ ประการ

---

*โรคลงแดง หมายถึง โรคที่ถ่ายอุจจาระท้องเดินเป็นเลือด.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๖ การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมที่หมอพื้นบ้านนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิต

หมอพื้นบ้านที่มีนิสัยในการขัดเกลาชำระสิ่งเศร้าหมองซึ่งกีดขวางการทำความดี ละเว้นความชั่ว และกระทำจิตใจให้มีคุณธรรม ประกอบด้วยความรัก ความเมตตา เอื้อเฟื้อกัน ไม่เห็นแก่ตัว กระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ใฝ่ใจให้ทาน มีความประพฤติดี ทางกาย วาจา และอบรมจิตใจ [๗๑] ของตนให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรม ด้วยความละอายต่อสิ่งที่เป็นบาปทั้งปวง ตั้งตนอยู่ในคุณงามความดี เพื่อพัฒนาสังคม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของหมอพื้นบ้าน ด้วยการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

๓.๖.๑ เทวธรรม ๒ หิริและโอตตัปปะ [๗๒]

หิริและโอตตัปปะ คือ การเตือนตนด้วยตนเองอย่างมีเหตุมีผล ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำคือ ความเพียรที่ทำให้เกิดปราโมทย์ความสรรเสริญนำความสุขมาสู่หมอพื้นบ้าน ผู้ทำความเพียรให้เจริญยิ่งขึ้นไป ดังนี้

หิริ คือ มีความละอายแก่ใจตนเอง ต่อการกระทำสิ่งไม่ดี ไม่งาม พยายามบังคับใจตนเอง ไม่ให้ตกไปในอบายมุข ไม่ทำอะไรตามใจตน ในที่ลับ และที่แจ้ง ทำให้เกิดความเสื่อมเสีย ความเดือดร้อน ทางกาย และทางใจ แต่ถ้าหมอพื้นบ้าน คนใดประกอบด้วยศรัทธา มีหิริ มีโอตตัปปะ มีปัญญาย่อมประสบแต่ความเจริญ เป็นต้น [๗๓]

โอตตัปปะ คือ มีความเกรงกลัวบาปกรรม โดยเกรงกลัวผลแห่งความชั่วที่ตนทำลงไป อาจจะได้รับการตำหนิติเตียนจากสังคม จากเพื่อนฝูง จากสามี หรือภรรยา หรือบางทีถ้าเป็นโทษหนักก็อาจจะได้รับโทษทัณฑ์ตามกฎหมายบ้านเมือง เพราะกรรมชั่วตามสนองนั้นเอง เป็นต้น [๗๔]

๓.๖.๒ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

บุญกิริยาวัตถุคือ จิตใต้สำนึกของหมอพื้นบ้าน ด้วยความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และ เป็นการสร้างสมบุญกุศลให้เกิดขึ้น พูดอีกอย่างหนึ่งคือ คืนกำไรให้กับประชาชน จาก

---

[๗๑]ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม,** หน้า ๘๑.

[๗๒]ขุ.สุ.(ไทย)๒๕/๒๕๖/๕๖๐. ม.มู.(ไทย)๑๒/๔๑๖/๔๕๒.

[๗๓]สำ.สฬา.(ไทย)๑๘/๒๔๔/๓๒๒.

[๗๔]บุญมี แท่นแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต,**หน้า ๔๒.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การที่ประกอบสัมมาอาชีพหมอพื้นบ้านจากความขยันหมั่นเพียร พึงวางแผนใช้จ่ายทรัพย์ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ใช้เลี้ยงตัวเอง เลี้ยงครอบครัว ดูแลคนเกี่ยวข้อง

ส่วนที่ ๒ ใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ

ส่วนที่ ๓ เก็บไว้ใช้เป็นหลักประกันชีวิตและกิจการคราวจำเป็น

ดังนั้น การทำบุญจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่สังคมตามหลักพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ ถึงการทำบุญ ๑๐ ประการ[๗๕] คือ

๑. ทานมัย คือ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ เช่น การรักษาโรคที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ให้เป็นทาน เป็นต้น

๒. สีลมัย คือ การรักษาศีล หรือการประพฤติดี เช่น การรักษาศีล ๕ เป็นต้น

๓. ภาวนามัย คือ การเจริญภาวนา มีฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา เป็นต้น

๔. อปจายนมัย คือ การอ่อนน้อม ประพฤติดีเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้น

๕. เวยยาวัจจมัย คือ การช่วยขวนขวายรับใช้สังคมด้วยความซื่อตรง เป็นต้น

๖. ปัตติทานมัย คือ การเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้อื่น เช่น การแผ่เมตตา เป็นต้น

๗. ปัตตานุโมทนามัย คือ การยินดีในความดีของผู้อื่น เช่นไม่อิจฉาเมื่อคนอื่นได้ดี

๘. ธัมมัสสวนามัย คือ การได้ยินได้ฟังธรรมเทศนาเป็นประจำ

๙. ธัมมเทสนามัยคือ การได้รู้ธรรมแล้วบอกชี้ทางที่ถูกต้องให้ผู้อื่นรู้ตาม

๑๐. ทิฏฐุชุกัมม์ คือ การทำความเห็นให้ถูกต้อง

พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต)[๗๖] ได้จัดบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นหมวดได้ดังนี้

- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๔ และข้อ ๕ จัดเข้าใน ข้อ สีลมัย
- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๖ และข้อ ๗ จัดเข้าใน ข้อ ทานมัย
- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๘ และข้อ ๙ จัดเข้าใน ข้อ ภาวนามัย
- บุญกิริยาวัตถุ ข้อ ๑๐ จัดเข้าใน ทั้ง ทานมัย สีลมัย ภาวนามัย

---

[๗๕]พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต),**พจนานุกรมพุทธศาตร์,**ฉบับประมวลธรรม,หน้า ๙๓.

[๗๖]พระพรหมคุณาภรณ์,(ป.อ. ปยุตฺโต),**ธรรมนูญชีวิต,** (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๖.๓ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม

ตามหลักพระพุทธศาสนา สอนให้พุทธศาสนิกชนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การทำหน้าที่ของหมอพื้นบ้าน ที่สังคมให้ความคาดหวังถึงบทบาทไว้หลายๆ ด้าน เช่น ด้านจิตใจที่ต้องแสดงออก ถึงความรัก ความซื่อตรงต่อหน้าที่ ต่ออาชีพ ตามสถานะภาพของความเป็นหมอพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จต่อหน้าที่การงาน และพร้อมที่จะรับผิดชอบเมื่อเกิดผิดพลาด พร้อมที่จะปรับปรุงอยู่เสมอ ซึ่งหลักพุทธจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านได้จริง

เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ควบคู่ไปกับหน้าที่ของหมอพื้นบ้าน ควรยึดหน้าที่เป็นที่ตั้ง ต่อการประพฤติปฏิบัติ ในหน้าที่ความรับผิดชอบ ก็จะสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ ด้วยความเพียรพยายาม และการยอมรับผลของการกระทำนั้น

ถ้าหมอพื้นบ้านทุกคนตั้งใจประพฤติปฏิบัติหน้าที่ อย่างสุดความสามารถแล้ว สังคมนั้นก็จะอยู่ด้วยความผาสุก เช่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของหมอ ชีวกโกมารภัจ ท่านมีความรับผิดชอบสูงมาก ท่านกล่าวว่า “ถือว่าเป็นหน้าที่” ที่จะต้องรับผิดชอบ

หน้าที่ทางสังคมของหมอพื้นบ้าน ถือว่าเป็นหน้าที่หลักในการประกอบอาชีพการให้การบริการประชาชนนั้นสำคัญอย่างยิ่ง หมอพื้นบ้านบางคน เป็นทั้งผู้นำชุมชน เป็นทั้งผู้นำทางด้านศาสนา (ไวยาวัจกร) คือเป็นพิธีกรผู้นำด้านศาสนพิธี เพราะส่วนมากหมอพื้นบ้าน ได้ผ่านการบวชเรียนมาก่อน การรับผิดชอบทางสังคม ในฐานะผู้นำของชุมชน ชาญ นพรัตน์ แสดงไว้ ๖ ประเภท[๗๗] คือ

๑. มีการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล

๒. มีการรับฟังข้อคิดเห็นของคนอื่น

๓. มีการยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า

๔. มีการตัดสินใจโดยการใช้เหตุผลไม่ใช้อารมณ์

๕. มีการเคารพระเบียบของสังคม

๖. การมีจิตสาธารณะ คือ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และรักษาสาธารณะสมบัติของชุมนให้ดียิ่งขึ้น

---

[๗๗]ชาญ นพรัตน์ และ สิทธา มีชอบธรรม, **พัฒนาสังคม และ ชุมชน,**พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ปิยมิตร มัลติมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๗.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นอกจากเปิดใจกว้างในระบบประชาธิปไตย หมอพื้นบ้านยังรับผิดชอบ ในการแก้ปัญหา ด้านสุขภาพ การบริการด้านสาธารณสุข ที่ทางรัฐยังเข้าไม่ถึง จึงเป็นหน้าที่ ของหมอพื้นบ้าน ที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า โดยเฉพาะชุมชนชนที่หมอพื้นบ้านรับผิดชอบ เช่น ชุมชนหนองนาเกลือ ชุมชนหนองตุ ๑ ชุมชนบ้านเซ เป็นต้น หมอพื้นบ้าน ทั้ง ๓ ท่านที่กล่าวมาไม่เคยนิ่งดูดาย และไม่ผลักภาระส่วนนี้ให้ทางรัฐบาลแต่ฝ่ายเดียว และพร้อมที่จะดูแลจุดนี้จนสุดความสามารถ เช่น

๑. จัดการบริการด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงในชุมชน

๒. ฟื้นฟูความรู้ด้านสุขภาพในชุมชน

๓. ถ่ายทอดความรู้ด้านการใช้สมุนไพรขั้นพื้นฐานให้กับคนในชุมชนเป็นต้น

สรุป โดยภาพรวมในบทนี้เป็นการกล่าวถึงหลักพุทธจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องคือ การประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมชั้นต้น หลักจริยธรรมชั้นกลาง และหลักจริยธรรมชั้นสูง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการประพฤติปฏิบัติ ต่อการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้าน ดังที่พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางการดำเนินชีวิตให้หมู่มวลมนุษย์ไว้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเพื่อมนุษยอย่างแท้จริง ดังนั้น หมอพื้นบ้านผู้หวัง ความเจริญในชีวิต หน้าที่การงาน ควรประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรม

หลักพุทธจริยธรรม ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท สอนให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่กรรมดี เพื่อต้องการให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด อันเป็นหนทางแห่งความพ้นทุกข์ ตามหลักของมรรคมีองค์ ๘ ถึงแม้ว่าหลักธรรมเป็นธรรมชั้นสูงที่ยังผู้ประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ คือพระนิพพาน แต่สำหรับหมอพื้นบ้านก็สมารถนำเอาหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อช่วยเหลือสังคมได้

ดังนั้น การรักษาศีล ๕ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดเรื่องกาม การไม่พูดปด การไม่ดื่มสุราและเมรัย การตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ คือการมีสติไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงและไม่ประพฤติผิดทางกาย วาจา และใจ การมีหิริและโอตตัปปะคือความละอายต่อบาป และความเกรงกลัวต่อบาปก็เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดบุญ ละความโลภความโกรธความหลง ด้วยการให้ทานตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นต้น

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติตามพุทธจริยธรรมดังกล่าว ย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ดี มีอายุยืนยาวดังที่ได้กล่าวมา และการประพฤติปฏิบัติตามหลักพุทธจริยธรรมนอกจากจะทำให้อายุยืนยาวแล้วยังส่งผลให้ได้รับประโยชน์ดังนี้

๑. ประโยชน์ในปัจจุบัน คือ

- มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค อายุยืน เป็นต้น
- มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้เศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นต้น
- มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม เป็นต้น
- มีครอบครัวผาสุข ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่นับถือของคนทั้งหลาย เป็นต้น

ประโยชน์ทั้ง ๔ ประการนี้ พึงเกิดโดยธรรม เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๒. ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือ

- มีความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ไม่อ้างว้างเลื่อนลอย มีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็งด้วยศรัทธา
- มีความภาคภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การอันดีงาม ด้วยความสุจริต
- มีความอิ่มใจ ในชีวิตมีคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์ตลอดมา ด้วยน้ำใจที่เสียสละ
- มีความแกล้วกล้ามั่นใจ ที่จะแก้ปัญหา นำชีวิต และภารกิจไปได้ ด้วยปัญญา
- มีความโล่งจิตมั่นใจ มีทุนประกันภพใหม่ ด้วยได้ทำไว้แต่กรรมที่ดีเป็นต้น

ประโยชน์ทั้ง ๕ ประการนี้ พึงเกิดโดยธรรม และเป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๓. ประโยชน์ในอย่างยิ่ง คือ

- ถึงถูกโลกธรรมกระทบ ถึงจะพบความผันปรวนแปร ก็ไม่หวั่นไหว มีใจเกษมศานต์มั่นคง
- ไม่ถูกความยึดติด ถือมั่นบีบคั้นจิตใจ ให้ผิดหวังโศกเศร้า มีจิตโล่งโปร่งเบาเป็นอิสระ
- สดชื่น เบิกบานใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ผ่องใส ไร้ทุกข์ มีความสุขที่แท้จริง
- รู้เท่าทันและทำการตรงตามเหตุปัจจัย ชีวิตหมดจดสดใส เป็นอยู่ด้วยปัญญา

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๔

ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

จริยธรรมของหมอพื้นบ้าน คือ การรักษากายวาจาใจให้เป็นปกติ มีหลักจารีตประเพณีเป็นข้อประพฤติปฏิบัติโดยได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาสามารถประยุกต์เข้ากับจารีตประเพณีตามท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นหมอพื้นบ้านทุกคนจะต้องมีข้อห้ามหรือข้อ “คะลำ” ที่แตกต่างกันออกไปเช่นหมอพื้นบ้านพึงรักษาศีลอย่างเคร่งครัดและรักษาจรรยาบรรณเสมอเหมือนรักษาชีวิตของตนเป็นต้น

หมอพื้นบ้านบางท่านนอกจากจะให้การบริการทางด้านการรักษาพยาบาลทั่วไปแล้วยังจะให้การบริการทางสังคมในด้านอื่นๆเช่น เป็นประธานชุมชนเป็นไวยาวัจกรประจำวัดในชุมชน และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับทางด้านศาสนาเพราะหมอพื้นบ้านส่วนมาก เคยผ่านการบวชเรียนทางพุทธศาสนาเช่นหมอสำราญ ลุนทาลาเคยได้อุปสมบทมาเป็นเวลา ๑๕ พรรษา ทองรัก เพ็ชรเขียว เคยได้อุปสมบทมาเป็นเวลา ๓ พรรษาหมอพนม หอมสมบัติเคยได้อุปสมบทมาเป็นเวลา ๑๕ พรรษา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหมอพื้นบ้านส่วนมากเป็นบุคคลที่ เข้าใจในพิธีการทางด้านพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างถูกต้อง

ดังนั้น จริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทาง หรือเป็นกฎระเบียบในการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน เพื่อความสงบสุขของสังคม เมื่อมององค์รวมจริยธรรมหมอพื้นบ้าน มีหลักใหญ่ ๆ ๔ ประการ [๑] คือ

๑. หมอพื้นบ้าน คือบุคคลที่ประกอบด้วยคุณงามความดีย่อมทำให้สังคมนั้น ยอมรับและเคารพนับถือว่าเป็นบุคคลสำคัญและมีความศรัทธาในข้อวัตรปฏิบัติตามจารีตประเพณี

๒.ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งหมอยาพื้นบ้านถ้าขาดกฎเกณฑ์ก็สามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจย่อมเดือดร้อนระส่ำระสายขาดหลักยึดเหนี่ยวจิตใจขาดระบบที่กระชับความเข้าใจไม่เป็นแบบแผนให้หมอพื้นบ้านยึดถือปฏิบัติการหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของบุคคลอื่นหมอพื้นบ้านถ้า

---

[๑]ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม,** พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขาดจรรยาบรรณย่อมตกต่ำในหน้าที่ย่อมยากที่จะบรรลุจุดประสงค์ จึงควรประพฤติตามวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่หมอพื้นบ้านเคยปฏิบัติมา

๓. สังคม (Society) มนุษย์คือสัตว์สังคมการที่มนุษย์รวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามมีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของสังคมหนึ่งในนั้นที่อยู่ร่วมสังคมคือหมอพื้นบ้านถือว่าเป็นผู้ที่ยึดหลักจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัดเพราะส่งผลถึงความผาสุกของคนในสังคมด้วย

๔. อิสรเสรี (Autonomy) ประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความอิสระในหลาย ๆ ด้านแต่การมีอิสระนั้นต้องมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระสามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิตที่มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตนถือเป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมสามารถครองตนเองได้

สรุป หมอพื้นบ้านโดยมากมีความรู้ความเข้าใจในด้านระเบียบวินัยมาตั้งแต่สมัยที่ยังบวชอยู่และอีกประการหนึ่งการเรียนรู้ตำรับตำรายาการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยก็เรียนตั้งแต่สมัยอุปสมบทเป็นส่วนมากหมอพื้นบ้านจึงมีจรรยาบรรณทางการแพทย์และจรรยาบรรณของผู้นำชุมชนได้เป็นอย่างดีและถูกต้องตามหลักศาสนพิธีได้อย่างเหมาะสม

๔.๑ ความสำคัญจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

จากการทดลองและประสบการณ์ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านทำให้หมอพื้นบ้านกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคต่างๆ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน เชื่อกันว่าวิธีการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านด้วยสมุนไพรและการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประกอบเป็นหลักประพฤติปฏิบัติได้อย่างโดดเด่นดังในคิลานวัตถุกถา[๒] ไว้อย่างเด่นชัดว่าบุคคลผู้เป็น พยาบาลคนไข้จะต้องไม่เห็นแก่อามิส มีจิตเมตตาคนไข้

หมอพื้นบ้านที่มีความสามารถจึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ชั้นสูงที่คอยช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ทรมานสิ่งที่มาเบียดเบียนร่างกายของมนุษย์อันเป็นสิ่งที่

---

[๒]วิ.ม.(ไทย).๕/๓๖๕-๓๖๖/๒๓๙-๒๔๓.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไม่มีใครพึงประสงค์หมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญมากที่จะคอยช่วยเหลือคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่งตามอุดมการณ์เพื่อประโยชน์สูงสุดจริยธรรมหมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ช่วยควบคุมมาตรฐานประกันคุณภาพปริมาณที่ถูกต้องในการผลิตการค้า การผลิตผลและการบริการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน

๒. ช่วยควบคุมจริยธรรมของหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพและผู้ผลิตผู้ค้าเช่นให้มีความซื่อสัตย์ ความยุติธรรมความละอายต่อบาป

๓. ช่วยส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพปริมาณที่มีคุณค่าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักเป็นที่นิยมเชื่อถือ

๔. ช่วยส่งเสริมจริยธรรมหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพเช่น ให้มีความเมตตากรุณาปรองดองเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันด้วยความสามัคคี

๕. ช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ลดปัญหาคดโกง ฉ้อฉล เอารัดเอาเปรียบ ลดการปลอมปนที่เห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ ตลอดจนความมักได้มักง่าย ความใจแคบไม่ยอมเสียสละ

๖. ช่วยเน้นให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในภาพพจน์ที่ดีทางด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านเช่น ในการเสียสละในการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตนในการรับผิดชอบในหน้าที่การงานอย่างแท้จริง

๗. ช่วยทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิทางกฎหมายสำหรับหมอพื้นบ้านที่ประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามความถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรม

๘. ช่วยให้หมอพื้นบ้านปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะและกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพโดยเคร่งครัดทุกประการ[๓]

๙. ช่วยให้หมอพื้นบ้านปรับปรุงตนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญในวิชาชีพอยู่เป็นนิจ

๑๐. ช่วยให้หมอพื้นบ้านถือเป็นภาระกิจทะนุบำรุงความรักความสามัคคีของหมู่มวลสมาชิกผู้อยู่ร่วมอาชีพเหมือนเครือญาติ

---

[๓]วุฒิ วุฒิธรรมเวช, **สารานุกรมสมุนไพร,** พิมพ์ที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐),หน้า ๕๖๒.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๑. ช่วยให้หมอพื้นบ้านประพฤติปฏิบัติเพื่อแผ่ขยายเกียรติคุณแห่งวิชาชีพและผดุงเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพมิเสื่อมคลาย

๑๒. ช่วยให้หมอพื้นบ้านใฝ่สัจธรรมมีเมตตากรุณามีสติสัมปชัญญะมีความไม่ประมาทมีความซื่อสัตย์มีความอดกลั้นและสำรวมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความขยันหมั่นเพียรและ ความมัธยัตถ์ มีความเพียรพยายามมีความละอายต่อบาปมีความรับผิดชอบต่อสังคม

๑๓. ช่วยให้หมอพื้นบ้านรักษาสัตย์ปฏิญาณนี้เสมอด้วยชีวิตตลอดไป[๔]

๑๔. จริยธรรมช่วยให้เกิดความเที่ยงธรรมถูกต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้นๆ และช่วยแก้ปัญหาสังคม

๑๕. จริยธรรมช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขเช่นการเสียสละไม่เห็นแก่ตัวการวางตนที่เหมาะสมต่อบุคคลในสังคมความเมตตาบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์

๑๖. จริยธรรมช่วยให้ชีวิตของเรามีระเบียบในการปฏิบัติตามจารีตประเพณี มีคุณค่ารากฐานทางจรรยาบรรณและช่วยให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๑๗.จริยธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาจิตใจของคนให้มีระดับสูงขึ้นทำหน้าที่อันถูกต้องเหมาะสมกับสถานภาพของตนเพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ชีวิต

๑๘. จริยธรรมมีความสำคัญในการประกอบอาชีพของหมอพื้นบ้านต่อการดำรงชีวิตที่มีข้อปฏิบัติที่ทำให้เราเจริญขึ้นมีความก้าวหน้าในชีวิตในทางที่ดีงามในทางที่ถูกต้องของหมอพื้นบ้าน

๑๙. จริยธรรมช่วยให้คนเราได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตสอนให้เรารู้ว่าคนเราต้องดำรงชีวิตอย่างไรจึงจะเป็นชีวิตที่ประเสริฐและมีคุณค่าของความเป็นคน [๕]

สรุปว่า จริยธรรมของหมอพื้นบ้านนั้นมีความสำคัญมากในการประกอบวิชาชีพที่มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนกันทั้งสองฝ่ายคือตัวหมอพื้นบ้านและบุคคลทั่วไป ตลอดจนบริบทรอบๆจะต้องมีกรอบกฎระเบียบและที่สำคัญจะต้องมีจิตสำนึกในบาปบุญคุณโทษอะไรเป็น

---

[๔]เกศินี ลิ่มบุญสืบสาย, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

[๕]ชาญ นพรัตน์ และ สิทธา มีชอบธรรม, **พัฒนาสังคม และ ชุมชน,**พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : ปิยมิตร มัลติมีเดีย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ และจะต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นหมอพื้นบ้านด้วย ตามหลักจริยธรรมที่แท้จริงเช่น การมีสัจธรรม ด้วยกระบวนการแนวความคิดอย่างมีเหตุผล ในการใช้ปัญญาแก้ปัญหาด้วยหลักเมตตา กรุณา อยากให้เขาเหล่านั้นพ้นทุกข์

๔.๒ ปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

เมื่อกล่าวถึงปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในปัจจุบันนี้ ก็นับว่าเป็นปัญหาใหญ่มากสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมหมอพื้นบ้านจึงพยายามแก้ไข้ปรับปรุงสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด ด้วยระบบองค์รวมด้านจิตสำนึกและประสิทธิภาพแต่แล้วจิตสำนึกดังกล่าวค่อยๆเลือนหายไปในระยะหลังๆ อาจจะกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากอิทธิพลทางการเมืองและสถาพแวดล้อม ทางด้านครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจต่างคนต่างก็ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตัวเองต้องการตามกระแสค่านิยมบริโภคสังคมมีการพัฒนามากขึ้นความต้องการทางด้านวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวกความสบายมีพร้อมบริบูรณ์ซึ่งนั้นก็หมายถึงจะต้องมีรายได้มากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพื่อความอยู่รอดและความรับผิดชอบทางสถาบันครอบครัวตลอดจนคนในสังคมจึงเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนค่อนข้างสลับซับซ้อนที่มีปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องหลายอย่างทั้งที่กำหนดได้และกำหนดไม่ได้ยากที่หมอพื้นบ้านจะหลีกหนีปัญหาเหล่านี้ได้

ก. ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน อีกส่วนหนึ่งเกิดมาจากการพัฒนายาไทยและสมุนไพรไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมานั้นมีความคาดหวังจากหลายๆองค์กรและหน่วยงานมากมายแต่ไม่มีใครคิดว่าปัญหาที่ซ่อนอยู่ในการพัฒนายาสมุนไพรถือว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่หลวงก็คือการพัฒนายาไทยซึ่งผู้ผลิตยาสมุนไพรไทยต้องทนกับความขมขื่นเนื่องจากยาไทยนั้นขอขึ้นทะเบียนได้ยากมากมีผู้ผลิตยาขอขึ้นทะเบียนเกือบ ๑,๐๐๐ ตำรับแต่การเคลื่อนตัวของการขึ้นทะเบียนยาไทยเป็นไปอย่างเชื่องช้า ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการกระจายอำนาจไปสู่สาธารณสุขจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศให้เป็นผู้มีอำนาจในการขึ้นทะเบียนตำรับยาได้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงยาสามัญประจำบ้านเท่านั้นและยังคงรูปแบบเดิมๆ เช่น ยาลูกกลอน ยาน้ำ ยาผงเป็นต้น กระบวนการผลิตก็ไม่ต้องอาศัยเทคโนโลยีชั้นสูง แต่ถ้ามีการบรรจุแคปซูลหรือการผลิตในรูปแบบของยาแผนปัจจุบัน ก็ยังคงต้องขออนุญาตจากส่วนกลางเช่นเดิมโดยจะต้องผ่านคณะกรรมการยาจะเห็นได้ว่าเหมือนมีการกำหนดว่าถ้าอยู่ต่างจังหวัดก็

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ให้รับประทานผลิตภัณฑ์ยาแบบเดิมๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้คับข้องใจเป็นอันมาก[๖] การพัฒนายาไทยขององค์กรรัฐเป็นการพัฒนาที่ขาดความต่อเนื่องกว่าจะขึ้นตำรับยาได้ก็ใช้เวลานานมาก ทำให้ส่งผลกระทบเป็นเครือข่ายโยงใยมาถึงด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน จากระบบที่ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนายาสมุนไพรไทยและความล่าช้าระบบราชการในการขึ้นตำรับยายิ่งหมอพื้นบ้านที่อยู่ในชนบทโอกาสที่จะได้รับจากการขอขึ้นทะเบียนตำรับยามีน้อยมาก

ข. ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ที่เกิดขึ้นอยู่ในทุกวันนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของแพทย์มีความประมาทในขณะเดียวกัน แพทย์ก็เป็นบุคคลที่ทำประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมไทยเราพร้อมกันนั้นก็เป็นสถาบันแพทย์คงอยู่ในฐานะซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคม แต่ในสภาพปัจจุบันนี้สิ่งแวดล้อมทางสังคมดูเหมือนไม่ค่อยเอื้อที่จะให้รักษาซึ่งจริยธรรมเพราะคนมีค่านิยมบริโภคหรือ ค่านิยมในทางวัตถุมากและต้องการความมีสถานะในทางสังคมต่างๆ การที่หมอพื้นบ้านมีความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้นบูชาความพรั่งพร้อมทางวัตถุมุ่งแต่จะหาเงินทองสภาพเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การรักษาจรรยาบรรณเป็นไปได้ยากเพราะจรรยาบรรณนั้นเป็นคุณค่าทางจิตใจและบางที่ก็เป็นเรื่องตรงข้ามกับการมีทรัพย์สินเงินทองมากไปก็ไม่ได้เหมือนการเดินสวนทางกันการแก้ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านพอกล่าวได้ ๒ อย่าง[๗] คือ

๑. การแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านอีกทางหนึ่งคือ การยึดหลักวัฒนธรรมน้ำใจ ซึ่งได้สั่งสมมายาวนาน อันเป็นมรดกตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อไม่ให้คนรุ่นใหม่ลืมสิ่งที่ดีๆ ของบรรพบุรุษเรานั้น ด้วยวัฒนธรรมน้ำใจของหมอพื้นบ้านซึ่งเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับชีวิตของคนไข้ จึงต้องเป็นคนที่มีเมตตากรุณามีความหวังดีต่อผู้อื่นคุณสมบัตินี้เป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมน้ำใจอันดีงามและเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนส่งเสริมความมีจรรยาบรรณ เพื่อลดปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ให้น้อยลงจึงจำเป็นต้อง อาศัยวัฒนธรรมน้ำใจนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะต้องกำหนดไว้ในการแก้ปัญหาและส่งเสริมจริยธรรมของหมอพื้นบ้านให้ดียิ่งขึ้น

---

[๖] เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ,**เรื่องเล่าจากหมอเพ็ญ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑ (นนทบุรี: สามเจริญพาณิชย์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๒.

[๗] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต),**การแพทย์ไทย ทางเลือกในยุคโลกาภิวัตน์,** พิมพ์ครั้งที่ ๑. (บริษัทธรรมสาร จำกัด,๒๕๓๕),หน้า ๑๓๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. การแก้ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านด้วยแรงจูงใจในการทำงานหรือบางที่ก็เรียกว่าวัฒนธรรมในการทำงานก็ได้แรงจูงใจในการทำงานหรือทำหน้าที่ความเป็นหมอเต็มตัวที่เอื้อเฟื้อหรือส่งเสริมจรรยาบรรณที่สำคัญก็คือแรงจูงใจที่ตรงไปตรงมาตามธรรมชาติ หมายความว่าเมื่อเราทำหน้าที่เป็นหมอเราก็ทำเพื่อวัตถุประสงค์ของงานนั้น เพื่อผลของการกระทำนั้นโดยตรงเช่น หมอพื้นบ้านทำงานรักษาโรคก็เพื่อให้คนไข้หายจากโรคให้มีสุขภาพดีส่วนความมุ่งหมายของอาชีพหมอพื้นบ้านก็ เพื่อทำให้คนมีสุภาพดี หายโรคหายภัยแรงจูงใจอย่างนี้ เป็นแรงจูงใจที่ตรงไปมาตามธรรมชาติในการกระทำหน้าที่ของหมอพื้นบ้าน [๔]

สำหรับการแพทย์แผนไทย ในยุคปัจจุบันหลังจากถูกทอดทิ้งละเลยมานานกำลังได้รับความนิยม คนหันมาสนใจการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทยมากขึ้นจากการสนันสนุนจากรัฐบาลทำให้หมอพื้นบ้านหวนกลับมาอีกครั้งทำให้บุคคลที่เคยเป็นหมอพื้นบ้านกลับมายึดอาชีพนี้อีกครั้งจากการรักษาผู้ป่วยแบบดั้งเดิมที่เรียกค่าครูค่าคายจาก ขัน ๕ ขัน ๘ เงิน ๑ สตางค์แดงหรือเงิน ๑๒ บาท ก็กลายมาเป็นการเทียบค่าเงินสมัยนั้นมีค่ามากเท่าสมัยนี้เช่น เงิน ๑ สตางค์แดง สมัยนั้นซื้อที่ดินได้เป็น ๑๐ ไร่ ถ้าเทียบค่าที่ดิน ๑๐ ไร่ สมัยนี้เป็นเงิน หลายแสนบาท นี้ก็เป็นปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ ที่หมอคิดหาทางที่จะให้ได้มาซึ่งเงินตรา

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านถือว่าเป็นปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง เพราะ จรรยาบรรณคือ ข้อวัตรปฏิบัติสืบ ๆ กันมาตามจารีตประเพณี วัฒนธรรมทั้งที่ได้จดบันทึกเป็นลายลักษ์อักษรหรือไม่ได้เขียนไว้ ยากนักที่จะฟันธงลงไปว่าทำอย่างนี้ ผิดจรรยาบรรณ ทำอย่างนั้นจึงถูกต้องอะไรถูก อะไรผิด ยากที่จะตัดสินได้ เพราะจรรยาบรรณเป็นของละเอียดอ่อน ดังนั้น การที่จะแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านจะต้องให้ความร่วมมือกันทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยเฉพาะหมอพื้นบ้านต้องให้ความร่วมมือแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วย

การแก้ปัญหาจริยธรรมหมอพื้นบ้านคือ การตั้งอยู่บนพื้นฐานจุดยืนเดียวกันสามารถแก้ปัญหาจรรยาบรรณหมอพื้นบ้านหรือแพทย์แผนไทยได้ทั้งประเทศ ๓ ประการ [๕] ดังนี้

---

[๔] **เรื่องเดียวกัน.** หน้า ๑๓๘,๑๓๙.

[๕] ปิยโสภณ, **ระเบียบชาวพุทธ,** หน้า ๓๑.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. จัดระเบียบทางความคิด (ทิฏฐิสามัญญตา) คือ

(ก) สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นหมอพื้นบ้าน เรียนรู้ “จรรยาบรรณ” และ“หลักปฏิบัติของความเป็นหมอพื้นบ้าน” ให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง

(ข) สถาบันแพทย์แผนไทยในประเทศไทยควรมีเอกภาพทางการศึกษาและการเผยแผ่ ควรจัดระบบและระเบียบให้ได้มาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งประเทศ

๒. จัดระเบียบด้านการประพฤติและปฏิบัติ (สีลสามัญญตา) คือ

(ก) นำหลักพุทธจริยธรรมมาปรับเป็น “กฎระเบียบทางจรรยาบรรณ” ให้หมอพื้นบ้านมีบทบัญญัติที่เหมาะสมให้ทันสมัยในยุคปัจจุบัน

(ข) ให้บทบาทหน้าที่แก่หมอพื้นบ้านในการจัดการศึกษาเผยแผ่ปกป้องคุ้มครอง และทำนุบำรุงสถาบันหมอพื้นบ้าน และสถาบันแพทย์แผนไทยในประเทศไทยที่เกื้อหนุนกันอย่างจริงจัง

๓. จัดระเบียบการอุปถัมภ์และคุ้มครองสถาบันแพทย์แผนไทยโดยรัฐ คือ

(ก) รัฐ ต้องมั่นคงไม่คลอนแคลนในการบำรุงสถาบันหมอพื้นบ้านและสถาบันแพทย์แผนไทยในทุกๆ ด้านที่เป็นไปเพื่อความเจริญ มั่นคง สงบสุข ของสถาบันหมอพื้นบ้านสถาบันแพทย์แผนไทยและสังคมไทย

๔.๓ แนวโน้มทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

ในยุคปัจจุบันนี้หรือยุคโลกาภิวัตน์จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวบางสิ่งบางอย่างก็มีอิทธิพลเข้ามาครอบงำวงการหมอพื้นบ้านเมื่อมองในแง่การดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันนี้อยู่ภายใต้การครอบงำของสภาพยุคโลกาภิวัตน์ ๒ อย่าง[๙๐] คือ

๑. ระบบการแข่งขันหาผลประโยชน์ซึ่งเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจและในกรณีนี้หมายถึงลัทธิทุนนิยมนั่นเองและทุนนิยมก็หมายถึงวัตถุนิยมด้วย

๒. อีกด้านหนึ่งก็คือ ค่านิยมของสังคมที่สนองความต้องการและมาเป็นปัจจัยหนุนเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นคือ การบริโภคนิยม

---

[๙๐]พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต) ,**การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์,** หน้า ๓๒๙- ๓๓๗.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การแข่งขันแย่งผลประโยชน์กันกับการบริโภคนิยมสอดคล้องประสานซึ่งกันและกันทำให้การดำรงชีวิตแข่งขันหาผลประโยชน์อย่างจริงจังและรุนแรงมากยิ่งขึ้นสภาพทางสังคมปัจจุบันจึงเป็นปัญหาที่กว้างส่งผลกระทบมาสู่วงการหมอพื้นบ้านสิ่งที่เคยมีสิ่งที่เคยทำอาจเลือนหายไปกับระบบทุนนิยม การบริโภคนิยม ที่รับเอาวัฒนธรรมแบบใหม่เข้ามาบางอย่างอาจจะกลมกลืนไปกันได้ แต่บางอย่างอาจตรงกันข้าม กับแนวคิดของหมอพื้นบ้านเมื่อเราอยู่ภายใต้กระแสนี้แล้ว ถ้าหากว่าไปยึดติดหรือว่าพอใจชื่นอกชื่นใจลุ่มหลงไปในท่ามกลางกระแสอันนี้ การที่จะแก้ไขก็จึงต้องเริ่มที่ตัวของหมอพื้นบ้านแต่ละคนที่อาจจะมีจิตสำนึกขึ้นมาโดยยึดหลักที่ว่าจะไม่ยอมตกอยู่ภายใต้กระแสที่พัดพาแต่จะช่วยกันเป็นแกนนำของสังคมออกไปสู่วัฒนธรรมที่ดีของตนสืบไป

หมอพื้นบ้าน เมื่อพูดโดยเฉลี่ยย่อมมีความรู้สึกรับผิดชอบพอสมควรโดยเฉพาะความรับผิดชอบทางจรรยาบรรณมากเป็นพิเศษด้วยและความรับผิดชอบนี้ก็มีความรับผิดชอบเฉพาะวงการวิชาชีพของหมอพื้นบ้านซึ่งต้องมีจรรยาบรรณอยู่แล้วทั้งในฐานะเป็นบุคคลชั้นนำในสังคมที่มีบทบาทในระดับสูงแต่แล้วแนวโน้มในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบันนี้วงการหมอพื้นบ้านได้ถูกวัฒนธรรมสองอย่างเข้ามาแทรกคือ การหาผลประโยชน์ทุนนิยมจึงกลายมาเป็นวัฒนธรรมแบบก้าวกระโดดส่งผลเสียมากกว่าผลดี

แนวโน้มจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านในปัจจุบันนี้ จากวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยและวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามาบรรจบกันก็เกิดความระส่ำระสาย ความไม่พอดีก็เกิดขึ้นทำให้เกิดปัญหา ๒ แบบคือ

๑. ถ้าหมอพื้นบ้านมีใจโน้มไปทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยมากโดยมีความรู้สึกด้านน้ำใจมากมีเมตตากรุณามากพอมาเจอกับวัฒนธรรมแบบตะวันตกก็หนักใจ อึดอัดใจเช่น ลำบากใจในการคิดเงินกับลูกค้าคือ คนไข้ ทำให้ไม่สบายใจกลายเป็นผลกระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านเอง

๒. อีกด้านหนึ่งกลายเป็นการส่งเสริมคือ ถ้าหมอพื้นบ้านยึดวัฒนธรรมแบบตะวันตก ก็จะเป็นการขัดต่อกฎระเบียบวินัยจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านที่ยึดถือจารีตประเพณีที่ดีงาม ที่สังคมให้ความคาดหวังจากวงการหมอพื้นบ้านในด้านความประพฤติที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนเอง

จากแนวโน้มของสังคมส่วนใหญ่มีกระแสไหลไปทางตะวันตกอย่างรุนแรงวงการหมอพื้นบ้านจะต้านทานกระแสนี้ได้อย่างไร ฉะนั้น ยิ่งนานไปๆวัฒนธรรมน้ำใจหรือ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านก็จะค่อยๆหายไปถ้าจรรยาบรรณเสื่อมลงการมุ่งหาผลประโยชน์จะมากขึ้น การมุ่งเอาเปรียบกันจะรุนแรงขึ้นส่งผลกระทบต่อสังคมประชาชนในชุมชน ผลสุดท้ายก็กระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีหมอพื้นบ้านที่ยังยึดวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของไทยอยู่โดยเฉพาะหมอพื้นบ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ยังมองเห็นคุณค่าทางจารีตประเพณีขนบธรรมเนียมที่ดีของบรรพบุรุษที่วางกรอบแบบแผนเอาไว้ให้เดินตามทำนองคลองธรรมที่สืบทอดกันมาด้วยจรรยาบรรณแบบดั้งเดิม

๔.๔ แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

เมื่อเอ่ยถึงหมอพื้นบ้านโดยทั่วไปแล้วมักจะพูดถึงบรมครูหมอชีวกโกมารภัจและตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ อันเป็นภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวรรณกรรมของชาติเกี่ยวกับความเป็นมาทางด้านการแพทย์ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากความรู้ที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์การต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บในลักษณะต่างๆ มาเป็นเวลานาน แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ทำไมหมอพื้นบ้านจึงต้องมีจริยธรรม การมีจริยธรรมจะเป็นเรื่องที่ขัดขวางอาชีพของหมอพื้นบ้านหรือส่งเสริมอาชีพของหมอพื้นบ้าน

จากวัตถุประสงค์ของหมอพื้นบ้านนั้นที่ได้กล่าวมาหน้าที่ของหมอพื้นบ้านมีไว้เพื่อจะช่วยให้ประชาชนปลอดภัยหายโรคมีสุขภาพดี ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม การมีความมุ่งหมายอย่างนี้ก็คือ จริยธรรม ขอย้ำว่า ความมุ่งหมายของอาชีพหมอพื้นบ้านอยู่ที่ตรงนี้คือ จะทำอย่างไรให้ประชาชนในชุมชนและสังคมหายโรคหายภัยมีสุขภาพดี การปฏิบัติเพื่อประโยชน์อันนี้หรือการปฏิบัติเพื่อบรรลุความตามวัตถุประสงค์นี้แหละเรียกว่าการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมพูดง่ายๆ ว่าจริยธรรมนั้นไม่ได้เป็นเรื่องต่างหากออกไปจากชีวิตความเป็นอยู่หรือการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้านจริยธรรมก็คือ การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อชีวิตและสังคมของมนุษย์นั่นเอง

หมอพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีอาชีพเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลและบำรุงสุขภาพอนามัยหมอพื้นบ้านเป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงเพราะเป็นผู้อำนวยความสุขทางร่างกายและจิตใจของประชาชนถึงแม้ว่าหมอพื้นบ้านจะช่วยได้เป็นบางส่วนเท่านั้นแต่เนื่องจากโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะรักษาได้หรือไม่ได้ก็ต้องรีบ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปฐมพยาบาลชั้นต้นก่อนทันทีและชักช้าไม่ได้ [๑๑]หมอพื้นบ้านที่ยังมีแนวคิดตามความหมายที่ว่านี้ ก็ยังมีอยู่และทำการรักษาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชนจนเป็นที่ยอมรับและสามารถแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยของสังคมได้ในระดับดีพอสมควรและจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่านคือหมอพนม หอมสมบัติ ชุมชนหนองนาเกลือหมอสำราญ ลูนทาลา ชุมชนหนองตุ หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ชุมชนบ้านเซ และประชาชน / คนไข้ ที่มารับการบริการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้เครื่องมือตามหลักการสัมภาษณ์ที่กล่าวในบทที่ ๑ นั้นมีรายละเอียดในการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพนม หอมสมบัติ

หมอพนม หอมสมบัติ [๑๒] เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ปัจจุบันอยู่ที่ ชุมชนหนองนาเกลือ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันอายุ ๕๑ ปี หมอพนม หอมสมบัติ เป็นหมอที่อายุยังถือว่าน้อยอยู่ ในจำนวนหมอทั้ง ๓ ท่าน และถือว่าเป็นบุคคลที่ได้สืบทอดวิชาหมอยาสมุนไพร จากพระครูเวชการโกศลหรือหลวงปู่ศรีจันทร์ (หอมสมบัติ) ผู้เป็นปู่ซึ่งท่านได้สั่งสมประสบการณ์มาอย่างยาวนาน มีความชำนาญเรื่องการใช้ยาสมุนไพร และเป็นผู้ยึดมั่นอยู่ในจริยธรรมได้รับการยกย่องจากหมู่คนในถิ่นนั้นว่า “หมอยาแห่งลุ่มแม่น้ำโขง” หมอพนม หอมสมบัติ ได้ติดตามหลวงปู่ศรีจันทร์มาตั้งแต่สมัยบวชเป็นสามเณรคอยอุปัฏฐากหลวงปู่มาตลอดท่านถ่ายทอดวิชาความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพร วิธีการใช้ยาสมุนไพรจากผู้เป็นปู่จนหมดทุกขั้นตอน

หมอพนม หอมสมบัติ มีแนวความคิดเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม ไว้อย่างหน้าสนใจพร้อมทั้งให้ความหมาย ว่า

คำว่า “คุณธรรม จริยธรรม” หมายความว่า ธรรมชาติที่มนุษย์ ที่ต้องทำมาหากินเลี้ยงชีวิตโดยชอบไม่หลอกลวงสังคมตามสิทธิในความเป็นมนุษย์และไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้าน

ส่วนคำว่า **“กฎหมาย”** หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ร่างขึ้นมาเพื่อควบคุมความประพฤติของมนุษย์ที่ไม่อยู่ในจารีตประเพณี

---

[๑๑]วิมล จิโรจพันุ์ และ ประชิด สกุณะพัฒน์, **จริยธรรม กับ ชีวิต,** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธเนศวร พริ้น ตริ้ง, ๒๕๔๗. หน้า ๒๒.

[๑๒] สัมภาษณ์. หมอพนม หอมสมบัติ, หมอพื้นบ้าน, ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หมอพนม หอมสมบัติ ได้นิยามความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรมและกฎหมาย พอสรุปได้ว่า เป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติ โดยมีกฎระเบียบที่ต้องดำเนินการให้ตรงกรอบที่วางไว้หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นกฎแห่งจารีตประเพณีถึงแม้ว่าคำพูดของหมอพนม หอมสมบัติ จะเป็นคำพูดที่ไม่เป็นวิชาการมากนักแต่ก็เต็มไปด้วยความหมายที่ลึกซึ้งครอบคุมในหลายๆ ด้านเช่น ความประพฤติปฏิบัติของหมอพื้นบ้านที่ถือตามจารีตประเพณี ดั้งเดิม ที่สืบทอดมาจาก ปู่ ย่า ตา ยาย ตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอ พนม หอมสมบัติ จากการที่ได้ไปสัมภาษณ์ หมอพนม หอมสมบัติ ท่านมีแนวคิดในการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านว่า “คิดดี ทำดี ด้วยหนึ่งสมองและสองมือ” จะทำอะไรก็ให้มีสติอยู่ตลอดเวลาการมีสติทำให้เกิดความอดทนทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะทำอะไรลงไปหมอพนม กล่าวว่า ท่านมายืนอยู่ที่จุดนี้ได้ก็เพราะคิดดี ทำดี คิดอย่างมีสติทำอย่างมีสติและมองตัวเองให้ออก ตอบตัวเองให้ได้ว่าทำไปเพื่ออะไร เพื่อใคร เพื่อตัวเองหรือเพื่อสังคมเมื่อเราคิดอย่างมีสติพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วปัญญาก็เกิดก็จะรู้ทันว่าทำอย่างไหนผิดจรรยาบรรณผิดจารีตประเพณีเมื่อคิดอย่างมีสติ ทำอย่างมีสติความเห็นแก่ตัว ก็จะไม่เกิดขึ้น

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน หมอพนม หอมสมบัติ ได้กล่าวไว้ว่าการที่จะศึกษาเล่าเรียนเป็นหมอยาสมุนไพร ถ้าหากเรียนเพราะอยากรวย คนนั้นคิดผิด คือ เมื่อศึกษาเล่าเรียนจบแล้ว ก็จะไม่คำนึงถึงจรรยาบรรณ คิดแต่อยากจะได้ของเขาฝ่ายเดียว บางครั้งเป็นโรคน้อยว่าเป็นโรคมาก เพื่อที่จะได้ยืดเวลาในการรักษาออกไป โดยหวังค่ารักษาพยาบาลมากกว่าคุณภาพ หมอพนม หอมสมบัติ กล่าวว่า ทุกวันนี้หมอพื้นบ้านมักจะเห็นแก่ลาภเป็นส่วนมากจึงทำให้เกิดปัญหาส่งผลกระทบต่อวงการหมอพื้นบ้านและอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับบุคคลที่ไม่มีความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพร แล้วทำการประกอบยาขึ้นออกไปเร่ขาย ตามตลาดนัดหรือตามแหล่งชุมชนต่างๆ แล้วอ้างถึงสรรพคุณเกินความเป็นจริงสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่มาก[๑๓]

ข. แนวทางการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน หมอพนม หอมสมบัติถือว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความประพฤติปฏิบัติดีโดยยึดหลักพุทธจริยธรรมมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านท่านได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับการประพฤติของหมอพื้นบ้านว่า **“เมื่อเจอทุกข์ หรือ ปัญหา อย่าทิ้งธรรม”** ปัญหาต่างๆ มีทาง

[๑๓] สัมภาษณ์. หมอพนม หอมสมบัติ, หมอพื้นบ้าน, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๙.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แก้ได้ ด้วยการตั้งสติให้ดี มองดูหาสาเหตุปัญหานั้นเกิดจากอะไร ดูให้เห็นต้นตอว่าปัญหาเกิดจากตัวบุคคล หรือ องค์กร คิดให้รอบคอบหลายๆ รอบจะเห็นช่องทางที่จะแก้ปัญหาได้ หมอพนมพูดอยู่เสมอว่า **"ปัญญาเกิด เพราะมีปัญหา"** หมายความว่า ถ้าไม่มีปัญหา เราก็ไม่รู้วิธีที่จะแก้ปัญหาต่างๆนั้นได้ยิ่งมีปัญหาปัญญายิ่งเฉียบแหลมและพร้อมที่แก้ปัญหาต่างๆได้ทุกเมื่อ

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านหมอพนม กล่าวว่า เกิดที่ตัวบุคคลไม่ได้เกิดที่องค์กร การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวควรแก้ที่ตัวหมอโดยการปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักอยู่เสมอถึงจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เพื่อละชั่วกลัวบาป ในขณะพูด ขณะคิด ขณะทำ ด้วยการตั้งสติอยู่เสมอ ทุกข์ก็ให้มีสติ สุขก็ให้มีสติ สติทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้เกิดความสงบสุข โดยการละเว้นสิ่งชั่วทางกาย ทางวาจาและใจ ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีๆ ด้วยการคิดดี ทำดี พูดดี มองตัวเองให้ออกบอกตัวเองให้ถูกทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมก็จะสามารถแก้ปัญหาจรรยาบรรณได้ ในระดับหนึ่ง

หมอพื้นบ้านผู้ที่หวังความเจริญในหน้าที่การงานควรตั้งอยู่ในคุณธรรม ๕ ประการดัง[๑๔] นี้

๑. มีจิตฝักใฝ่ในธุระอาชีพหมอพื้นบ้านไม่เมินเฉย

๒. ไตร่ตรองให้แยบคายอย่างรอบคอบในด้านอาชีพหมอพื้นบ้าน

๓. มีความรักเจตนาจงใจทำอาชีพหมอพื้นบ้านอย่างจริงจัง และจริงใจ

๔. มีขันติ อดทนต่องานเสมอ

๕. ศึกษาหาความรู้ให้ทันต่อโรคปัจจุบันอยู่เสมอ

เพราะฉะนั้น การที่จะแก้ปัญหาทางด้านจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ควรแก้ที่ตัวหมอเอง ด้วยการตั้งอยู่ในคุณธรรม ๕ ประการ โดยการถือสัจจะคือความจริง ความจริงในที่นี้ท่านหมายถึง ศีล สมาธิและปัญญา โดยการมีสติละเว้นการทำความชั่ว ประพฤติปฏิบัติแต่ความดี ก็สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้

ค. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ หมอพนม หอมสมบัติ

สังขารคือ ร่างกาย จิตใจ คำนี้ หมอพนม หอมสมบัติ พูดอยู่เสมอว่าคนเราประกอบด้วยร่างกายจิตใจ ท่านเปรียบร่างกายของคนเราเหมือนกับถุงหนังขนาดใหญ่ การรักษาโรคก็เหมือนการรักษาถุงหนัง หมอพนม หอมสมบัติ จึงปฏิบัติตน ทั้งทางจิตใจและทางร่างกาย การปฏิบัติตนทางใจ เป็นการดูแลสุขภาพใจคือ การรักษาศีล ๕ เป็นต้น การปฏิบัติ

[๑๔] สัมภาษณ์. หมอพนม หอมสมบัติ, หมอพื้นบ้าน, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๐.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตนทางร่างกาย เป็นการดูแลสุขภาพภายนอก เช่น ไม่รับประทานอาหารประเภทเนื้อ ๑๐ อย่าง เนื้อเสือ เนื้อมนุษย์ เนื้อม้า เนื้อหมี เนื้อสุนัข เป็นต้น

ขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคของหมอพนม หอมสมบัติ คือการรักษาโรคแบบแพทย์แผนไทย ด้วยการใช้สมุนไพรชนิดต่างๆ ที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ นำมาปรุงตามขั้นตอน และวิธีการดังนี้

หมอพนม หอมสมบัติ มีแนวการรักษาโรคแบบพึ่งพาธรรมชาติ และแนะนำให้คนไข้พึ่งตนเองเป็นจุดสำคัญ และเน้นการดูแลสุขภาพอนามัย ให้ถูกต้องเหมาะสม ตามแนวทางที่ควรปฏิบัติ ๖ ประการ ดังนี้

๑. อาหาร การกินอาหารให้ครบ ๕ หมู่ ปราศจากการปนเปื้อนของเชื้อโรคและพิษที่เป็นอันตรายต่อร่างกายนอกจากนี้ควรหลีกเลี่ยงอาหารประเภทไขมันแป้ง เพราะเป็นสาเหตุให้เกิดโรคอ้วน ความดัน ถ้ากินไม่เป็นก็จะเกิด โทษมากกว่าเกิดประโยชน์

๒. ออกกำลังกาย การบริหารร่างกายให้พอเหมาะสมกับวัยอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วัน ครั้งละ ประมาณ ๓๐ นาที เช่น การเดิน การวิ่ง การถีบจักรยาน เป็นต้น

๓. อนามัยสิ่งแวดล้อม คือ การสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชนสะอาดน่าอยู่ ให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

๔. อารมณ์ คือ การปรับสภาพร่างกายและจิตใจให้เป็นปกติ ด้วยการอ่านหนังสือธรรมะเป็นประจำจิตใจก็จะสงบ ไม่หงุดหงิด ไม่ก้าวร้าว เป็นต้น

๕. อบายมุข คือ สิ่งที่ผิดจารีตประเพณี ผิดศีลธรรมต่างๆเช่น ดื่มสุรา เล่นการพนัน สำส่อนทางเพศ เป็นเหตุให้เกิดโรคต่างๆ เป็นต้น

๖. อโรคยา คือ ความไม่มีโรค เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ เป็นต้น

เมื่อมีคนไข้มา หมอพนม จะทำการไต่ถามถึงสาเหตุตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

๑. อายุเท่าไร
๒. โรคประจำตัวมีโรคอะไรบ้าง
๓. ก่อนจะป่วยมีอะไรเป็นเหตุ
๔. มีอาการเป็นอย่างไร
๕. เป็นมานานเท่าใด
๖. เคยรักษาแบบไหนมาก่อน (แผนปัจจุบัน หรือ แผนไทย)
๗. ดื่มเหล้า สูบบุหรี่หรือไม่

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘. มีอาชีพอะไร เป็นต้น

การรักษาโรค หมอพนม หอมสมบัติ ทำการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรที่ผลิตขึ้นตามขั้นตอนมี ๓ อย่างคือ

๑. ยาสมุนไพรสกัดหรือกลั่นเป็นน้ำ

๒. ยาสมุนไพรใช้สำหรับ ฝนกับหิน ละลายน้ำดื่มกิน

๓. ยาสมุนไพรใช้สำหรับต้มเอาน้ำดื่มกิน

สรุป การรักษาโรค หมอพนม หอมสมบัติ คนไข้ต้องพึ่งตนเอง หมอเป็นเพียงผู้แนะนำเท่านั้น การรักษาโรคเน้นแบบดั้งเดิมคือ การรักษาโรค ยังยึดแบบวิธีการฝนการต้มอย่างที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางด้านจรรยาบรรณ มีรักษาศีล ๕ คิดดี ทำดี ด้วยหนึ่งสมองและสองมือ โดยการประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมในข้อธรรมมีอุปการะมากคือ สติความระลึกได้ทำให้หมอพนม หอมสมบัติ ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านและ จากการสัมภาษณ์หมอพนม หอมสมบัติ จัดอยู่ในประเภทหมอยาใหญ่ เพราะท่านมีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคได้อย่างถูกต้อง

จุดเด่น ของหมอพนม หอมสมบัติคือ การรักษาโรคแบบดั้งเดิมเช่น คนเป็นไข้รักษาโรคด้วยการฝนยาสมุนไพรให้รับประทานไข้ก็หายเป็นต้น หมอพนม หอมสมบัติจะเน้นการรักษาโรคด้วยวิธีฝนยาสมุนไพรให้รับประทานผลการรักษาโรคหายช้าแต่โรคหายขาด

จุดด้อย ของหมอพนม หอมสมบัติคือ ยาน้ำสมุนไพรที่ได้จากการฝนนั้นอาจจะบูดเสียหรือขึ้นราเมื่อเก็บไว้นานๆ

ผลการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป ที่มารักษาโรคและประชาชนทั่วไป ถึงการบริการรักษาโรคกับหมอพนม หอมสมบัติ พบว่าส่วนมากมีความพอใจในความเป็นกันเอง การรักษาโรคหายขาดเป็นส่วนมากจึงทำให้คนที่มารักษาโรคที่หายป่วยเกิดความพึงพอใจและค่าใช้จ่ายในการรักษาก็ไม่แพงผู้ป่วยบางท่านก็นำสมุนไพรบางอย่างเช่น กำแพงเจ็ดชั้น พญารากเดียว เป็นต้น มาให้แทนค่ารักษาโรคก็มี ด้วยความเอื้อเฟื้อ มีเมตตาจิตแก่คนไข้ จึงเป็นที่ยอมรับของคนในเขตเทศบาลนครอุดรธานีและจังหวัดใกล้เคียงมาจนทุกวันนี้

ผลจากการสัมภาษณ์ นายทองคำ สารีรูป[๑๕] ท่านว่าหมอพนม หอมสมบัติ สมัยที่ยังเป็นพระท่านได้สร้างอุโบสถสำเร็จด้วยปัจจัยที่ได้จากการฝนยาสมุนไพรรักษาโรคต่างๆ

---

[๑๕] สัมภาษณ์. นายทองคำ สารีรูป, ประชาชนทั่วไป, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๐.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แสดงว่าปัจจัยที่ได้นั้นให้เห็นว่า ถึงคุณค่าของสมุนไพร และหมอพนม หอมสมบัติ ได้ยึดการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านมาจนถึงปัจจุบันนี้

๔.๔.๒ แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอ สำราญ ลุนทาลา

หมอสำราญ ลุนทาลา [๑๖] เกิดเมื่อวันที่ ๘ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ปัจจุบันอยู่ที่ ชุมชนหนองตุ อำเภอ เมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี อายุ ๕๗ ปี ท่านได้กล่าวว่าชีวิตคนเราเกิดมาในโลกนี้ มีสิ่งหนึ่งที่ทุกๆ คนจะประสบไม่วันใดก็วันหนึ่งคือ ความเจ็บไข้ เพราะเหตุนี้จึงทำให้ หมอสำราญ ลุนทาลาหาวิธีแก้ปัญหาด้านสุขภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากตำรับตำรา จากครูบาอาจารย์ จนสำเร็จการศึกษาวิชาทางการแพทย์แผนไทยสาขาเภสัชกรรมและสาขาเวชกรรมตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ

หมอสำราญ ลุนทาลา ได้นำหลักจริยธรรมมาปรับประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยหรือหมอพื้นบ้านด้วยการยึดหลักเบญจศีลและ“พรหมวิหาร ๔” มาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ คือ

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้คนอื่นเป็นสุข

๒. กรุณา คือ ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

๔. อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลางปฏิบัติตามหลักการเหตุผลและความเที่ยงธรรมตามความเป็นจริง

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ท่านได้กล่าวถึงปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านว่าเป็นปัญหาที่สะสมมานานและเป็นปัญหาที่แก้ได้ยากเพราะจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน เป็นความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่ควรมีจิตสำนึกและอีกประการหนึ่ง หมอพื้นบ้านรุ่นเก่าอาจจะรู้เท่าไม่ถึงการเช่น เมื่อก่อนนี้ ส่วนผสมของการปรุงยาสมุนไพรอาจจะมีสารหนูเป็นส่วนผสมโดยไม่ผิดกฎหมาย แต่ปัจจุบันนี้ถือว่าสารหนูเป็นสารต้องห้าม จึงทำให้หมอรุ่นเก่าทำผิดพระราชบัญญัติยาโดยไม่รู้ตัว เป็นต้น

ปัจจุบันนี้ คนหันมาให้ความสนใจในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรมากขึ้น อาจจะเป็นเพราะยาสมุนไพรไม่มีผลข้างเคียงน้อยไม่เป็นอันตรายต่อไตหรือระบบภายในเมื่อรับประทานติดต่อกันนานๆ แต่ก็ไม่ใช่ว่าสมุนไพรจะมีแต่ประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว แต่ถ้าใช้ไม่

[๑๖] สัมภาษณ์. หมอสำราญ ลุนทาลา, หมอพื้นบ้าน, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๐.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถูกสัดส่วน สมุนไพรนั้นก็มีโทษเหมือนกันเช่น ลูกสลอดถ้ากินมากเกินไปก็ทำให้ถ่ายไม่หยุด จนเกิดอันตรายต่อชีวิตได้เหมือนกัน เป็นต้น

เนื่องจากนิสัยของคนอีสาน เมื่อเห็นคนอื่นทำยาสมุนไพรมีรายได้ดี ซึ่งตนเองก็ไม่มีความรู้เรื่องยาก็หันมาทำอาชีพอย่างเขาโดยแอบอ้างถึงภูมิปัญญาชาวบ้านโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณของหมอผลสุดท้ายก็ทำให้วงการหมอพื้นบ้านเสื่อมเสีย หมอพื้นบ้านที่ดีมีจรรยาบรรณก็พลอยเดือดร้อนไปด้วย

หมอสำราญ กล่าวว่า ปัญหาเหล่านี้ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและขอความร่วมมือประชาชนช่วยกันไม่ให้หมอยาเถื่อนอาศัยช่องทางดังกล่าวประกอบอาชีพทุจริตและเป็นการทำลาย ภูมิปัญญาไทยที่ได้สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งหมอพื้นบ้านถือว่าภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งที่คิดเป็นมูลค่าไม่ได้และมีคุณอนันต์ต่อชีวิตของมนุษยชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข. แนวทางการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน หมอสำราญ ได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านไว้ว่าเป็นปัญหาใหญ่มาก เพราะขาดการเอาใจใส่ดูแลจากทางรัฐบาล โดยเฉพาะเรื่องหมอยาหรือหมอยาเถื่อนซึ่งไม่เข้าใจในจรรยาบรรณของหมอและไม่มีหิริโอตตัปปะหวังแต่ลาภสักการะเกียรติยศชื่อเสียงอันเป็นโลกธรรมซึ่งครอบงำจิตใจทำให้เสื่อมเสียต่อสถาบันของทางการแพทย์แผนไทย การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวก็ต้องขอความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายช่วยกำจัดกาฝากเหล่านี้ออกไปให้หมดจากวงการแพทย์แผนไทย

หมอสำราญ ลุนทาลา ให้ความคิดเห็นว่าการแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านจะต้องช่วยกันแก้ปัญหาทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนท่านให้ความคิดเห็นไว้ ๔ ประเด็น คือ

๑. ภาครัฐควรให้ความรู้ต่อประชาชน ผู้บริโภคเกี่ยวกับยาที่ผลิตขึ้น

๒. ถ้าเป็นยาที่ปรุงสำเร็จรูป (ยาแผนไทย) ยาผง ยาลูกกลอนยาน้ำต้องระบุสถานที่ปรุง ผลิตและผู้รับอนุญาตอย่างชัดเจนด้วย

๓. ถ้าเป็นยาสมุนไพร ก็ให้ระบุถึงสถานที่ผู้ปรุงผู้ผลิตอย่างชัดเจน

๔. ถ้าเป็นยาที่ไม่ได้แจ้งสถานที่ผลิตปรุงดังกล่าวนั้นให้แจ้งเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องปราบปราม ลงโทษตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทั้งนี้การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้นั้นก็ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายไม่ใช่ว่าจะให้ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบ ทางภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนประชาชน ถ้าหากว่าได้รับความรู้ที่ถูกต้องย่อมแก้ปัญหาได้ตามจุดประสงค์

ค. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ หมอสำราญ ลุนทาลา

การรักษาโรค ของหมอสำราญ ลุนทาลา เป็นกระบวนการในลักษณะแบบแพทย์แผนไทย ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคท่านยึดหลักการปฏิบัติตามหลักสมุฏฐานของโรค คือ ที่เกิดของโรค ๖ ประการคือ

๑. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคจากธาตุสมุฏฐาน

๑.๑ ปัถวีธาตุ สมุฏฐานมีทั้งหมด ๒๐ ประการ ดังนี้

ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม ตับ ผังผืด ไต ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไสเล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า มันสมอง

๑.๒ อาโปธาตุ สมุฏฐาน มีทั้งหมด ๑๒ ประการ ดังนี้

น้ำดี เสมหะ น้ำหนองหรือน้ำเหลือง น้ำเลือด เหงื่อ น้ำมันข้น น้ำตา น้ำมันเหลวน้ำลาย น้ำมูก น้ำมันไขข้อ น้ำปัสสาวะ

๑.๓ วาโยธาตุสมุฏฐาน มีทั้งหมด ๖ ประการ ดังนี้

ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมพัดในท้อง ลมพัดในลำไส้ ลมพัดทั่วร่างกาย ลมหายใจเข้าออก

๑.๔ เตโชธาตุสมุฏฐาน มีทั้งหมด ๔ ประการ ดังนี้

ไฟสำหรับอุ่นกาย ไฟสำหรับทำให้ร่างกายร้อนระส่ำระสาย ไฟสำหรับเผาร่างกายให้แก่ครำ่คร่า ไฟสำหรับย่อยอาหาร

๒. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองอุตุสมุฏฐาน

เมื่อกล่าวถึงฤดูอันเป็นที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคคือ ในปีหนึ่งๆ นั้นแบ่งออกเป็น ๓ ฤดู ฤดูละ ๔ เดือน เช่น

๒.๑ ฤดูร้อนเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐาน เตโชธาตุ พิกัดสันตัปปัคคี

๒.๒ ฤดูฝนเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐานวา โยธาตุ พิกัดกุจฉิสยาวาตา

๒.๓ ฤดูหนาวเป็นที่เกิดของโรคสมุฏฐาน อาโป พิกัดเสมหะโลหิต

๓. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองอายุสมุฏฐาน

อายุเป็นที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๓ วัย คือ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๑ **ปฐมวัย** (อายุตอนต้น) ที่มาของโรคคือ เสมหะเป็นเจ้าเรือนโลหิตแทรกและโรคโลหิตเป็นเจ้าเรือนเสมหะยังระคนอยู่

๓.๒ **มัชฌิมวัย** (อายุตอนกลาง) ที่มาของโรคคือสมุฏฐานอาโปธาตุพิกัดโลหิต ๒ ส่วนสมุฏฐานวาโยธาตุ ๑ ส่วนระคนกัน

๓.๓ **ปัจฉิมวัย** (อายุตอนปลาย) ที่มาของโรคคือ สมุฏฐานวาโยเป็นเจ้าเรืออาโปธาตุแทรกพิกัดเสมหะและเหงื่อ

๔. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองกาลสมุฏฐาน

กาลเวลาที่โรคแรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๔ ตอน เช่น

๔.๑ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัด เสมหะ

๔.๒ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัดโลหิต

๔.๓ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง อาโปธาตุ พิกัดดี

๔.๔ เป็นที่ตั้งทำให้เกิดโรคทาง วาโยธาตุ พิกัดลม

๕. จะต้องรู้จักที่แรกเกิดของโรคเกิดจากกองประเทศสมุฏฐาน

ประเทศสมุฏฐานอันเป็นที่ตั้งแรกเกิดของโรคแบ่งออกเป็น ๔ ประการ คือ

๕.๑ คนเกิดอยู่ในประเทศที่สูง เช่น ภูเขา เรียกว่าประเทศร้อนโรคของคนในประเทศนั้น เป็นสมุฏฐานเตโชธาตุ

๕.๒ คนเกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำ กรวดทรายเรียกว่าประเทศอบอุ่นโรคของคนในประเทศนั้น เป็นสมุฏฐานอาโปธาตุพิกัด ดีและโลหิต

๕.๓ คนที่เกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำฝนเปือกตมเรียกว่าประเทศเย็นโรคของคนในประเทศนั้นเป็นสมุฏฐานวาโยธาตุ

๕.๔ คนที่เกิดอยู่ในประเทศที่เป็นน้ำเค็มเปือกตมเรียกว่าประเทศหนาวโรคของคนในประเทศนั้นเป็นสมุฏฐานปัถวีธาตุ

๖. จะต้องรู้จักที่แรกเกิด มูลเหตุของโรค

หมอสำราญ ลุนทาลา กล่าวไว้ว่าจากการที่ได้ศึกษามาเป็นความรู้ขั้นแรกซึ่งตามตำราแพทย์ฉบับหลวงกล่าวไว้ในตอนต้นส่วนมูลของโรคนี้ตามหลักที่จะพิจารณามูลเหตุของการเกิดโรคนั้นเกิดขึ้นจากกิริยาอาการความประพฤติของมนุษย์ที่ทำให้เกิดโรคขึ้นได้โดยสังเขปมี ๘ ประการดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖.๑ อาหาร เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเลี้ยงร่างกายแต่ถ้ามนุษย์ไม่ระวังในเรื่องอาหารก็จะเกิดโทษได้เช่น บริโภคมากหรือน้อยกว่าที่เคยหรือรับประทานอาหารที่บูดเสียและอาหารที่ควรทำให้สุกเสียก่อนแต่ไม่ทำหรืออาหารที่ยังไม่เคยบริโภคแต่บริโภคมากเกินควร การบริโภคอาหารดังกล่าวมานี้ ย่อมทำให้ปกติธาตุในร่างกายผันแปรไปจึงเป็นมูลเหตุให้เกิดโรคกระเพาะอาหารหรือโรคอื่นๆ ตามมา

๖.๒ อิริยาบถ มนุษย์ทั้งหลายควรใช้อิริยาบถทั้ง ๔ คือ นั่ง ยืน เดิน นอน โดยเฉลี่ยให้สม่ำเสมอกันหากฝืนอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งนานเกินไป จึงทำให้เส้นเอ็นหรือส่วนแห่งอวัยวะแปรไปจากปกติ

๖.๓ อากาศร้อนและเย็น คือร่างกายถูกความร้อนความเย็นเช่น เคยอยู่ในที่ร่มแล้วออกไปอยู่กลางแดดกล้าหรือที่อบอ้าวอากาศผ่านไม่ได้นานเกินควรหรือเคยอยู่ในที่ร้อนอบอุ่น แล้วไปถูกความเย็นนานเกินไปเช่น ถูกฝนถูกน้ำค้างหรือลงไปแช่อยู่ในน้ำนานๆ ความร้อนความเย็นถ้าได้รับนานเกินควรก็เป็นมูลเหตุให้เกิดโรคได้

๖.๔ การอดนอน อดข้าว อดน้ำ คือ เมื่อถึงเวลานอนไม่ได้นอน เมื่อถึงเวลาบริโภคอาหารไม่ได้บริโภคอาหาร เมื่อถึงเวลาอยากดื่มน้ำไม่ได้ดื่มน้ำกิริยาทั้ง ๓ ประการนี้ ต้องทนทรมานอยู่เกินเวลาเป็นมูลเหตุทำให้เกิดโรคได้

๖.๕ การกลั้นอุจจาระ กลั้นปัสสาวะ คือตามธรรมดาอุจจาระเมื่อถึงคราวจะตกแต่กลั้นไว้ปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปปัสสาวะก็เช่นเดียวกันเมื่อถึงเวลาออกแต่กลั้นไว้ไม่ให้ออกทั้ง ๒ อย่างนี้ ถ้ากลั้นไว้ด้วยเหตุใดๆ ก็ตามเป็นเวลานานเกินควรก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

๖.๖ ทำงานมากเกินกำลัง เช่น ทำการหาบ หาม ยก แบก ฉุดลาก ของที่หนักเกินกำลังแรง หรือวิ่งกระโดดออกกำลังกายมากเกินไปหรือเหน็ดเหนื่อยเกินไปย่อมทำให้อวัยวะเคลื่อนไหวผิดปกติหรือใช้ความคิดคร่ำเคร่งต่องานถ้าใช้เกินกำลังแรงทั้งกำลังกายและกำลังความคิด ก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

๖.๗ ความเศร้าโศกเสียใจ คือ บุคคลเมื่อมีความทุกข์ร้อนก็ย่อมเศร้าโศกเสียใจจนลืมความสุขสำราญแม้อาหารที่เคยบริโภคก็เสื่อมถอยหรือละเลยเสียก็ดีเช่น เสียใจจนลืมกินลืมนอนเป็นเช่นนี้น้ำเลี้ยงหัวใจที่ผ่องใสก็กลับขุ่นมัวเหือดแห้งไปย่อมทำให้เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖.๘ โทสะมาก คือ บุคคลที่มีโทษะมากอยู่เสมอจนไม่สามารถรั้งสติไว้ได้ย่อมแสดงกิริยาอาการฝ่าฝืนร่างกายและจิตใจจนละทิ้งการบริหารรักษาร่างกายของตนเองเสียหรือทำการทุบตีตนเอง เช่นนี้ก็เป็นมูลเหตุของการเกิดโรคได้

สรุป ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ หมอ สำราญ ลุนทาลา ท่านยึดหลักจริยธรรมตามหลักตำราแพทย์แผนไทยว่าด้วยจรรยาบรรณคือ มีความขยันหมั่นเพียร มีความซื่อสัตย์ มีความละอายต่อบาปและศึกษาหาความรู้อยู่เสมอและใช้หลัก พรหมวิหาร ๔ ส่วนการแก้ปัญหาควรแก้ทั้งระบบ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดประชาชนต้องให้ความร่วมมือ และการให้ความรู้ถึงประโยชน์และโทษของสมุนไพรบางชนิดที่เป็นพิษ

หลักการตรวจโรครักษา ๕ ประการ คือ

๑. ตรวจวินิจฉัย ตามหลักการและวิธีการดังแบบแพทย์แผนไทยดังกล่าว

๒. จัดยาตามที่ตรวจพบ จากอาการ และ ชื่อของโรคตามที่ตรวจพบ

๓. ระบุอย่างชัดเจน ในการรับประทานยา ตาม เวลา ก่อน หลังอาหาร

๔. ระบุอย่างชัดเจน ของแสลงโรค ห้ามรับประทาน และแนะนำให้รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ ตลอดทั้งการพักผ่อน และ การบริหารร่างกายให้ถูกต้องตามสมควร

๕. นัดให้ไปพบแพทย์อีก หลังจากรับประทานยาแล้วประมาณ ๗ วัน [๑๗]

จุดเด่น การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรของหมอสำราญ ลุนทาลาคือ การติดตามผลการรักษาอย่างต่อเนื่องจนกว่าคนไข้จะหายเป็นปกติ หมอสำราญ ลุนทาลา จัดอยู่ในกลุ่มของหมอที่มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะถูกต้องตามกฎหมาย มีความสามารถปรุงยาน้ำ ยาเม็ด ยาแคปซูลเช่น ฟ้าทะลายโจรแคปซูล สรรพคุณ แก้ไข้เป็นต้น ซึ่งมีความสะดวกต่อการรับประทานและการรักษาเป็นต้น

จุดด้อย จากการสัมภาษณ์หมอสำราญ ลุนทาลา และผู้วิจัยได้เคยทำงานร่วมกับหมอสำราญ ลุนทาลา มองไม่เห็นจุดด้อยของท่านเลย

ผลจากสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป พบว่า หมอสำราญ ลุนทาลา ด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรเป็นการรักษาอย่างต่อเนื่องติดตามผลอยู่ตลอดเวลาทำให้คนไข้มีความพึงพอใจในระบบการให้การบริการ คนไข้คนหนึ่งกล่าวว่าหมอสำราญ ท่านมีความสามารถในการรักษาโรคประกอบกับการมีคุณธรรมจรรยาบรรณที่ฝังอยู่ในสายเลือดของความเป็นหมอ

---

[๑๗] สัมภาษณ์. **หมอสำราญ ลุนทาลา**, หมอพื้นบ้าน, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๐.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พื้นบ้านอย่างแท้จริงคือ ท่านเป็นคนที่ประพฤติตนดีเสมอต้นเสมอปลายไม่บกพร่อง เปรียบเสมือนเกลือรักษาความเค็ม

จากการสัมภาษณ์ พระอาจารย์อ้วน อธิปุณฺโญ [๑๕] ท่านพูดว่าหมอสำราญ ลุนทาลา ได้บริจาคที่ดินที่เขตตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี จำนวน ๖ ไร่ เพื่อสร้างวัด แสดงว่าหมอสำราญ ลุนทาลา เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีของชุมชน เงินที่ได้จากการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรท่านนำมาซื้อที่ดินบริจาคเป็นสาธารณะประโยชน์เพื่อเป็นที่บำเพ็ญบุญกุศลของคนทั้งหลายสืบไป

๔.๔.๓ แนวคิดเชิงจริยธรรมของ หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว

หมอทองรัก เพ็ชรเขียว[๑๖] เกิดเมื่อวันที่ ๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ปัจจุบันอยู่ที่ ชุมชนบ้านเซ อำเภอ เมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี อายุ ๗๕ ปี หมอทองรัก เพ็ชรเขียว เป็นหมอพื้นบ้านที่มีอายุมากและมีประสบการณ์การรักษาโรคด้วยสมุนไพรมาอย่างยาวนาน ประกอบกับความรู้ที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่สมัยเป็นพระภิกษุ แนวคิดทางจริยธรรมจึงฝังลึกลงในจิตใจด้วยจิตวิญญาณของความเป็นหมอและใจรักอยากจะเป็นหมอมาตั้งแต่สมัยเด็กๆ จากการติดตามปู่ไปเก็บยาสมุนไพรในป่า จึงมีประสบการณ์และความรู้การใช้สมุนไพรโดยตรง ตลอดจนการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมนอกจากจะเป็นหมอยาพื้นบ้านแล้ว ท่านยังเป็น หมอสู่ขวัญ หมอพราหมณ์ หมอดูดวงและมีความรู้พิธีกรรมด้านศาสนา เป็นต้น

แนวคิดเชิงจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน หมอทองรัก เพ็ชรเขียว กล่าวว่า คนเราเกิดมานั้นจะต้องอยู่ในกฎระเบียบของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น “ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่”* ถือว่าเป็นหลักสำคัญที่จะคอยประคับประครองให้การดำเนินชีวิตของคนเราไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ หมอพื้นบ้านก็เช่นเดียวกันนอกจากจะมีฮีตสิบสองคลองสิบสี่แล้วยัง

---

[๑๕] สัมภาษณ์. พระอาจารย์อ้วน อธิปุญโญ, เจ้าอาวาสวัดวิเวกบูรพาชัย ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี (ชุมชนหนองตุ), ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๐.

[๑๖] สัมภาษณ์. หมอทองรัก เพ็ชรเขียว, หมอพื้นบ้าน, ๒๑ กันยายน ๒๕๕๐.

*__ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่__ หมายความว่า จารีตประเพณีที่คนอีสานสืบทอดกันมาซึ่งเป็นกฎระเบียบที่เป็นสัญญาประชาคมของคนอีสานปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ต้องมีจรรยาบรรณ ควบคุมความประพฤติอีกชั้นหนึ่ง เพื่อมิให้หมอพื้นบ้านเกิดความโลภ ความโกธ ความหลง อันเนื่องจากลาภที่เกิดจากการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้าน

ดังนั้นผู้ที่จะเป็นแพทย์หรือเป็นหมอที่ดีได้นั้นต้องมีทั้งวิชาความรู้ในการรักษาโรคต่างๆ และจริยธรรมของหมอ เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่วและจะต้องสำนึกอยู่เสมอว่าแพทย์หรือหมอที่ดีต้องมีจรรยาบรรณ ๑๒ ประการ ดังนี้

๑. มีเมตตาจิตต่อคนไข้ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

๒. ไม่โลภเห็นแก่ลาภจากคนไข้แต่ฝ่ายเดียว

๓. ไม่โอ้อวดความรู้ให้คนไข้หลงเชื่อในความรู้ความสามารถของตน

๔. ไม่ปิดบังความเขลาของตน

๕. ไม่ปิดบังความดีของคนอื่น

๖. ไม่หวงกีดกันหมออื่นซึ่งมีความรู้ความสมารถดีกว่าตนเองในการรักษา

๗. ไม่ลุอำนาจแก่อคติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ

๘. ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ

๙. มีความละอายสะดุ้งกลัวต่อบาป

๑๐. ไม่เป็นคนเกียจคร้าน เผอเรอมักง่าย

๑๑. มีความละเอียดสุขุมมีสติใคร่ครวญอยู่เสมอ

๑๒. ไม่เป็นคนมีสันดานชอบมัวเมาในอบายมุข

แนวคิดเชิงจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านที่หมอทองรัก เพ็ชรเขียว นำมาใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อนำมาเทียบกับ จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาก็จะมีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี ฉะนั้นหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงมีอิทธิพล ต่อการดำเนินชีวิตของคนอีสาน ตั้งตนอยู่ในความซื่อสัตย์ สุจริตไม่ทำผิดกฎหมาย จารีตประเพณี

ก. ปัญหาทางจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน หมอทองรัก เพ็ชรเขียว พูดอยู่เสมอว่า จากสภาวะสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน อยู่ในยุควัตถุนิยม ทุกคนจึงต้องดิ้นรนต่อสู้ทุกๆ วิถีทาง เพื่อตอบสนองความต้องการทำให้เกิดการแข่งขันกันโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะกระทบต่อองค์กรและประเทศชาติ จากปัญหาเล็กๆ ก็อาจจะขยายใหญ่โตขึ้นระดับประเทศชาติได้

ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ก็เช่นเดียวกัน เกิดขึ้นจากความเห็นแก่ตัว ความไม่มีหิริและโอตตัปปะการไม่รู้จักอายต่อสิ่งที่กระทำลงไปความเห็นแก่ได้แต่ฝ่ายเดียว ไม่คำนึงถึงผู้อื่นไม่มีความสงสารเพื่อนมนุษย์ สิ่งเหล่านี้อาจจะเป็นปัญหาเพฉาะบุคคล แต่

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่งผลกระทบต่อประชาชนเมื่อยามเจ็บป่วย หวังพึ่งหมอเพื่อรักษา หมอกลับหาเงินอยู่บนความทุกข์ของคนไข้ เป็นต้น

ข. แนวทางแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน หมอทองรัก เพ็ชรเขียว กล่าวว่า ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ว่าจะแก้ไม่ได้ ก่อนอื่นจะต้องแก้ที่ตัวหมอก่อน ผู้เป็นหมอมีจิตสำนึกถึงความเป็นหมอเพียงพอหรือยัง มีจรรยาบรรณของความเป็นหมอดีพอหรือไม่ มีจิตวิญญาณของความเป็นหมอมากน้อยแค่ไหน หรือ มีวิชาความรู้ไว้เพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือไม่ ถ้าจะแก้ปัญหาดังกล่าวควรแก้ที่ใจก่อน ดังคำโบราณที่ว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” ไม่ลุอำนาจแก่อคติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ อย่างนี้ย่อมจะทำให้แก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นได้

การแก้ปัญหาจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน หมอทองรัก เพ็ชรเขียว สรุปได้ดังนี้

๑. ภาครัฐต้องให้ความรู้เรื่องจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านให้มากกว่านี้

๒. ภาครัฐควรให้การฝึกอบรมความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยแต่จะต้องอยู่ในกรอบของจารีตประเพณี

๓. ภาครัฐควรให้มีการฝึกอบรมหมอพื้นบ้าน ที่ยังไม่ได้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะตามพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ ที่เป็นหมอพื้นบ้านมีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรแต่ขาดความรู้ด้านจรรยาบรรณอย่างจริงจัง

๔. ภาครัฐควรให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรอย่างไรจึงถูกต้อง

๕. ภาครัฐควรให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาสมุนไพรที่หมอเถื่อนผลิต

๖. ภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาสมุนไพรไทยให้มากกว่านี้ และ จะต้องทำอย่างจริงจัง

ค. ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของ หมอทองรัก เพ็ชรเขียว

หมอทองรัก เพ็ชรเขียว เป็นหมอพื้นบ้านที่มากด้วยประสบการณ์ จากการสัมภาษณ์ ทำให้รู้ว่า หมอทองรัก เพ็ชรเขียว มีความสามารถช่วยเหลือคนในชุมชนและ บุคคลทั่วไป ได้เป็นอย่างดี เช่น คนป่วยทางกายก็รักษาด้วยสมุนไพร คนป่วยทางใจมาก็นั่งทางในด้วยการตรวจดูดวงชะตา ราศี ผูกดวงชะตา สะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยอีกแบบหนึ่ง

ดังนั้น ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของหมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว จึง

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มีการประพฤติปฏิบัติเคร่งครัด ข้อวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับข้อคะลำในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีรักษาศีล ๕ ศีล ๘ เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์หรือความขลังต่อการรักษาโรคให้ได้ผล ดังนี้

๑. ในทุกวันพระ จะถือศีล ๘

๒. ในวันคล้ายวันเกิดของตนเอง เมื่อเวียนมาบรรจบ ไม่เสพเมถุน

๓. ในวันนักขัตฤกษ์ ต่างๆ ไม่เสพเมถุน

๔. ในวันพระจะไม่ฆ่าสัตว์

๕. เวลาปัสสาวะ อุจจาระ จะไม่หันหน้าไปทางทิศบูรพา เพราะเป็นทิศที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม

๖. ห้ามค้ากำไรกับพระสงฆ์

๗. ห้ามนุ่งผ้าลอยชาย*

๘. อย่าเอาเงินสงฆ์* หรือ ยืมเงินสงฆ์มาค้าขายหากำไร

จากการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดทำให้หมอทองรัก เพ็ชรเขียว มีจิตใจที่หนักแน่น มีเหตุมีผล มีความรอบคอบในการทำหน้าที่จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และ สังคม

ขั้นตอนและกระบวนการในการรักษาโรคของหมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว ท่านรักษาโรคแบบพ่อแม่ดูแลลูกให้กำลังใจโนมน้าวจิตใจให้เกิดความเข้มแข็งไม่ถือตัวไม่หลงตัวเอง ทำตัวเองเหมือนกับน้ำคือ เข้าได้ทุกที่พร้อมที่จะแทรกซึมไปตามภาชนะที่รองรับได้เสมอ

ดังนั้นขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรค จึงไม่ยุ่งยากอะไรมากนัก เพราะหมอทองรัก เพ็ชรเขียว ได้ประยุกต์การรักษาโรคแบบผสมผสานให้ทันสมัยปัจจุบันดังนี้

๑. สอบถามประวัติคนไข้และครอบครัว

๒. สอบถามเคยเป็นโรคอะไรมาก่อน

๓. ตรวจดูสภาพร่างกาย และจิตใจ

๔. ตรวจและถามอาการของโรค ตรวจดูบาดแผลหรือสิ่งที่เห็นได้ด้วยตา

๕. ตรวจชีพจร ใช้นิ้วชี้กับนิ้วกลาง กดที่ข้อมือหรือเครื่องวัดความดันโลหิต

---

*คำว่า **นุ่งผ้าลอยชาย** หมายความว่า คนในสมัยก่อนนิยมใส่ผ้าโสร่ง คล้ายๆ กับผ้าถุง คนอีสานนิยมใส่กัน **“ การนุ่งผ้าลอยชาย”** คือ การนุ่งผ้าโสร่งเอาเชิงผ้า(ข้างล่าง)มาไว้ข้างบนแล้วเอาข้างบนลงไปไว้ข้างล่าง

*คำว่า **เงินสงฆ์** หมายความว่า เงินที่เป็นส่วนกลางสำหรับไว้ใช้เป็นส่วนรวมในกิจการต่างๆ ของวัด ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. ชั่งน้ำหนัก

สรุป หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ได้ประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมด้วยการรักษาศีล๕ และไม่ลุอำนาจแก่อคติ ๔ คือ ฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ และภยาคติ ตลอดการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะศีล ๕ ข้อที่ ๓ “กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณีสิกขาปะทังสะมาทิยามิ”การรักษาศีลข้อที่ ๓ อย่างเคร่งครัดก็เพื่อให้เกิดความศักศิทธิ์ ความขลังต่อการรักษาโรค

จุดเด่น หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ท่านรักษาโรคด้วยสมุนไพรแบบประยุกต์คือ การสวดคาถาอาคมปลุกเสกยาสมุนไพร ก่อนทำการปรุงยารักษาโรค หมอทองรัก เพ็ชรเขียว มีความสามารถในการช่วยเหลือชุมชนได้หลายอย่างเช่น การรักษาคนไข้บางคนรักษาด้วยสมุนไพร คนไข้บางคนรักษาด้วยคาถาอาคมและ ตรวจดูดวงชะตาราศี ผูกดวงชะตา สะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นเมื่อพิจารณาดูหมอทองรัก เพ็ชรเขียว จึงอยู่ในกลุ่มหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคด้วยสมุนไพรและ ประยุกต์ไสยศาสตร์ให้กลมกลืนกันอย่างเหมาะสม

จุดด้อย จากการสัมภาษณ์หมอทองรัก เพ็ชรเขียว มีจุดด้อยอยู่บ้างคือ ด้วยเหตุที่หมอทองรัก เพ็ชรเขียว เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถหลายแขนงทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกันยากที่จะทิ้งหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งได้เพราะหมอทองรัก เพ็ชรเขียว ถือว่าการช่วยเหลือประชาชนต้องมาก่อน แต่อย่างไรก็ตามหมอทองรัก เพ็ชรเขียว ก็แบ่งเวลาได้ลงตัวและเหมาะสมตามสถานการณ์ปัจจุบัน

ผลจากสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป พบว่า หมอทองรัก เพ็ชรเขียว เป็นที่รักและเคารพนับถือของคนในชุมชน สามารถเรียกใช้ทุกเวลา ด้านการรักษาโรคก็ไม่หวังกำไรมากเกินความเป็นจริงโดยท่านยึดหลักตามคำโบราณที่ว่า “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” จากการสัมภาษณ์นางทองมี มุขกัง[๒๐]ผู้ป่วยกล่าวว่า หมอทองรัก เพ็ชรเขียว เป็นบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพมาก เพราะท่านช่วยรักษาชีวิตคนในยามตกทุกข์ ท่านมีความจริงใจจริงจังในการทำหน้าที่ด้านการช่วยเหลือสังคมทุกๆ ด้านเท่าที่จะทำได้ ท่านได้สร้างกุฏิที่วัดบ้านเซ หนึ่งหลัง แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจใฝ่ในธรรมสร้างบุญบารมีฝังทรัพย์ใน

[๒๐] สัมภาษณ์. **นางทองมี มุขกัง**, ประชาชนทั่วไป, ๒๕ กันยายน ๒๕๕๐.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เงินที่สร้างกุฎีได้จากการประกอบอาชีพหมอพื้นบ้าน หมอทองรัก เพ็ชรเขียวจึงยึดอาชีพหมอพื้นบ้านมาจนถึงปัจจุบันนี้

๔.๕ ลักษณะที่เป็นจุดเด่นทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

จากสภาวะสิ่งแวดล้อม และระบบทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วการปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมทุกชนชั้นการที่เราจะวิ่งตามกระแสโลกในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ในบางสิ่งบางอย่างก็มีคุณอนันต์แต่ในบางครั้งก็เกิดมหันตโทษ [๒๑]เพราะฉะนั้นจารีตประเพณีอันเป็นภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดจากบรรพชนที่ฝังลึกลงไปในสายเลือดของหมอพื้นบ้าน ที่เป็นอนุชนรุ่นหลังเกี่ยวกับเรื่องกิริยามารยาทดังจะเห็นได้จากประเพณีอีสานจะเน้นเกี่ยวกับ “ฮีต ๑๒ คลอง ๑๔” ในการปฏิบัติตัวทั้งส่วนตน และต่อสังคม หนึ่งในนั้นหมอพื้นบ้านก็ได้มรดกตกทอดจนเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อมา ดังนั้นจรรยาบรรณ ของหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นทั้งต่อตนเองและสังคมดังนี้

๑. **จริยธรรมหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นต่อตนเอง** ในการปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง หมอพื้นบ้านผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามธรรมนองคลองธรรมมีจรรยาบรรณเช่น มีความขยันหมั่นเพียรมีความรับผิดชอบมีความอดทนความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญและการเสียสละเป็นต้น เมื่อหมอพื้นบ้านปฏิบัติตามแล้วย่อมมีจุดเด่นในหน้าที่การงาน ส่งผลให้ได้รับความสุขต่อตนเองและครอบครัว

๒. **จริยธรรมหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นต่อสังคม** จากการปฏิบัติตนตามหลักจรรยาบรรณ นอกจากจะมีจุดเด่นต่อผู้ปฏิบัติแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หลักจรรยาบรรณ ถึงจะเป็นหลักที่หมอพื้นบ้านนำมาปฏิบัติเป็นการส่วนตัวของหมอพื้นบ้านก็ตาม หมอพื้นบ้านเปรียบเสมือนเสาหลักของชุมชน เมื่อหมอพื้นบ้านยึดหลักจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพแล้ว การเอาเปรียบ การรักษา การให้ความอนุเคราะห์สงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้นั้นย่อมต้องมี จึงเชื่อได้ว่าจรรยาบรรรของหมอพื้นบ้านมีจุดเด่นทางสังคม

๓. จริยธรรมหมอพื้นบ้าน ยังเป็นอาหารทางใจ จากการปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณแล้วนอกจากจะช่วยให้เราประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว หน้าที่การงานและก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมแล้วยังทำให้เรารู้สึกอิ่มเอิบใจเช่น การได้แสดงออกทางกาย

---

[๒๑]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม,** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. หน้า ๘๓๘.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทางวาจาและทางใจด้วยการทำบุญ การแสดงความเมตตา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความบริสุทธิ์ใจมีความละอายต่อบาป มีความยุติธรรมเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราสุขใจมีจิตใจสงบไม่เร่าร้อน จะปฏิบัติหน้าที่การงานก็มีความสุขการที่หมอพื้นบ้านปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณอยู่เสมอจนซึมซาบลงไปในกมลสันดานจิตใจก็จะสงบสว่างปลอดโปร่งนี้คือจุดเด่นของจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน ถึงจะเป็นความสุขส่วนตนก็มีผลต่อเนื่องไปยังบริบทรอบ ๆ

ชาญ นพรัตน์ และ สิทธา มีชอบธรรม[๒๒] ได้กล่าวถึงจุดเด่นหมอพื้นบ้านในการประพฤติปฏิบัติดีทั้งทางกาย วาจาใจและความคิดคือ ทำดี พูดดี คิดดี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. หมอพื้นบ้านย่อมรักษาความเรียบร้อย

๒. หมอพื้นบ้านย่อมไม่ทำอุจาดลามก

๓. หมอพื้นบ้านมีสัมมาคารวะ

๔. หมอพื้นบ้านย่อมมีกิริยาเป็นที่รักของคนทั้งหลาย

๕. หมอพื้นบ้านย่อมเป็นผู้มีสง่า

๖. หมอพื้นบ้านย่อมปฏิบัติงานดี

๗. หมอพื้นบ้านย่อมเป็นผู้ใจดี

๘. หมอพื้นบ้านย่อมไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง

๙. หมอพื้นบ้านย่อมรักษาความสุจริต ซื่อตรง

๑๐. หมอพื้นบ้านย่อมไม่ประพฤติตัวไปในทางที่ชั่ว

สรุปว่า ลักษณะจุดเด่นของหมอพื้นบ้านมีอยู่ ๕ ประการ[๒๓] คือ

๑. หมอพื้นบ้านอยู่คู่กับคนไทยมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์เช่น ตำรายาแผนโบราณ ท่านได้จารึกไว้ให้เป็นสาธารณทานตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๒. หมอพื้นบ้านคือ หมอแห่งสายเลือดไทยมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานและยังยืนหยัดยึดมั่นตลอดไป

---

[๒๒]ชาญ นพรัตน์ และคณะ, **พัฒนาสังคม และ ชุมชน,** หน้า ๗๒,๙๘.

[๒๓]ปิยโสภณ, **ระเบียบชาวพุทธ,** พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่มธรรม,) หน้า ๑๑. ม.ป.ป,

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. หมอพื้นบ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความเป็นไทย เช่น ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต

๔. หมอพื้นบ้าน เป็นสถาบัน หรือเป็นหมอประจำชาติไทยมาทุกยุคทุกสมัย และได้รับความอุปถัมภ์ จากพระมหากษัตริย์มาโดยตลอดทุกๆ รัชกาล

๕. หมอพื้นบ้าน ให้ความเสมอภาคในการให้การบริการรักษาโรคหมู่มวลมนุษย์ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะชาติ ศาสนาด้วยความเมตตาเท่าเทียมกันหมด

จุดเด่นทั้ง ๕ ประการ เมื่อย่อลงได้ ๓ ประการ คือ

๑. จุดเด่นทางกายคือ การแสดงออกทางกาย เป็นการแสดงออกที่ยึดหลักจารีตประเพณี ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม ตั้งอยู่ในจรรยาบรรณ

๒. จุดเด่นทางวาจาคือ การแสดงออกทางวาจา การไม่กล่าวคำเท็จทั้งปวง

๓. จุดเด่นทางใจคือ การมีน้ำใจงาม มีเมตตาจิต มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นใจกัน ในยามทุกข์ แม้แต่พวกฝรั่งยังยอมรับว่า “คนไทยน้ำใจงาม”

จุดเด่นที่สำคัญของหมอพื้นบ้านคือ สามารถปลูกฝังสายใยใฝ่ใจในธรรมชาติคู่กับคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณได้เป็นอย่างดี

๔.๖ ลักษณะที่เป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้าน

การสืบทอดวิชาแพทย์แผนไทยของหมอพื้นบ้าน ในปัจจุบันเริ่มทิ้งรอยเท้าของบรรพบุรุษเห็นแก่ตัวมากขึ้นทำให้เกิดจุดด้อยได้เช่น ขาดศีลหรือระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ทางสังคมหลงผิดว่าตนเองมีเสรีมากกว่าคนอื่นทำอะไรก็ได้ตามใจชอบถือตนว่ามีอภิสิทธิ์ชนใช้สิทธิทำสิ่งผิดให้เป็นถูกทำให้เกิดความหย่อนยานในระเบียบซึ่งเป็นเหตุให้หมอพื้นบ้านละเมิดจรรยาบรรณต้องอ้างเรื่องค่ายาหรือสมุนไพรบางชนิดสั่งซื้อมาจากต่างประเทศเช่น โกฐ เทียนต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้าน

การปรุงยารักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ก็เป็นจุดด้อยคือ การรักษาโรคทางแพทย์แผนไทย ที่หมอพื้นบ้านทำการรักษาอยู่ทุกวันนี้ ส่วนใหญ่ยาที่ใช้เป็นสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ นำมาประกอบเป็นยาตามตำรับต่างๆ จึงไม่ได้มาตรฐานเหมือนแผนปัจจุบันเช่น ยาพาราเซตามอลแพทย์แผนปัจจุบันก็ใช้ในรูปแบบเดียวกันหมดอัตราส่วนผสมที่ได้มาตรฐาน ผ่านการตรวจสอบวินิจฉัยจากองค์การอาหารและยา (อ.ย.) มีวันเดือนปีที่ผลิตและ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันหมดอายุ ขนาดรับประทานควรเก็บยาไว้ในอุณหภูมิเท่าไรมีเอกสารกำกับยาส่วนผสมคำเตือนมีครบหมดส่วนหมอพื้นบ้านมีจุดด้อยหลายประการเช่น

๑. จุดด้อยด้านผลิตยาจากสมุนไพรไม่มีคุณภาพ คือ จุดด้อยในการผลิตยาจากสมุนไพรซึ่งไม่มีคุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัยมี ๗ ประการ[๒๔] ดังนี้

(๑) ขาดความรู้การผลิตที่ถูกต้อง

(๒) ขาดสถานที่

(๓) ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์จัดการวัตถุดิบ

(๔) ขาดวัตถุดิบสมุนไพรและการจัดการวัตถุดิบ

(๕) ขาดการดำเนินการผลิตและบรรจุ

(๖) ขาดการควบคุมคุณภาพ

(๗) ขาดการจัดการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. จุดด้อยการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพร คือ การควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพรของหมอพื้นบ้านเป็นขบวนการที่หมอพื้นบ้านต้องตระหนักและรับผิดชอบต่อผู้บริโภคเพื่อให้ได้ผลผลิตยาที่มีคุณภาพดีสม่ำเสมอตามข้อกำหนดมาตรฐานที่ตั้งไว้แต่เนื่องจากหมอพื้นบ้านขาดความเข้าในการควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตยาจากสมุนไพรดังกล่าว

๓. จุดด้อยด้านการขออนุญาตผลิตยา คือ การนำเอาสมุนไพรที่ได้จาก พืช สัตว์ แร่ธาตุ ต่างๆมาประกอบเป็นยาหมอพื้นบ้านขาดความรู้ที่จะขออนุญาตผลิตยาสมุนไพรบางตัวสามารถผลิตได้ในชุมชน หรือหมอพื้นบ้านผู้ที่มิได้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะก็สามารถผลิตได้เช่น กล้วยน้ำว้า ฝรั่ง กระเทียม กระชาย ขิง ขมิ้นชัน ชะพลู ตะไคร้ มะตูม พริกไทย หัวแห้วหมู ใบขี้เหล็ก ใบชุมเห็ดเทศ ใบมะขามแขก ว่านหางจระเข้ เถาบอระเพ็ด ฟ้าทะลายโจร ผลมะระขี้นก ใบรางจืด ดอกเก็กฮวย ใบเตย บัวบก ดอกกระเจี๊ยบ ใบ ดอกขลู่ หญ้าหนวดแมว ผลมะขามป้อม ใบหม่อน เห็ดหลิ้นจือ แง่งข่า ใบเสลดพังพอนตัวเมียหรือพญายอ หัวไพล สมุนไพรที่กล่าวมานี้สามารถผลิตได้แต่หมอพื้นบ้านยังขาดประสบการณ์ในการผลิตที่ถูกต้องและการขออนุญาตผลิตจึงเป็นจุดด้อยของหมอพื้นบ้านที่อยู่ในชนบท [๒๕]

---

[๒๔]คณะกรรมการอาหาร และยา กระทรวงสาธารณสุข, **คู่มือผลิตยาจากสมุนไพร เพื่อเศรษฐกิจชุมชน,** หน้า ๔๔ - ๖๔.

[๒๕]**เรื่องเดียวกัน.** หน้า ๗ - ๑๓.

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ความไม่สะดวกในการรับประทานยา คือ ยาสมุนไพรส่วนมากการรักษามักจะเป็นลักษณะของสมุนไพรใช้ต้ม เอาน้ำดื่ม หรือ ฝน จึงเกิดความยุ่งยากเสียเวลากว่าจะได้กินยาก็ใช้เวลานานพอสมควรหมอพื้นบ้านบางคนมีพิธีกรรมต่างๆในการต้มยาหรือข้อคะลำปฏิบัติให้ถูกต้องในการต้มยาสมุนไพรแต่ละครั้งเช่น การต้มยาจะต้องเอาไม้พุทราอย่างเดียว หมอบางคนก็ให้เข้ากรรม* กินยา จึงไม่สะดวกดังกล่าวถือว่าเป็นจุดด้อยสำหรับในยุคที่ทุกคนต้องดิ้นรนเอาตัวรอดในสภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ทุกเวลานาทีมีค่าจึงไม่สะดวกที่จะต้มยารับประทาน

๕. ค่ารักษาแพง จากสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติยาสมุนไพรที่ได้จากพืชและสัตว์หลายชนิดเมื่อก่อนสมุนไพรเหล่านี้หาง่ายมากเช่น เขากวาง นอแรด งาช้าง เลือดแรด ฯลฯ ปัจจุบันหายากและสมุนไพรบางอย่างเป็นสัตว์คุ้มครองผิดกฎหมายในปัจจุบันพฤกษชาติหรือพืชก็ดีสัตว์ก็ดีแร่ธาตุต่างๆ ก็ดีหมอพื้นบ้านก็สรรหามาประกอบเป็นยาบำบัดโรค ปัจจุบันนี้พฤกษชาติ ที่ใช้ทำยา เหลือน้อยลง เป็นต้นเหตุให้ต้นทุนการผลิต[๒๖] และค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ค่ารักษาพยาบาลโรคบางอย่างจึงแพงขึ้นเป็นเงาตามตัวจนบางครั้งดูเหมือนว่ามากจนไม่นึกถึงจรรยาบรรณของตนเลยก็มี[๒๗]

สรุป ลักษณะจุดด้อยของหมอพื้นบ้านมีอยู่ ๕ ประการ[๒๘] คือ

๑. หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มุ่งเน้นอามิสสินจ้างรางวัลมากกว่าคุณภาพทางจิตใจหรือการแสวงหาผลประโยชน์จนลืมค่าของคนขาดจรรยาบรรณขาดจิตสำนึกไป

๒. การศึกษาตามหลักจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านยังอยู่ในวงจำกัดยังไปไม่ถึงรากหญ้าหมอพื้นบ้านที่อยู่ในชนบทยังขาดความรู้ด้านจรรยาบรรณที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ

๓. สถาบันการแพทย์แผนไทยยังไม่ได้รับการอุปถัมภ์คุ้มครองจากภาครัฐ อย่างจริงจัง

---

* **เข้ากรรม** หมายถึง ในขณะรักษาจะต้องการรักษาศีล ๕ ศีล ๘ จนกว่าจะหายเป็นปกติ

[๒๖]พระยาศัลวิธานนิเทศ ,และ คณะ, **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน,** หน้า ๓.

[๒๗]ศักดิ์สิทธิ์ กิจขยัน,**พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ในป่าชุมชนอนุรักษ์ผาวียง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู**, (นักวิชาการป่าไม้ ๖ว, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

[๒๘]ปิยโสภณ, **ระเบียบชาวพุทธ,** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ร่มธรรม), ม.ป.ป. หน้า ๒๑.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หมอพื้นบ้านหย่อนยานเรื่องจรรยาบรรณระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ทาง จารีตประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นจุดกำเนิดของจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านและการใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ

๕. หมอพื้นบ้านขาดการอบรมปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้านจริยธรรมที่ถูกต้องและไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

๔.๗ จริยธรรมสิบสี่ข้อทางเดินของหมอพื้นบ้านที่ควรเดิน

ในคัมภีร์แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ได้วางแบบแผนจรรยาบรรณเป็นทางเดินของหมอพื้นบ้าน สิบสี่ ข้อ ตามคัมภีร์ฉันทศาสตร์ พระยาพิศณุประสาทเวชได้แต่งไว้เป็นกาพย์ยานี ดังนี้

เรียนรู้ให้ครบหมด จนจบบทคัมภีร์ใน
ฉันทศาสตรท่านกล่าวไข สิบสี่ข้อจงควรจำ
เปนแพทย์นี้ยากนัก จะรู้จักซึ่งกองกรรม
ตัดเสียซึ่งบาปธรรม สิบสี่ตัวจึงเที่ยงตรง
เปนแพทย์ไม่รู้ใน คัมภีร์ไสย์ท่านบรรจง
รู้แต่ยามาอำองค์ รักษาไข้ไม่เข็ดขาม
บางหมอก็กล่าวคำ มุสาซ้ำกระหน่ำความ
ยกตนว่าตนงาม ประเสริฐยิ่งในการยา
บางหมอก็เกียจกัน ที่พวกอันแพทย์รักษา
บางกล่าวเปนมารยา เขาเจ็บน้อยว่ามากครัน
บางกล่าวอุบายให้ แก่คนไข้นั้นหลายพัน
หวังลาภจะเกิดพลัน ด้วยเชื่อถ้อยอัตมา
บางที่ไปเยียนไข้ บมีใครจะเชิญหา
กล่าวยกถึงคุณยา อันตนรู้ให้เชื่อฟัง
บางแพทย์ก็หลงเล่ห์ ด้วยกาเมเข้าปิดบัง
รักษาโรคด้วยกำลัง กิเลสโลภะเจตนา
บางพวกก็ถือตน ว่าไข้คนอนาถา
ให้ยาจะเสียยา บห่อนลาภจะพึงมี
บางถือว่าตนเฒ่า เปนหมอเก่าชำนาญดี

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รู้ยาไม่รู้ที รักษาได้ก็ชื่นบาน
แก่กายไม่แก่รู้ ประมาทผู้อุดมญาณ
แม้เด็กเปนเด็กชาญ ไม่ควรหมิ่นประมาทใจ
เรียนรู้ให้เจนจัด จบจังหวัดคัมภีร์ไสย์
ตั้งต้นปฐมวัยใน ฉันทศาสตร์ดังพรรนา... [๒๙]

นอกจากทางเดินสิบสี่ข้อที่กล่าวมา หมอพื้นบ้านควรยึดทางเดินอีกประการ ดังที่ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์หลี่ กั๊วะ โต้ง กล่าวไว้ว่าคนที่เป็นหมอต้องช่วยชีวิตคน เป็นหน้าที่ ไม่ว่าโรคหนักขนาดไหน และแบบไหน ควรรักษาก็จะรักษามีจุดประสงค์ของการรักษา ๕ ประการ [๓๐] คือ

๑. เพื่อให้หายดี
๒. เพื่อให้ทุเลาขึ้น
๓. เพื่อยืดชีวิต
๔. เพื่อช่วยปรับปรุงสมรรถภาพ
๕. เพื่อช่วยลดความเจ็บปวด

สรุป ทางเดินของหมอพื้นบ้านที่มีจุดประสงค์อันเป็นไปโดยชอบประกอบด้วยธรรม คือทางเดิน ๑๔ ข้อ อันเป็นทางเดินที่หมอทุกคนควรตระหนักอยู่เสมอ จุดประสงค์ คือเพื่อให้สุขภาพทางกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีอายุยืนนานตราบเท่าที่กฎธรรมชาติของสังขารจะพึงให้เป็นไปได้ ซึ่งจัดว่าเป็นผู้มีสวัสดิภาพทางกายโดยสมบูรณ์ตามปรารถนาคุ้มค่าของการมีสรีระแต่ละชาติการมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์ย่อมก่อให้เกิดความเป็นคนมีสุขภาพจิตที่แข็งแกร่งได้ดียิ่ง

๔.๘ คุณค่าจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน

คุณค่าทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน หมายถึง คุณค่าแท้จริงของความเป็นหมอพื้นบ้าน ถือว่าการมีบทบาทหน้าที่ในการเยียวยาบำบัดโรคและดูแลรักษาคนให้มีสุขภาพดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนนี้คือคุณค่าที่แท้จริงส่วนวิชาชีพหมอพื้นบ้านเป็นเครื่องประกอบ

---

[๒๙] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และ จดหมายเหตุ ,**แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์,** หน้า ๘ – ๑๐.

[๓๐] หลี่ กั๊ว โต้ง, **แนะนำการแพทย์จีน,** พิมพ์ครั้งที่ ๑.(กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖). หน้า ๑๒๘.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อาชีพเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี คุณค่าทางจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอยู่ในตัวอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับตัวหมอว่าจะ ชี้ให้เห็นเด่นชัดถึงคุณค่าทางจริยธรรมมากน้อยเพียงไร [๓๑]

ดังนั้น คุณค่าจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน พอจะสรุปได้ดังนี้

(ก) คุณค่าทางความดี คือ การประพฤติปฏิบัติตามหลักกุศลธรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานของหมอพื้นบ้านในการประพฤติธรรมทั้งทางกาย วาจาใจมีการกระทำในการดำเนินชีวิตโดยสุจริตธรรมเกื้อกูลกันไม่เบียดเบียนกันไม่ทำร้ายไม่ล่วงละเมิดกันไม่พยาบาทอาฆาตจองเวรโดยให้พิจารณาว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว กรรมดีทำแล้วไม่เดือดร้อนภายหลังกลับทำให้หัวใจแช่มชื่นเบิกบาน กอปรด้วยความรัก ความเมตตากรุณากัน นำสันติสุขมาให้ส่วนกรรมชั่วทำแล้วย่อมเดือดร้อนซบเซาไม่เกิดประโยชน์ ความดีเป็นกุศลเป็นบุญเป็นทางนำไปสู่สุคติ จริยธรรมของหมอพื้นบ้านจึงหมายถึงการประพฤติดีทางกาย วาจาใจมีศีลมีธรรมไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง

(ข) คุณค่าทางความงาม คือ ความรู้สึกประทับใจที่เกิดจากจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ที่เกิดจากจารีตประเพณี นำความเป็นระเบียบเรียบร้อยประพฤติปฏิบัติในจริยธรรมเป็นที่เลื่อมใส มีจริยธรรมทำให้เกิดความงาม ละความชั่วเพราะเห็นความงามในความดี มีจิตใจงาม ถึงพระธรรมที่งดงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางและงามในที่สุดคืองามด้วยจริยธรรม

(ค) คุณค่าทางความสุข คือ ความรู้สึกสบายใจสบายกาย เมื่อได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามป่วยไข้ความสุขทางกาย ทางใจถึงจะเป็นความสุขขั้นต่ำก็ถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งการทำความดีของหมอพื้นบ้าน [๓๒]

คุณค่าจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน มีคุณค่าทางด้านร่างกายทั้งต่อตนเองและผู้อื่นคือการทุ่มเทด้วยกายถือการรักษาคนเป็นหลักไม่โกงค่ารักษาทำตัวให้เป็นคนมีค่าเห็นค่าของคนไม่เลือกชั้นวรรณะนอกจากนี้ ยังมีคุณค่าทางด้านวาจา จริยธรรมทำให้หมอพื้นบ้านมีวาจาที่อ่อนหวาน รู้จักพูดในสิ่งที่ควรพูด รู้จักทำในสิ่งที่ควรทำและเมื่อผิดพลาดสามารถแก้ไขได้ด้วยการประพฤติตามหลักพุทธจริยธรรมและคุณค่าด้านจิตใจมีความปรารถนาที่จะให้คนอื่นเป็นสุขปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงเพื่อความผาสุกยั่งยืนนานด้วยความดี ๓ ประการคือ

---

[๓๑]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การแพทย์แนวพุทธ,** พิมพ์ครั้งที่ ๒.(กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๓๕๔๑), หน้า ๒๖.

[๓๒]ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม,**หน้า ๒๐.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) ความดีที่เป็นเนื้อแท้ หรือ ความดีในตัวหมอพื้นบ้านคือ ความดีประเภทนี้จะมีคุณค่าในตัวหมอพื้นบ้านไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาตีความให้เช่น การทำความดี ความจริง ความงาม เป็นต้น

๒) ความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวย หรือ ส่งเสริมหมอพื้นบ้านให้สูงขึ้นไปอีก เช่น ความมีสุขภาพอนามัยดี ความมีทรัพย์สมบัติ การมีความรู้สามารถรักษาโรคได้ดี เป็นต้น

๓) ความดีทั้งที่เป็นเนื้อแท้ในตัวหมอพื้นบ้านและความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวยหมอพื้นบ้านให้ทำความดีสูงขึ้นไปอีกเช่นความเมตตากรุณาความรักความสามัคคีขยันหมั่นเพียรความอดทนการสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันความเป็นพี่เป็นน้องกัน (ภราดรภาพ) ความประหยัดอดออมเป็นต้น[๓๓]

สรุป

จากการวิจัยจริยธรรมของหมอพื้นบ้านทั้ง ๓ ท่านพบว่าได้ประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมมาประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมด้านจารีตประเพณี เช่น หมอพนม หอมสมบัติ ประยุกต์พุทธจริยธรรมหมวดธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง คือ ๑) สติ เมื่อมีสติ ๒) ปัญญา ความรู้ตัวว่าอะไรถูกอะไรผิด พูดดี คิดดี ทำดี พูดอย่างมีสติ คิดอย่างมีสติ ทำอย่างมีสติ ก็จะสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ เป็นต้น ส่วนหมอสำราญ ลุนทาลา ท่านประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดพรหมวิหาร ๔ ประการ ๑) เมตตา มีความรักใคร่ ปราถนาจะช่วยทุกๆ คนให้มีความสุข ๒) กรุณา มีความสงสาร เต็มใจช่วยเหลือทุกๆ คนในยามเจ็บไข้เพื่อให้หายจากทุกข์คือ โรคที่มาเบียดเบียน ๓) มุทิตา มีความพลอยยินดี กับทุกๆ คนที่หายจากความเจ็บไข้ ๔) อุเบกขา สามารถทำใจได้ในทุกๆ สถานการณ์ เป็นต้น หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ท่านประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมหมวดอคติ ๔ ประการ ๑) เว้นฉันทาคติคือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบทำการรักษาโรคเหมือนกันอื่นๆ ๒) เว้นโทสาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะชังยินดีรับรักษาโรคตลอดเวลา ๓) เว้นโมหาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะหลง ในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ๔) เว้นภยาคติ คือ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว กลัวในที่นี้หมายถึง กลัวอำนาจบารมีของผู้ที่มารักษาด้วยเลยรับรักษาก่อนคนอื่น และที่สำคัญหมอทองรัก เพ็ชรเขียว ท่านประพฤติ

---

[๓๓]บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์,** พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๙), หน้า ๒,๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปฏิบัตตามหลักศีล ๕ อย่างเคร่งครัด และถือศีล ๘ ในวันอุโบสถ ถือเป็นชาวพุทธที่ดีเป็นตัวอย่างที่ดีของหมอพื้นบ้าน และผู้ป่วยประชาชนทั่วไปทั้งหลาย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าหลักพุทธจริยธรรมที่หมอพื้นบ้านนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพสอดคล้องกับหลักจารีตประเพณี ซึ่งถึงแม้ว่าจารีตประเพณีอาจจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตามแต่สิ่งที่หมอพื้นบ้านประพฤติปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ด้วยจิตสำนึกของความเป็นหมอพื้นบ้านที่ฝังลึกอยู่ในสายเลือด และทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคมอย่างสุดความสามารถ มีความคิดที่สร้างสรรค์ ไม่กระทำผิดหน้าที่ และต่อสถาบันวิชาชีพที่ตนเองประกอบอยู่ เชิดชูจริยธรรมเหนือสิ่งอื่นใด

ปัญหาจริยธรรม คือ เกิดจากการเห็นแก่ตัว มีความโลภ เกิดจากการไม่รักษาศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติผิด จารีตประเพณี ขาดจิตวิญญาณของความเป็นหมอพื้นบ้าน ผู้หวังความเจริญในอาชีพหมอพื้นบ้านควรละชั่วกลัวบาป ประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมก็จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ศึกษาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรในทัศนะของหมอพื้นบ้านในเขตเทศบาลนครอุดรธานี พบว่า

๕.๑.๑ หมอพื้นบ้านมีความเป็นมาที่ยาวนานพร้อมๆ กับการถือกำเนิดมาของมนุษยชาติ แพทย์แผนไทยถือการรักษาโรคโดยอาศัยธรรมชาติบำบัดเช่น สมุนไพร พืชพรรณธัญญาหารนำมาประกอบเป็นเภสัชและข้อห้ามต่างๆ ดังนั้นหมอพื้นบ้านจึงมีความสำคัญมากต่อการดำรงชีวิตของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การรักษาชีวิตมวลมนุษย์ตั้งแต่ เกิด จนกระทั้งถึงวัน ตาย ดังปรากฏในพระคัมภีร์ต่างๆ ว่าด้วยการรักษาโรคที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นระบบ

๕.๑.๒ หมอพื้นบ้านสามารถนำหลักจริยธรรมที่สอดคล้องกับพุทธจริยธรรมเช่น เบญจศีล เบญจธรรม การกระทำดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ มรรคมีองค์ ๘ ประการคือ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ กระทำชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ และตั้งจิตชอบ พุทธจริยธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา การประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี จึงทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

๕.๑.๓ ปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ จากแนวโน้มภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบัน ทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงสังคมส่วนรวม บางคนคิดอยากจะเป็นหมอเพราะรายได้ดี ถ้าคิดอย่างนั้นเพียงแค่คิดก็ผิดจริยธรรมแล้ว และอีกอย่างปัญหาเกิดจากการที่ทางรัฐไม่สนับสนุนอย่างจริงจัง แนวทางที่จะแก้ปัญหาจริยธรรมคือ จะต้องขอความร่วมมือทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนตลอดจนประชาชน เมื่อเห็นว่าสิ่งใดที่ไม่ถูกก็อย่าไปสนับสนุน เช่น ยาสมุนไพรที่ไม่มีฉลากยากำกับ เป็นต้น

การแก้ปัญจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน ต้องอาศัยจิตใต้สำนึกของผู้เป็นหมอ ว่าจะประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของหมอพื้นบ้าน และประยุกต์หลักจริยธรรมทางพุทธ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสนามาใช้อย่างถูกต้องหรือไม่ ถ้าหากว่าประฤติตามหลักจริยธรรมดังกล่าวซึ่งประกอบไปด้วยความเมตตา ความเอื้ออาทร ไม่หวังผลกำไรไม่มีผลประโยชน์ด้านธุรกิจมาเกี่ยวข้อง จนมีคำกล่าวว่า“ช่วยชีวิตคนหนึ่งคนได้บุญมากกว่าสร้างเจดีย์เก้าชั้น”จะเห็นได้ว่าชีวิตคนมีค่ามากกว่าเงินทองการเป็นหมอพื้นบ้านอย่างน้อยก็จะต้องมี ๓ ร. คือ ร. รักษากาย ร. รักษาใจ ร. รักษาธรรม ขยายความได้ว่า

ร. รักษากาย หมายถึง การดูแลรักษาร่างกายสุขภาพอนามัยของผู้ป่วยเหมือนการดูแลร่างกายของตนเอง

ร. รักษาใจ หมายถึง การมีน้ำใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์มีความปรารถนาที่จะให้คนไข้หายจากโรคโดยไม่เห็นแก่อามิสสินจ้างใดๆ มีน้ำใจรักใคร่เสมอเหมือน เป็นญาติพี่น้องของตน

ร. รักษาธรรม หมายถึง การรักษาคุณธรรมจริยธรรม หรือจรรยาบรรณ ข้อวัตรปฏิบัติที่ดีของหมอพื้นบ้านที่มีอยู่ไม่ให้เสื่อมโดยไม่ลุอำนาจในอคติคือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะเกลียดชัง ไม่ลำเอียงเพราะหลง และไม่ลำเอียงเพราะกลัว เมื่อปฏิติตาม หลัก ๓ ร. ก็จะเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอยู่ ๒ แนวทางดังต่อไปนี้

ก. ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ

๕.๒.๑ หมอพื้นบ้านควรยึดหลักพุทธจริยธรรมมาประยุกต์ใช้ในการรักษาโรคให้สอดคล้องกับจรรยาบรรณของหมอพื้นบ้าน แบบบูรณาการอย่างจริงจัง เช่น เบญจศีล เบญจธรรม ซึ่งถือว่าเป็นบรรทัดฐานของความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม

๕.๒.๒ หมอพื้นบ้านไม่ควรประพฤติปฏิบัติผิดจากหลักจริยธรรม ด้านจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาเช่น เห็นแก่ลาภ เป็นต้น

๕.๒.๓ หมอพื้นบ้านควรศึกษาการใช้ยาสมุนไพรให้ชำนาญรวมถึงวิธีการตรวจวินิจฉัยโรคตามหลักวิชา

ข. ข้อเสนอแนะในเชิงการวิจัย

๕.๒.๔ ควรมีการศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักจริยธรรมหมอพื้นบ้านและแพทย์แผนปัจจุบัน

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕.๒.๕ ควรมีการศึกษาอิทธิพลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน

๕.๓.๖ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของหมอพื้นบ้านอีสานกับหมอพื้นบ้านในภาคอื่นๆในด้านการใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการทำงาน ซึ่งอาจแตกต่างกันทางวัฒนธรรม จารีต ประเพณี

๕.๓.๗ ควรมีการศึกษาถึงพัฒนาการการใช้ยาสมุนไพรตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

๕.๓.๘ ควรมีการศึกษาวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับการเสริมสร้างการรักษา โรคด้วยสมุนไพร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ, ๒๕๐๐.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร**. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

กองการประกอบโรคศิลปะ, สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. **ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป**.สาขาเภสัชกรรม, กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑.

_____. **พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ.** กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

ขุนนิทเทสสุขกิจ, (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). **อายุรเวทศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พร้อมจักรการพิมพ์, ๒๕๑๖.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสาร และ จดหมายเหตุ. **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และ ภูมิปัญญา จังหวัดอุดรธานี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๔.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการอาหาร และ ยา กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มือผลิตยาจากสมุนไพร เพื่อเศรษฐกิจชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๓.

ชาคริต อนันทราวัน. **จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ . กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ชาญ นพรัตน์ และคณะ. **พัฒนาสังคมและชุมชน**. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ปิยมิตร มัลติมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๖.

ดนัย ไชยโยธา. **พจนานุกรมพุทธศาสน์.** ฉบับสำหรับ นักเรียน และพระภิกษุสามเณร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๓.

นิราลัย. **คู่มือพระนักเทศน์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

บุญมี แท่นแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๑.

_____. **จริยศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้น เฮ้าส์ , ๒๕๓๙.

ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และ จริยธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ปิยโสภณ. **ระเบียบชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่มธรรม, ม.ป.ป,

ประกายธรรม. **ความเจ็บ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙. ราชบัณฑิต). และคณะ. **คลังธรรม. เล่ม ๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : เลี่ยงเซียง, ๒๕๔๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). **พุทธวิธีบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. **พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์.** ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. บริษัท เอส.อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘

_____. **ธรรมนูญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

_____. **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การแพทย์แนวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด , ๒๕๔๑.

_____. **การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์.** ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๘.กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. **อายุยืนอย่างมีคุณค่า**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖

_____. **แพทย์ไทยทางเลือกในยุคโลกาภิวัตน์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๓๙.

_____.**อายุยืนอย่างมีคุณอย่างมีความสุข,** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. **ศาสนา คือ โรงพยาบาลโลก.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ตถาคตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๙.

พระครูปภัสสรสุทธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร). **สาระ ชีวิต.** ๒๕๔๖. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

พระยาศัลวิธานนิเทศ และคณะ**. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน.** พระราชประสงค์ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. เล่มที่๓. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

พระยาศัลวิธานนิเทศ และคณะ**. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน.** พระราชประสงค์ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. เล่มที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.

พฤฒาจารย์ วิพุธโยคะรัตนรังษี. **เพชรน้ำหนึ่ง.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.

เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. **เรื่องเล่าจากหมอเพ็ญ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สามเจริญพาณิช, ๒๕๔๘.

มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม. **การแพทย์ไทยเดิม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สามเจริญชัยพาณิช, ๒๕๓๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม.** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.พิมพ์ครั้งที่ ๑. พ.ศ.๒๕๔๒.

ลำดวน ศรีมณี. **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันตก.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เม็ดทราย, ๒๕๔๙.

วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ. **จริยธรรม กับ ชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธเนศวร พริ้น ตริ้ง, ๒๕๔๗.

วรธัมม์ (วรศักดิ์ วรธัมโม). **พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๕.

วุฒิ วุฒิธรรมเวช. **คัมภีร์เภสัชรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพมหานคร: ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์ และการพิมพ์, ๒๕๔๗.

_____. **สารานุกรมสมุนไพร**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้น ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.

วัฒนาพร ชิณพร และคณะ. **การใช้สมุนไพรในชุมชน**. อำเภอคำม่วง และ กิ่งอำเภอสามชัย จังหวัด กาฬสินธุ์โรงพยาบาลคำม่วง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์, ๒๕๔๘. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

ศักดิ์สิทธิ์ กิจขยัน. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าชุมชนอนุรักษ์ผาเวียง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู.** ๒๕๔๕. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **นวโกวาท.** พิมพ์ครั้งที่ ๗๘. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก. **วิธีสร้างบุญบารมี.** กรุงเทพมหานคร: เม็ดทราย, ๒๕๔๘.

สำนักงานคณะกรรมการอาหาร และ ยา กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มือผลิตภัณฑ์ ยาจากสมุนไพร เพื่อเศรษฐกิจชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๓.

สุภาณี ปิยพสุนทรา. **ยอดคนยอดคำ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร: หจก.เอมี่ เทรดดิ้ง, ๒๕๔๓

สวิง บุญเจิม. **ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมุนไพรพื้นบ้าน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์ มรดกอีสาน, ๒๕๓๙.

หลี่ กั๊ว โต้ง. **แนะนำการแพทย์จีน.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ :

พระครูสันติสารคุณ (อินตำแย). “คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้านในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม”.**สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

พระมหาสุภีร์ คำใจ. “คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

พระมหาทองจันทร์ ทิพยวัฒน์. “ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

พระสุทธิชัย ทีฆายุโก(ยังสุข).“การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในพุทธศาสนานิกายเถรวาทและคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก” .**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

เกศินี ลิ่มบุญสืบสาย. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

บุญเลิศ มรกต. “ความเชื่อในการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค : ศึกษากรณีอำเภอบ้านฝางจังหวัด ขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖.

พรศักดิ์ พุทธมาตย์. “แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

วีรวรรณ มูลต้น. “กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ ของวัดขวัญเมืองระบือธรรม อำเภอบรบือ จังหวัด มหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓) สืออิเล็กทรอนิกส์

สถาบันส่งเสริมการแพทย์แผนไทยมูลนิธิการแพทย์แผนไทย, < http://www.thaimedi.com/. > ๒๗ เมษายน ๒๕๕๐.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

'ภาคผนวก ก.

สัมภาษณ์ หมอพนม หอมสมบัติ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐

สัมภาษณ์ หมอพนม หอมสมบัติ เรื่องยาสมุนไพรที่นำมารักษาโรค ๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๕

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัมภาษณ์ หมอพนม หอมสมบัติ เรื่องสมุนไพรชนิดต่างๆ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๐

๑. สมุนไพร ที่หมอพนม หอมสมบัติใช้รักษาโรค เช่น

สูตรที่ ๑

สมุนไพรบรรเทาฝีในตับ

๑. ต้นขี้เห็น	๒๐	กรัม
๒. ต้นตานกกด	๒๐	กรัม
๓. ต้นเดื่อขาว	๒๐	กรัม
๔. รากคัดเค้า	๒๐	กรัม
๕. รากขี้หนู	๒๐	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อเติมน้ำพอท่วมตัวยา ต้มเคี้ยวด้วยไฟประมาณ ๒๐-๓๐ นาที ยกลง ดื่มน้ำยาขณะที่น้ำยายังอุ่นๆ

สรรพคุณ บรรเทาอาการความผิดปกติทางตับ

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือ เมื่อมีอาการ เด็กลดลงตามส่วน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สูตรที่ ๒

สมุนไพรบรรเทาอาการของโรคตับ

๑. ต้นขี้เห็น	๒๐	กรัม
๒. ต้นก้านของ	๒๐	กรัม
๓. แก่นแดง	๒๐	กรัม
๔. แก่นหาด	๒๐	กรัม
๕. ต้นบก	๒๐	กรัม
๖. ต้นมะเกลือ	๒๐	กรัม
๗. ต้นกะเบา	๒๐	กรัม
๘. ต้นตีนนก	๒๐	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อเติมน้ำพอท่วมตัวยา ต้มเคี้ยวด้วยไฟประมาณ ๒๐-๓๐ นาที ยกลง ดื่มน้ำยาขณะที่น้ำยายังอุ่นๆ

สรรพคุณ บรรเทาอาการความผิดปกติทางตับ

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือ เมื่อมีอาการ เด็กลดลงตามส่วน

สูตรที่ ๓

สมุนไพรบรรเทาอาการของโรคตับ

๑. เครือตาไกล้	๒๐	กรัม
๒. เครือตากวาง	๒๐	กรัม
๓. แก่นดูกแล้ง	๒๐	กรัม
๔. แก่นดูกไส	๒๐	กรัม
๕. ดูกคาน	๒๐	กรัม
๖. หัวยาข้าวเย็นเหนือ	๑๕	กรัม
๗. หัวยาข้าวเย็นใต้	๑๕	กรัม
๘. อ้อยดำ	๓	ปล้อง

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อเติมน้ำพอท่วมตัวยา ต้มเคี้ยวด้วยไฟประมาณ ๒๐-๓๐ นาที ยกลง ดื่มน้ำยาขณะที่น้ำยายังอุ่นๆ

สรรพคุณ บรรเทาอาการความผิดปกติทางตับ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือ เมื่อมีอาการ เด็กลดลงตามส่วน

สูตรที่ ๔

สมุนไพรบรรเทาอาการของโรคตับ

๑. รากนางแซง	๑๕	กรัม
๒. แก่นช้างน้าว	๒๐	กรัม
๓. แก่นข่าลิ้น	๒๐	กรัม
๔. รากลิ้นฟ้า	๒๐	กรัม
๕. เครือเสี้ยงขาว	๒๐	กรัม
๖. เครือแมงกะเบื้อ	๒๐	กรัม
๗. ตาไกล้ต้น	๒๐	กรัม
๘. ตากวาง	๒๐	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อเติมน้ำพอท่วมตัวยา ต้มเคี้ยวด้วยไฟประมาณ ๒๐-๓๐ นาที ยกลง ดื่มน้ำยาขณะที่น้ำยายังอุ่นๆ

สรรพคุณ บรรเทาอาการความผิดปกติทางตับ

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือ เมื่อมีอาการ เด็กลดลงตามส่วน

สูตรที่ ๕

สมุนไพรบรรเทาอาการของโรคตับ

๑. ต้นตานกกด	๒๐	กรัม
๒. ต้นไม้ผ่าสาม	๒๐	กรัม
๓. ต้นก้านเหลือง	๒๐	กรัม
๔. ต้นนมสาว	๒๐	กรัม
๕. ต้นยอป่า	๒๐	กรัม
๖. ตาไกล้ต้น	๒๐	กรัม
๗. ตากวาง	๒๐	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อเติมน้ำพอท่วมตัวยา ต้มเคี้ยวด้วยไฟประมาณ ๒๐-๓๐ นาที ยกลง ดื่มน้ำยาขณะที่น้ำยายังอุ่นๆ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรรพคุณ บรรเทาอาการความผิดปกติทางตับ

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือ เมื่อมีอาหาร เด็กลดลงตามส่วน

สูตรที่ ๖

สมุนไพรบรรเทาอาการของโรคตับ

๑. แก่นแคฝอย	๒๐	กรัม
๒. แก่นตีนนก	๒๐	กรัม
๓. แก่นขี้เห็น	๒๐	กรัม
๔. แก่นยอป่า	๒๐	กรัม
๕. แก่นก้านเหลือง	๒๐	กรัม
๖. ขมิ้นเครือ	๒๐	กรัม
๗. ขมิ้นต้น	๒๐	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อเติมน้ำพอท่วมตัวยา ต้มเคี่ยวด้วยไฟประมาณ ๒๐-๓๐ นาที ยกลง ดื่มน้ำยาขณะที่น้ำยายังอุ่นๆ

สรรพคุณ บรรเทาอาการความผิดปกติทางตับ

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือ เมื่อมีอาการ เด็กลดลงตามส่วน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

สัมภาษณ์ หมอสำราญ ลุนทาลา ณ.สถานที่พยาบาลของท่าน ๒๐ กันยายน ๒๕๕๐

สวนสมุนไพรของหมอสำราญ ลุนทาลา ๒๕ กันยายน ๒๕๕๐

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. สมุนไพร ที่หมอสำราญ ลุนทาลาใช้รักษาโรค เช่น

๑.๑ สมุนไพรแก้พิษสัตว์กัดต่อย

๑) รากโลดทนงแดง

๒) เนื้อในหมาก(หมากสง)

วิธีทำ นำตัวยาทั้ง ๒ อย่าง ฝนผสมกับน้ำเหล้าขาว

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ และทาตรงแผล

๑.๒ สมุนไพรแก้โรคหอบหืด

๑) รากหูลิง	หนัก	๕๐	กรัม
๒) รากแสง	หนัก	๕๐	กรัม
๓) ผักไหมป่า	หนัก	๕๐	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มใส่น้ำ ๓ ส่วนเคี้ยวให้เหลือ ๒ ส่วน

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว เด็กลดลงมาตามส่วน วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร

๑.๓ สมุนไพรแก้โรคแก้โรคเบาหวาน

๑) แก่นขี้เหล็กบ้าน	หนัก	๕๐	กรัม
๒) แก่นขี้เหล็กป่า	หนัก	๕๐	กรัม
๓) กำมถันเหลือง	หนัก	๑๕	กรัม
๔) ใบขี้เหล็กบ้าน	หนัก	๑๕	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มใส่น้ำ ๓ ส่วน เคี้ยวให้เหลือ ๑ ส่วน

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑-๒ แก้ว เด็กลดลงตามส่วน วันละ ๓ เวลา ก่อนอาหาร

สรรพคุณ บรรเทาอาการของโรคเบาหวาน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

สัมภาษณ์ หมอทองรัก เพ็ชรเขียว ณ. ที่สถานพยาบาลของท่าน ๒๑ กันยายน ๒๕๕๐

หมอทองรัก เพ็ชรเขียว กำลังเลื่อยสมุนไพรมาประกอบเป็นยา ๒๕ กันยายน ๒๕๕๐

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมุนไพร หมอทองรัก เพ็ชรเขียว นำมาประกอบเป็นยา ๒๕ กันยายน ๒๕๕๐

๑. สมุนไพร หมอทองรัก เพ็ชรเขียวใช้รักษาโรค เช่น

๑. สมุนไพรแก้รีดสีดวงทวาร

๑) กำแพงเก้าชั้น	หนัก	๑๕	กรัม
๒) กำแพงเจ็ดชั้น	หนัก	๑๕	กรัม
๓) เถาวัลย์เปรียง	หนัก	๑๕	กรัม
๔) หัวข้าวเย็นเหนือ	หนัก	๑๕	กรัม
๕) หัวยาข้าวเย็นใต้	หนัก	๑๕	กรัม
๖) เถาวัลย์ขมิ้น	หนัก	๑๕	กรัม
๗) แก่นเทพทาโล	หนัก	๑๕	กรัม
๘) รากเจตพังคี	หนัก	๑๕	กรัม
๙) แก่นจำปา	หนัก	๑๕	กรัม
๑๐) เถาวัลย์พีพวน	หนัก	๑๕	กรัม
๑๑) แก่นกรวย	หนัก	๑๕	กรัม
๑๒) ต้นส้มป่อย	หนัก	๑๕	กรัม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓) ฝอยลม	หนัก	๑๕	กรัม
๑๔) เฉตฉัตร	หนัก	๑๕	กรัม
๑๖) เถาวัลย์งูเห่า	หนัก	๑๕	กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดรวมใส่น้ำพอประมาณต้มประมาณ ๑๐-๑๕ นาที

ขนาดรับประทาน ครั้งละ ๑ แก้ว ก่อนอาหาร วันละ ๓ ครั้ง เด็กลดลงตามส่วน

สรรพคุณ แก้โรครีดสีดวงทวาร แก้ท้องผูก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด ๕ กลุ่ม รวมเป็น ๓๐ รูป/คน

๑.พระอาจารย์ อ้วน อธิปุญฺโญ วัดวิเวกบูรพาชัย ชุมชนหนองตุ ๑ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒. พระบุญมา ปุญฺญญโณ วัดวิเวกบูรพาชัย ชุมชนหนองตุ ๑ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๓. พระผล กตปุญโญ วัดสว่างสันติธรรม ชุมชนดอนอุดม ๑ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๔. พระประพจน์ ทิวากโร วัดสว่างสันติธรรม ชุมชนดอนอุดม ๑ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๕.พระบุญเหลือ สุเมโธ วัดประดูดำธเนตรนิมิต ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๖. พระอุดม อินฺทวณฺโณ วัดประดูดำธเนตรนิมิตชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๗. พ่อทองคำ สารีรูป บ้านเลขที่ ๙/๑ หมู่ ๕ ชุมชนหนองเตาเหล็ก ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๘.นางทองมี มุขกัง บ้านเลขที่ ๔๘/๑ หมู่๓ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๙.นายคำแดง สมสะอาด บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๓ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๑๐. นายแต้ม ศรีอินทร์ บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ ๓ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๑๑. นางยุพิน บางเหลือม บ้านเลขที่ ๑๘๑ หมู่ ๓ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๑๒. นางลัดดาวัล พูตาเพิง บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ ๓ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓. **นายสุพรรณ วงษ์คำจันทร์** บ้านเลขที่ ๖๓ หมู่ ๓ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๑๔. **นางบุญมี อาบสุวรรณ** บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๓ ชุมชนบ้านเซ ตำบลหนองขอนกว้าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๑๕. **นางสัมฤทธิ์ สุขจันดี** บ้านเลขที่ ๙๒ หมู่ ๙ บ้านโนนสะอาด ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

๑๖. **แม่ปุ่น กงบุราณ** บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ ๑ บ้านนาข่า ตำบลนาข่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๑๗. **นายคำพอง ดอกบัว** บ้านเลขที่ ๒หมู่ ๑ บ้านนายูง ตำบลนายูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๑๘. **นางคำห่อ ใจบุญ** บ้านเลขที่ ๑๑๗ หมู่ ๘ บ้านดงบัง ตำบลโนนทอง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

๑๙. **นายสมบัติ สิมสีพิมพ์** บ้านเลขที่ ๑๔๐ หมู่ ๑๖ บ้านหมากตูม ตำบลนาข่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒๐. **นางปัดใจ ลีฝ้าย** บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ ๔ บ้านขอนแก่น ตำบลนาโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดเลย

๒๑. **นางบัวลอง สุพนัส** บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ ๓ ชุมชนหนองตุ ๑ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒๒. **นายพรชัย โมครัตน์** บ้านเลขที่ ๑๘๓/๕ หมู่ ๓ ชุมชนหนองบัว ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒๓. **นางรัตนา พรหมศิริเดช** บ้านเลขที่ ๑๒๖๘/๓ หมู่ ๓ ชุมชนหนองบัว ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒๔. **นายแดง นามวงษ์** บ้านเลขที่ ๗๗/๕๓ ชุมชนหนองขาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒๕. **นายสุธี สำราญสุข** บ้านเลขที่ ๑๑๑ บ้านหนองไส ตำบลหนองนาคำ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒๖. **นางสมพร เพียรพิมาย** บ้านเลขที่ ๔๐/๓๒ บ้านดงอุดม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๗.นางทองคำ สุทธิสาร บ้านเลขที่ ๗๔/๑๔ ชุมชนหนองบัว ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

๒๙.นางพิลาวัลย์ กล้าหาร บ้านเลขที่ ๒๖๘/๑ ชุมชนหนองเหล็ก ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี

๓๐. **นางสุนิดา เภาราช** บ้านเลขที่ ๑๔๘ ชุมชนหนองนาเกลือ ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๐๗๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น วัดธาตุพระอารามหลวง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๔ เมษายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิทยานิพนธ์

เรียน

ด้วย**พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ **เรื่อง ศึกษาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรในทัศนะของหมอพื้นบ้านเขตเทศบาลนครอดรธานี**

เพื่อให้วิทยานิพนธ์สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ของผู้ศึกษาและมหาวิทยาลัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่าน ได้โปรดให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ในงานวิทยานิพนธ์นี้ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังว่าจักได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ประยูร แสงใส)
เลขานุการกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
โทร. ๐-๔๓๒๒-๒๑๐๑ โทรสาร. ๐-๔๓๓๒-๐๕๐๑

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

หมอ สำราญ ลุนทาลา / หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว / หมอ พนม หอมสมบัติ

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยแบบสัมภาษณ์ และ คำตอบของท่านทุก ๆ ข้อมีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงขอความกรุณาตอบคำถามทุก ๆ ข้อตามความเป็นจริง เพื่อใช้ในการประมวลและวิเคราะห์ผลเพื่อประโยชน์ในทางการศึกษาเท่านั้นจะไม่มีผลกระทบต่อท่านใด ๆ

คำชี้แจง

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน (….) และ/หรือ/ เติมข้อความลงในช่องว่างที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑. ข้อมูลเกี่ยวกับ หมอ สำราญ ลุนทาลา / หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว / หมอ พนม หอมสมบัติ และ การสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร

ตอนที่ ๒. ข้อมูลเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณของหมอพื้นบ้านผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑. ข้อมูลเกี่ยวกับ หมอ สำราญ ลุนทาลา / หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว / หมอ พนม หอมสมบัติ และ ข้อมูลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสมุนไพร

ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ……นามสกุล……อายุ…….ปี

ภูมิลำเนาปัจจุบัน .....หมู่.....ที่…….ตำบล……...

อำเภอ……จังหวัด……

รหัสไปรษณีย์…….....

โทร…….

๒. เพศ

(….) ชาย (….) หญิง

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. อายุ.....ปี

๓. สถานภาพ

(....) โสด (....) แต่งงาน

(....) แยกกันอยู่ (....) ม่าย

(....) หย่า (....) อยู่ร่วมกัน

๔. จำนวนบุตร

(....) มี จำนวน.....คน (....) ชายจำนวน.....คน

(....) หญิงจำนวน.....คน (....) ไม่มีบุตร

๕. ระดับการศึกษา

(....) ระดับประถมศึกษา (....) ระดับมัธยมศึกษา

(....) ระดับอนุปริญญา (....) ระดับปริญญาตรี

(....) ระดับปริญญาโท (....) อื่นๆโปรดระบุ.....

๖. ความรู้เกี่ยวกับทางการแพทย์แผนไทย

(....) มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาเภสัชกรรม

(....) มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาเวชกรรม

(....) มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาผดุงครรภ์

(....) เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสืบทอดกันมาจาก ปู่ ย่า ตา ยา ในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ไม่มีใบอนุญาตใบเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ

๗. อาชีพหลัก

(....) หมอพื้นบ้าน (....) รับราชการ

(....) ประชาชนทั่วไป (....) ค้าขาย

(....) รับจ้าง (....) พระสงฆ์

(....) อื่นๆโปรดระบุ.....

๘. อาชีพรอง

(....) ทำธุรกิจ (....) ค้าขาย

(....) รับจ้าง (....) ไม่มี

(....) อื่นๆโปรดระบุ.....

๙. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐. ท่านเรียนรู้การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคนานเท่าไร?

.....

.....

.....

๑๑. เพราะเหตุใดท่านจึงต้องสนใจศึกษาการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค ?

.....

.....

.....

๑๒. ท่านเป็นหมอพื้นบ้านมาเป็นเวลานานเท่าใด ?

.....

.....

.....

๑๓. ท่านมีความชำนาญในการรักษาโรคอะไรเป็นพิเศษบ้างหรือไม่ ?

.....

.....

.....

๑๔. โดยเฉลี่ยท่านรักษาผู้ป่วยได้เดือนละกี่ราย

.....

.....

.....

๑๕. ท่านคิดจะเป็นหมอพื้นบ้านรักษาผู้ป่วยต่อไปอีกนานเท่าใด ?

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๖. ท่านให้การบริการรักษาโรคประเภทใดบ้าง ?

.....

.....

.....

๑๗. ท่านไม่รับรักษาโรคประเภทใด ?

.....

.....

.....

๑๘. ขั้นตอนและกระบวนการรักษาโรคต่าง ๆ นั้นมีขั้นตอนอย่างไร ?

.....

.....

.....

๑๙. การปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันของท่านมีข้อห้าม หรือ ข้อ (คะลำ) อะไร บ้าง?

.....

.....

.....

๒๐. คนป่วยที่มาทำการรักษาพยาบาลกับท่านในขณะทำการรักษามีข้อห้าม หรือ ข้อ (คะลำ) หรือไม่ อย่างไร?

.....

.....

.....

๒๑. เภสัชวัตถุ หรือ สมุนไพร ที่ท่านนำมาประกอบสำหรับรักษาโรคมีอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๒. ท่านมีวิธีเก็บรักษาเภสัชวัตถุ หรือ สมุนไพรอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒๓. สมุนไพรแต่ละอย่างที่ท่านนำมารักษาโรคนั้นมีสรรพคุณและรสของของสมุนไพรต่างกันอย่างไร มีอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๒๔. สมุนไพรที่ท่านหามาได้หลาย ๆ อย่าง ท่านจัดไว้เป็นพิกัด กลุ่ม หมวดหมู่ อย่างไร ?

.....

.....

.....

๒๕. ท่านมีวิธีและขั้นตอนการประกอบ หรือ (ปรุงยา) สมุนไพรเพื่อรักษาโรคของท่านนั้นมีอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๒๖. สถานที่รักษาโรคของท่านคือที่ไหน ?

.....

.....

.....

๒๗. ท่านได้ใช้คาถาอาคมเสกยาก่อนทำการรักษา หรือ ไม่ อย่างไร ?

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘. ค่ายกครู (ค่าคาย) ของท่านมีหรือไม่อะไรบ้าง ?

……

……

……

๒๙. ท่านตรวจโรคโดยการตั้งสมุฏฐาน หรือ สาเหตุของการเกิดโรค (การวินิจฉัยโรค) ด้วยวิธีใดบ้าง ?

……

……

……...

๓๐. สมุนไพรหลัก (ตำรับยา) ที่ท่านใช้รักษาโรคนั้นมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๓๑. ปัญหาของคนไข้ที่มารักษาส่วนใหญ่มีอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๒.คำถามเกี่ยวกับ การปฏิบัติตัวของหมอพื้นบ้านด้านคุณธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณ

---

๑. ท่านรักษาศีล ๕ หรือไม่

(....) รักษา (.....) ไม่รักษา

๒. ท่านคิดว่า ศีล ๕ ข้อใดรักษายากที่สุดสำหรับท่าน

(.....) ข้อที่ ๑ (....) ข้อที่ ๒

(.....) ข้อที่ ๓ (....) ข้อที่ ๔

(....) ข้อที่ ๕ (....) รักษายากทุกข้อ

๓. ท่านรักษาศีล ๕ ได้สมบูรณ์หรือไม่

(....) ได้ (....) ได้เป็นบางข้อ (....) ไม่ได้

๔. จากหลักจริยธรรมที่ปรากฏในศีล ๕ ท่านคิดว่า จริยธรรมข้อใดจำเป็นที่สุดในการเป็นหมอพื้นบ้าน

(....) ข้อที่ ๑ (....) ข้อที่ ๒

(....) ข้อที่ ๓ (....) ข้อที่ ๔

(....) ข้อที่ ๕ (....) จำเป็นเท่าๆกัน

๕. นอกจากศีล ๕ แล้วท่านใช้หลักธรรมข้อไหน ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

.....

.....

.....

.....

๖. ท่านยึดหลักจรรยาบรรณข้อไหนบ้างในการประกอบวิชาชีพ ?

.....

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗. ท่านคิดว่าการทำบุญเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับท่านเพียงใด ?

(....) จำเป็นมาก (....) จำเป็น

(....) เรื่องความสมัครใจ (....) ไม่จำเป็นเลย

๘. ท่านทำบุญโดยวิธีใดบ้าง ?

(....) ทำทุกวัน (....) ๒ - ๓ ครั้งต่อสัปดาห์

(....) ๔ - ๕ ครั้งต่อสัปดาห์ (....) ทุกวันสำคัญทางศาสนา

(....) นานๆ ครั้ง (....) อื่น ๆ .....

๙. เมื่อท่านได้เงินค่า ยกครู ค่าคาย หรือ การให้สมมนาคุณ ในการรักษาโรค แล้วท่านนำเงินนั้นไปทำบุญ หรือ บริจาค ให้ทาน หรือ แบ่งทรัพย์นั้นไว้อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

๑๐ ท่านใช้เวลาสวดมนต์นานเท่าใดโดยประมาณ

(....) ๑ - ๕ นาที (....) ๖ - ๑๐ นาที (....) ๑๑ - ๑๕ นาที่

(....) ๑๖ - ๒๐ นาที (....) มากกว่า ๒๐ นาทีโปรดระบุ.....

๑๑. ท่านนั่งสมาธิบ่อยเพียงใด ?

(....) ทุกวัน (....) ทุกวันพระ (....) ทุกสัปดาห์

(....) แล้วแต่โอกาสอำนวย (....) ไม่เคยเลย

๑๒. ถ้านั่งสมาธิท่านนั่งแต่ละครั้งใช้เวลานานเท่าใด ?

(....) ประมาณ ๕ นาที (....) ๖ - ๑๐ นาที

(....) ประมาณ ๓๐ นาที่ (....) ประมาณ.....นาที

๑๓. ท่านเคยสมาทานอุโบสถศีลเพื่อรักษาศีล ๘ หรือไม่ ?

(....) ไม่เคย (....) เคย

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๔. ก่อนรักษาผู้ป่วยท่านต้องมีพิธีกรรมอะไรบ้าง ?

……

……

……

๑๕. ท่านใช้วิธีใดบ้างในการรักษาผู้ป่วยร่วมกับการใช้สมุนไพรของท่าน (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

(….) ใช้คาถา (….) น้ำมนต์ (….) ข้อห้ามของแสลง

(….) ใช้จิตวิทยา (….) เรื่องอาหารการกิน

(….) ใช้พิธีกรรมอื่นๆ โปรดระบุ……

๑๖. ท่านเคยปฏิเสธการรักษาผู้ป่วยหรือไม่ ?

(….) ไม่เคย (….) เคย

๑๗. จากข้อที่ ๑๖ “ถ้าเคยปฏิเสธ” ท่านประปฏิเสธเพราะเหตุใด?

……

……

……

๑๘. ถ้าผู้ป่วยเป็นโรคที่ท่านรักษาไม่ได้ท่านจะทำอย่างไร ?

(….) รักษาตามปกติ

(….) ไม่รักษา

(….) บอกผู้ป่วยว่าตนรักษาไม่หาย

(….) แนะนำหมอพื้นบ้านที่มีความรู้ความสามารถรักษาให้หายขาดได้

(….) แนะนำไปรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน

(….) ปล่อยไปตามยถากรรม

(….) อื่นๆ ระบุ…….....

๑๙. เมื่อรักษาผู้ป่วยไม่ดีขึ้นท่านจะทำอย่างไร (ตอบมากกว่า ๑ ข้อ)

(….) หยุดการรักษา

(….) รักษาต่อไปเรื่อยๆ

(….) แนะนำให้ไปรักษาต่อที่อื่น

(….) แนะนำให้รู้จักทำใจ (….) อื่นๆ ระบุ…….....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐. ปัญหาในการใช้สมุนไพรรักษาโรคของท่านคืออะไร (ตอบมากกว่า ๑ ข้อ)

(....) ปัญหาเศรษฐกิจส่วนตัว

(....) ปัญหาการยอมรับทางสังคม

(....) ปัญหาที่ผู้ป่วยไม่ให้ความร่วมมือ

(....) ปัญหาการขาดแคลนเรื่องเครื่องสมุนไพร

(....) ขาดการสนับสนุนจากทางรัฐบาล

(....) ปัญหาทางด้านจริยธรรมของหมอ

(....) อื่นๆ ระบุ.....

๒๑. ท่านคิดว่าอกุศลมูลและกุศลมูล มีความจำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพของหมอพื้นบ้านบ้างไหมเพราะอะไร ?

.....

.....

.....

๒๒. ท่านคิดว่า ความเมตตา ความกรุณา ความมีมุทิตา และความเป็นคนมีอุเบกขา ควรมีประจำตัวหมอพื้นบ้านหรือไม่เพราะอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒๓. ท่านคิดว่าการนำเอาหลัก อิทธิบาท มาเป็นเครื่องเตือนใจในการประกอบวิชาชีพหมอพื้นบ้านได้หรือไม่ เพราะอะไร ?

.....

.....

.....

๒๔. ท่านคิดว่าหลักธรรม ข้อที่ว่า หิริ และ โอตตัปปะมีความจำเป็นต่อตัวท่านหรือไม่ เพราะอะไร ?

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕. ประวัติโดยย่อของท่านเป็นมาอย่างไร ?

……

……

……..

๒๖. ข้อเสนอแนะ

……

……

……

……

ผู้สัมภาษณ์ พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

สถานที่สัมภาษณ์……..…….

……

……

……

วันที่…….เดือน……พ.ศ…….

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของคนไข้ที่มาใช้การบริการ

ของ หมอ สำราญ ลุนทาลา / หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว / หมอ พนม หอมสมบัติ

ใน ชุมชนหนองตุ / ชุมชนบ้านเซ / ชุมชนหนองนาเกลือ

เขตเทศบาลนครอุดรธานี

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ตอบคำถามไม่ต้องระบุชื่อของท่าน คำถามในแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดของท่านทุก ๆ ข้อมีความสำคัญยิ่ง ขอความกรุณาตอบคำถามทุก ๆ ข้อตามความเป็นจริง เพื่อใช้ในการประมวลและวิเคราะห์ผลเพื่อประโยชน์ในทางการศึกษาเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างไร

<u>คำชี้แจง</u>

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน (….) และ ช่อง / ดีมาก / ดี / ปานกลาง / พอใช้ / ควรปรับปรุง / หรือ เติมข้อความลงในช่องว่างที่เป็นความจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

---

๑. เพศ

(….) ชาย (….) หญิง

๒. อายุ

(….) ต่ำกว่า ๒๐ ปี (ระบุ……ปี)

(….) ๒๑ - ๓๐ ปี

(….) ๓๑ - ๔๐ ปี

(….) ๔๑ - ๕๐ ปี

(….) ๕๑ - ๖๐ ปี (….) มากกว่า ๖๐ ปี ระบุ……..ปี

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ศาสนา

(….) พุทธ (….) คริสต์

(….) อิสลาม (….) อื่นๆระบุ……

๔. การศึกษา

(….) ประถมศึกษา (….) มัธยมศึกษา / อาชีวะศึกษา

(….) อนุปริญญา (….) ปริญญาตรี

(….) ปริญญาโทขึ้นไป (….) อื่นๆโปรดระบุ……

๕. อาชีพ

(….) รับราชการ (….) รัฐวิสาหกิจ

(….) ค้าขาย (….) รับจ้าง

(….) พนักงานบริษัท (….) เกษตรกรรม

(….) เจ้าของธุรกิจ (….) นักเรียน / นักศึกษา

(….) แม่บ้าน (….) พ่อบ้าน

(….) ยังไม่มีงานทำ (….) พระสงฆ์

(….) ประชาชนทั่วไป

(….) อื่นๆ โปรดระบุ……

๖. สถานภาพสมรส

(….) โสด (….) สมรส (….) แยกกันอยู่

(….) หย่า (….) ม่าย (….) อื่นๆ โปรดระบุ……..

๗. จำนวนบุตร

(….) มีจำนวน ระบุ……คน (….) ชาย……..คน (….) หญิง….คน

(….) ไม่มี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตาราง แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของคนไข้ที่มาใช้การบริการ

ของ หมอ สำราญ ลุนทาลา / หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว / หมอ พนม หอมสมบัติ

ใน ชุมชนหนองตุ / ชุมชนบ้านเซ / ชุมชนหนองนาเกลือ

เขตเทศบาลนครอุดรธานี

ลำดับที่	กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ในช่องว่างที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	พอใช้	ควรปรับปรุง
๑.	หมอพื้นบ้านเอาใจใส่ต่อผู้ป่วย					
๒.	หมอพื้นบ้านให้การอธิบายเรื่องโรค และ แผนการรักษา					
๓.	หมอพื้นบ้านมีเวลาให้กับผู้ป่วย					
๔.	หมอพื้นบ้านใช้คำพูด และ กิริยามารยาทต่อผู้ป่วย					
๕.	หมอพื้นบ้านเปิดโอกาสให้ท่านซักถามจนเป็นที่พอใจ					
๖.	ท่านมีส่วนร่วม กับ หมอพื้นบ้านในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลรักษาผู้ป่วย					
๗.	หมอพื้นบ้านมีการดูแลเอาใจใส่ผู้ป่วย					
๘.	หมอพื้นบ้านมีความรวดเร็ว และ ความพร้อมในการบริการ					
๙.	หมอพื้นบ้านแนะนำอธิบาย และให้ข้อมูลในเรื่องที่ญาติไม่เข้าใจได้ชัดเจน					
๑๐.	หมอพื้นบ้านแนะนำอธิบาย และ แนวทางการรักษาผู้ป่วยให้ความเป็นกันเอง และ สุภาพ กับ ผู้มารับบริการ					
๑๑.	การใช้คำพูด และ กิริยามารยาทอ่อนน้อมต่อญาติผู้ป่วย					
๑๒.	สถานที่รักษามีความสะอาดสะดวกในการใช้บริการ					
๑๓.	ให้การต้อนรับอย่างสุภาพ ยิ้มแย้มแจ่มใส บริการด้วยความเต็มใจ					

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๔.	มีไมตรีจิตที่ดีเมื่อผู้ป่วยหาย และ กลับบ้าน					
๑๕.	การรักษาของหมอพื้นบ้านมีความปลอดภัย จากสารเคมียู่ในเกณฑ์ใด ?					
๑๖.	หลังจากที่ท่านรักษาโรคจากหมอพื้นบ้าน แล้วอาการป่วยของท่านเป็นอย่างไร ?					
๑๗.	หมอพื้นบ้านรักษาโรคด้วยสมุนไพรโดยการประยุกต์หลักพุทธธรรมอยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๑๘.	หมอพื้นบ้านแนะนำเรื่องการออกกำลังกาย อยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๒๙.	หมอพื้นบ้านแนะนำเรื่องการรับประทานอาหาร อยู่ในเกณฑ์ใด					
๒๐.	หมอพื้นบ้านแนะนำการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในขณะที่เป็นโรค อยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๒๑.	หมอพื้นบ้านแนะนำเรื่องการสวดมนต์อยู่ในเกณฑ์ใด					
๒๒.	หมอพื้นบ้านแนะนำเรื่องการทำสมาธิอยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๒๓.	หมอพื้นบ้านแนะนำเรื่องการพักผ่อน อยู่ในเกณฑ์ใด?					
๒๔.	หมอพื้นบ้านแนะนำให้ฝึกโยคะ อยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๒๕.	หมอพื้นบ้านแนะนำให้ทำบุญ อยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๒๗.	การรักษาโรคด้วยสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน อยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๒๘.	ค่ารักษาพยาบาลในแต่ละครั้งท่านคิดว่า อยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๒๙.	หมอพื้นบ้านได้ให้กำลังใจท่านอยู่ในระดับใด ?					
๓๐.	ท่านพอใจในการรักษาของหมอพื้นบ้านอยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๓๑	ท่านมีความเชื่อและศรัทธาต่อการรักษาด้วยหมอพื้นบ้าน					

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

……

……

……

ผู้สัมภาษณ์ พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

สถานที่สัมภาษณ์……..

……

……

วันที่……เดือน……พ.ศ……

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปเกี่ยว กับ ความคิดเห็นการรักษาโรค
ของหมอ สำราญ ลูนทาลา / หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว / หมอ พนม หอมสมบัติ
ใน ชุมชนหนองตุ / ชุมชนหนองนาเกลือ / ชุมชนบ้านเซ
เขตเทศบาลนครอุดรธานี

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาปัญหาจริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ตอบคำถามไม่ต้องระบุชื่อของท่าน คำถามในแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นของท่านทุก ๆ ข้อมีความสำคัญยิ่ง ขอความกรุณาตอบคำถามทุก ๆ ข้อตามความเป็นจริง เพื่อใช้ในการประมวลและวิเคราะห์ผลเพื่อประโยชน์ในทางการศึกษาเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

<u>คำชี้แจง</u>

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน (….) และ ช่อง / ดีมาก / ดี / ปานกลาง / พอใช้ / ควรปรับปรุง / หรือ เติมข้อความลงในช่องว่างที่เป็นความจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

---

๑. เพศ

(….) ชาย (….) หญิง

๒. อายุ

(….) ต่ำกว่า ๒๐ ปี ระบุ……ปี

(….) ๒๑ - ๓๐ ปี (….) ๓๑ - ๔๐ ปี

(….) ๔๑ - ๕๐ ปี (….) ๕๑ - ๖๐ ปี

(….) มากกว่า ๖๐ ปี ระบุ……..ปี

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ศาสนา

(….) พุทธ (….) คริสต์

(….) อิสลาม (….) อื่นๆระบุ……

๔. การศึกษา

(….) ประถมศึกษา (….) มัธยมศึกษา / อาชีวะศึกษา

(….) อนุปริญญา (….) ปริญญาตรี

(….) ปริญญาโทขึ้นไป (….) อื่นๆโปรดระบุ……

๕. อาชีพ

(….) รับราชการ (….) รัฐวิสาหกิจ

(….) ค้าขาย (….) รับจ้าง

(….) พนักงานบริษัท (….) เกษตรกรรม

(….) เจ้าของธุรกิจ (….) นักเรียน / นักศึกษา

(….) แม่บ้าน (….) พ่อบ้าน

(….) ยังไม่มีงานทำ (….) พระสงฆ์

(….) ประชาชนทั่วไป (….) อื่นๆ โปรดระบุ……

๖. สถานภาพสมรส

(….) โสด (….) สมรส (….) แยกกันอยู่

(….) หย่า (….) ม่าย (….) อื่นๆ โปรด

ระบุ……..

๗. จำนวนบุตร

(….) มีจำนวน ระบุ.....คน (….) ชาย……..คน

(….) หญิง…….....คน (….)ไม่มี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตาราง แบบสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปเกี่ยว กับ ความคิดเห็นการรักษาโรค

ของหมอ สำราญ ลูนทาลา / หมอ พนม หอมสมบัติ / หมอ ทองรัก เพ็ชรเขียว

ใน ชุมชนหนองตุ / ชุมชนหนองนาเกลือ / ชุมชนบ้านเซ

เขตเทศบาลนครอุดรธานี

ลำดับที่	**กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด**	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	พอใช้	ควรปรับปรุง
๑.	หมอพื้นบ้านเอาใจใส่ต่อส่วนรวมทางชุมชน					
๒.	หมอพื้นบ้านให้การอธิบายเรื่องโรค และ แผนการรักษาต่อญาติ					
๓.	หมอพื้นบ้านมีเวลาให้กับผู้ป่วยที่ญาติพาไปรักษาอยู่ในเกณฑ์ใด					
๔.	หมอพื้นบ้านใช้คำพูด และ กิริยามารยาทต่อญาติผู้ป่วย					
๕.	หมอพื้นบ้านเป็นที่พึ่งยามเจ็บป่วยได้					
๖.	หมอพื้นบ้านสามารถปรึกษาหารือได้ทุก ๆ เรื่อง					
๗.	หมอพื้นบ้านมีความรวดเร็วในการตรวจวินิจฉัยโรค และ ความพร้อมในการบริการ					
๘.	หมอพื้นบ้านแนะนำอธิบาย และ ให้ข้อมูลในเรื่องที่ญาติไม่เข้าใจได้ชัดเจน					
๙.	หมอพื้นบ้านแนะนำอธิบาย และ แนวทางการรักษาผู้ป่วยให้ความเป็นกันเอง และ สุภาพ กับ ผู้มารับบริการ					
๑๐.	สถานที่รักษามีความสะอาดสะดวกในการใช้บริการ					
๑๑.	ห้องน้ำสะอาดเรียบร้อย					
๑๓.	มีไมตรีจิตที่ดีเมื่อผู้ป่วยหาย และ กลับบ้าน					
๑๔.	การรักษาของหมอพื้นบ้านมีความปลอดภัยจาก					

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

	สารเคมีอยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๑๕.	หมอพื้นบ้านรักษาโรคด้วยสมุนไพรโดยการประยุกต์หลักพุทธธรรมอยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๑๖.	มีภาวะเป็นผู้นำของชุมชนได้					
๑๗.	มีความสามัคคีต่อหมู่คณะได้					
๑๘.	คนในชุมชนให้ความนับถืออยู่ในเกณฑ์ใด ?					
๑๙.	การรักษาโรคด้วยสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน อยู่ในเกณฑ์ใด?					
๒๐.	ค่ารักษาพยาบาลในแต่ละครั้งท่านคิดว่า อยู่ในระดับที่เหมาะสมเพียงใด ?					
๒๑.	หมอพื้นบ้านได้ให้กำลังใจผู้ป่วย และ ญาติอยู่ในระดับใด ?					
๒๒.	ท่านมีความศรัทธาเชื่อมั่นต่อการรักษาโดยหมอพื้นบ้าน					

<u>คำเสนอแนะ</u>

……

……

……

……

……

ผู้สัมภาษณ์ พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

สถานที่

สัมภาษณ์……

……

……

……

วันที่……เดือน……พ.ศ.……

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระคำผาย ปสนฺโน (วงศ์ละคร)

เกิด : วันพฤหัสบดีที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๙

สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๘๔ บ้านนาเจริญ ตำบลบ้านนาเหล่า อำเภอนากลาง จังหวัด อุดรธานี

วุฒิการศึกษา : น.ธ. เอก

: พ.ธ.บ. (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

: รุ่นที่ ๕๐

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสว่างสันติธรรม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัด อุดรธานี ๔๑๐๐๐

เข้าศึกษาต่อ : ระดับปริญญาโท ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

สำเร็จการศึกษา : ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย